

erna

REVISTA GALEGA DE ECOLOXÍA
E MEIO AMBIENTE

Primavera 2001

Número 32

450 Ptas.

ESPECIAL AGROECOLOXIA

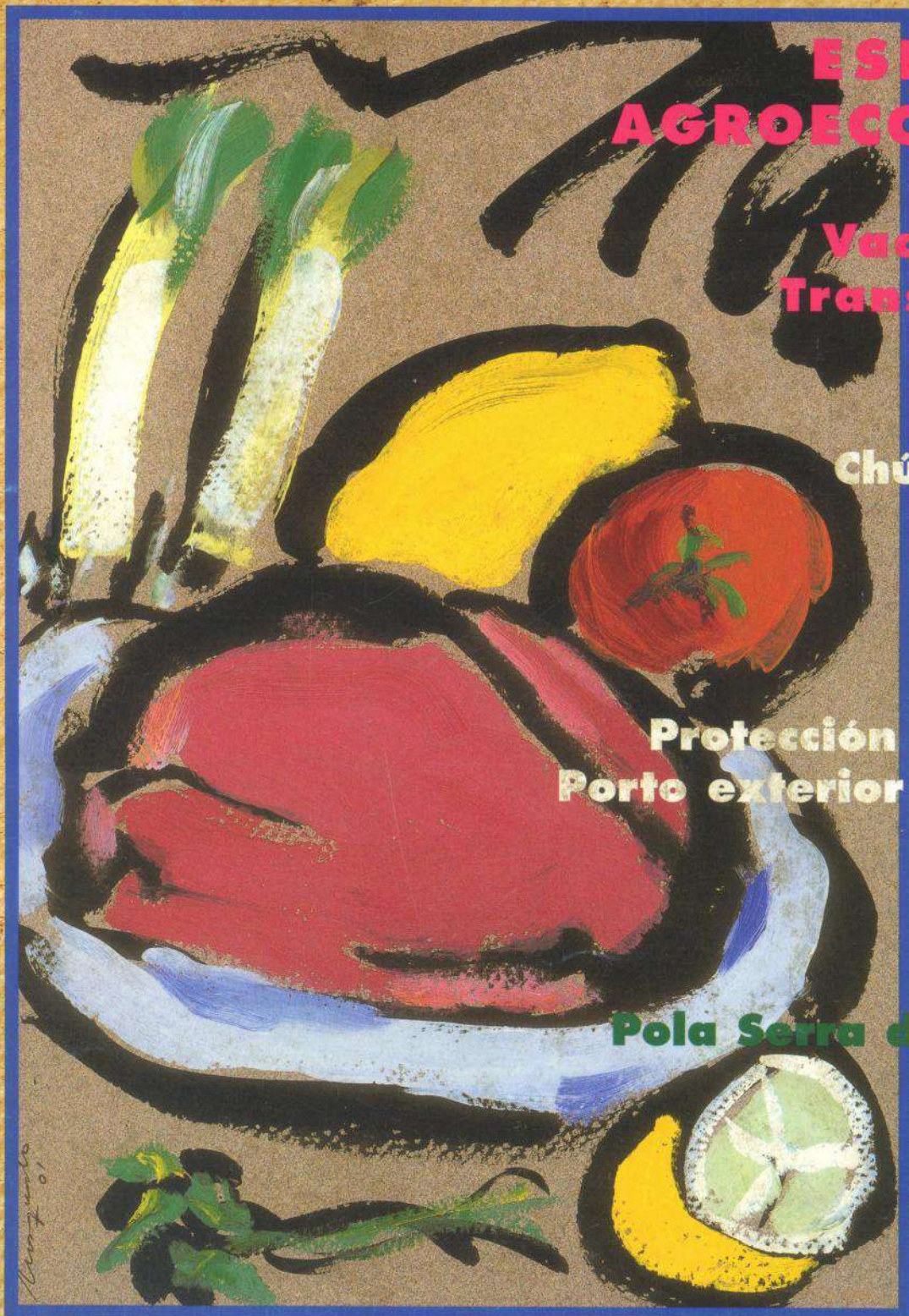
Vacas tolas
Transxénicos

Chuvia ácida

Celulosas

Protección do litoral
Porto exterior en Ferrol

Roteiro
Pola Serra do Candán

O medio ambiente, @punto.

XUSTA
DE PENOSA

A punto de que?

A natureza galega é cada vez menos rica e variada. Os dez anos de Gobernos Fraga teñen contribuído a iso de forma ben destacada. Na última década, as concentracións parcelarias mal feitas destruíron moitos miles de hectáreas de bosques autóctonos e sebes. Os eucaliptais avanzaron como nunca e xa representan máis da cuarta parte do monte arborado. O promedio anual de incendios forestais duplicouse. Canteiras, minicentrales hidroeléctricas, parques eólicos,... deterioran os espazos naturais máis valiosos, protexidos só no papel ou nin iso. O afeamento da paisaxe é xeralizado. SOGAMA SA está situando a Galiza á cabeza de Europa en incineración e á cola en reciclaxe e compostaxe. A produción de lixo crece a un ritmo alarmante. O encoro de Caldas de Reis, os depósitos de combustíbel do porto de Vilagarcía de Arousa, Celulosas-ELNOSA, as centrais térmicas de carbón de As Pontes e Meirama,... son só algúns exemplos dunha Galiza suxa en mans de intereses privados que só loce nun mundo virtual.

¿NA COSTA DANESA, ONDE OS CISNES FORMAN PARTE DA PAISAXE?

¿NUN LUGAR ONDE A NATUREZA E A INDUSTRIA COEXISTEN EN HARMONÍA?

¿NO PAÍS DOS HIPERBÓREOS, CUN DOS CISNES DO CARRO DE APOLO?

ESTAMOS EN COMBARRO, NA RÍA DE PONTEVEDRA, ONDE AS RELACIÓNS DA INDUSTRIA (ENCE-ELNOSA) COA NATUREZA NON SON PRECISAMENTE MODELICAS. E O CISNE NO É O DE APOLO, SENON UN DOS QUE BOTARA CUIÑA NO RÍO LAGARES, NA RÍA DE VIGO, NUN ALARDE DE RECUPERACIÓN MEDIOAMBIENTAL.

ACTUALIDADE

4 EDITORIAL: VACAS TOLAS

5 EN DEFENSA DOS RIOS

6 AS "PATERÁS" DA PREPOTENCIA E O SERVICISMO NO RIO ÚMIA

CHÚVIA ÁCIDA

9 NOVA DIRECTIVA E EVOLUCIÓN EN GALIZA E EN EUROPA

RAMÓN VARELA

LITORAL

12 LEI DE PROTECCIÓN DA AUGA DAS RIAS

MANUEL SOTO

14 XESTIÓN INTEGRAL DO LITORAL

CRISTINA ÁLVAREZ BAQUERIZO

15 PORTO EXTERIOR DE FERROL

ADEGA-TRASANCOS

18 PLANTA DE GAS NA RIA DE FERROL

ANTÓN FORTUNA

AGROECOLOXIA E VACAS TOLAS

19 AS PROPOSTAS DE ADEGA

DANIEL VISPO E MANUEL SOTO

21 EPIDEMIOLOXÍA DA EEB NO REINO UNIDO

ENRIQUE A. GONZÁLEZ

22 HORTA ECOLÓXICA NA GALIZA

XURXO MOURIÑO

25 ESTATÍSTICAS DA AGRICULTURA

ECOLÓXICA

MANUEL SOTO

26 ENTREVISTA A CATRO PRODUCTORES/AS DE

ALIMENTOS ECOLÓXICOS

COMISIÓN DE AGROECOLOXIA DE ADEGA

28 ALIMENTACIÓN E TRANSXÉNICOS

ELVIRA CIENFUEGOS

CELULOSAS

32 XUIZO Á ENCE-ELNOSA POR DELITO

ECOLÓXICO

ANTÓN MASA

A NATUREZA NA LITERATURA

35 ELEMENTOS ECOLÓXICOS NA OBRA DO

"IRMÁN DANIEL" (III)

EMÍLIO XOSÉ ÍNSUA

ROTEIRO

38 POLA SERRA DO CANDÁN

MARTIÑO NERCELLAS

42 "VIA RÁPIDA"

XOSÉ MARÍA ÁLVAREZ CÁCCAMO

43 ACTIVIDADES / AXENDA

XESTIÓN INTEGRAL DO LITORAL

O pasado verán constituíu-se o *Foro Aberto para un Futuro Natural e Productivo das Rías Galegas*, cuxo traballo a prol dunha verdadeira Lei de Protección do Litoral culminou cunhas xornadas celebradas en Arousa, nas que se presentou unha análise crítica do proxecto de "Lei das rías" e un avance da *Resolución sobre a Xestión Integrada do Litoral* da Comisión Europea. Asímismo, analizou-se o impacto ambiental do porto exterior e da planta de gas na ría de Ferrol (pax. 12-18).

CASTELAO: SEMPRE EN GALIZA

A actualidade do discurso de Castelao fica patente no seguinte parágrafo do *Sempre en Galiza* que reflicte aciadamente o resto do contido deste número de Cerna:

"Eles foron os supersticiosos do progreso. Adouraban o misterio da electricidade no mirage do arco voltaico, creían que a cultura viña pol-os aramos, ollaban nas máquinas a salvación do mundo, e para eles a letra de molde non podía mentir. Andan vestidos á moda que acaba de pasar, fuxen da raxeira do sol, tapándose con sombrillas, falan castelán por señoritismo, desprezan a cencia dos labregos e mariñeiros, pintan de aluminio os balcóns da súa casa e sintense moi orgullosos de que nas alamedas da súa cidade medren as palmeiras de África" (pax. 35-37)

CONTRACAPA

Con este número iniciamos unha colaboración de Xacobe Meléndrez Fassbender -fotografía- e Manuel Rivas -poesía. Xacobe Meléndrez Fassbender é natural de Tegucigalpa (Honduras), galego de adopción (Cecebre) e ecoloxista de conciencia. Ten participado en diversas exposicións e publicacións colectivas, destacando a súa exposición individual *IDENTIDADE/EQUILIBRIO* que consta de 30 fotografías. Ten recibido o recoñecemento do Concello de Santiago e da Universidade da Coruña en diferentes concursos. Folgamos dar dato algún sobre Manuel Rivas, con cuxa colaboración temos contado noutras ocasións, e que agora nos brinda algúns poemas inéditos.

WEB: www.xk3foto.com

Xacobe Meléndrez

CONSELLO DE REDACCIÓN:

Silvia Amor, Xan Carmona, Elvira Cienfuegos, Emilio Ínsua, Daniel L. Vispo, Santiago Ortiz, Xesús Pereiras, Pepe Salvadores, Manuel Soto.

EDITA: ADEGA (Asociación para a Defensa Ecolóxica de Galiza). Primavera - 2001

Tanto en artigos como noutras colaboracións, respeita-se a normativa linguística do autor. CERNA non se fai copartícipe, necesariamente, das ideas, opinións e afirmacións dos autores. Todo o material da revista pode ser reproducido sempre que se cite a fonte, exceptuando as fotografías de portada e contra portada, para as que sería necesario contar co permiso dos autores. CERNA edita-se en papel reciclado 100 %, para preservar os bosques e contribuír á reciclaxe do lixo. As copias son de papel libre de cloro.

CADRO DA CAPA
Xosé Ramón Morquecho

DESEÑO
Xan G. Muras

FOTOGRAFÍA DA CONTRACAPA
Xacobe Meléndrez

MAQUETACIÓN E IMPRESIÓN
Grafanova, S. A.

Depósito Legal: C-913-1986
ISSN: 1136-2677

A XUNTA APROBOU O PLANO HIDROLÓXICO DE GALIZA-COSTA

FORTE OPOSICIÓN AO PLANO HIDROLÓXICO ESPAÑOL

No momento de redactarmos esta información, o Proxecto de Lei do Plano Hidrolóxico Estatal (PHE) estase a debater nas Cortes Xerais. As multitudinarias manifestacións contra este Plano celebradas en Zaragoza, Barcelona e Madrid, as críticas de cualificados expertos e as numerosas alegacións presentadas (entre elas as de ADEGA) non foron capaces de conseguir a retirada do PHE, mais si de introducir algúns cambios positivos no Anteprojecto de PHE presentado polo Ministerio de Medio Ambiente perante o Consello da Auga. Entre estes cambios figuran a inclusión de senllos artigos sobre a protección do Dominio Público Hidráulico e actuacións en zonas asolagábeis e a xestión eficiente das augas destinadas a abastecementos ou o descarte da utilización do formigón nos encanamentos a facer fóra de zonas urbanas.

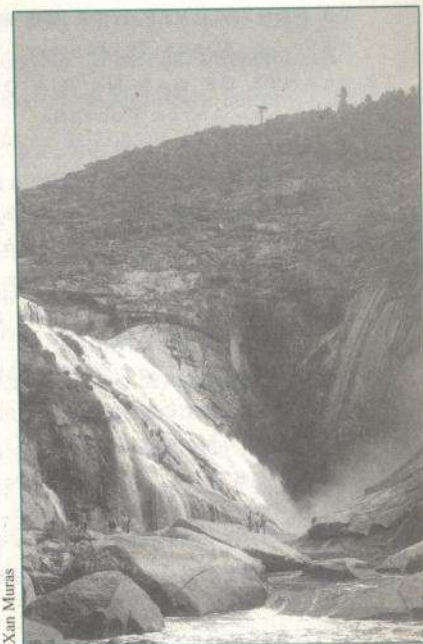
A pesar das melloras incorporadas, o PHE segue a carecer dun enfoque ecoloxicamente sustentábel da xestión da auga, que é considerada fundamentalmente como un recurso productivo e non como un activo ecosocial. En pala-

bras de Pedro Arrojo, profesor da Universidade de Zaragoza e presidente do Congreso Ibérico sobre Planificación e Xestión de Augas, "trátase dun plano baseado, unha vez máis, en estratexias de oferta, que programa numerosas obras que implican agresións ambientais sen precedentes", como o transvasamento de auga do baixo Ebro á costa mediterránea.

PLANO HIDROLÓXICO DE GALIZA-COSTA

O Consello da Xunta aprobou o pasado 3 de maio o Plano Hidrolóxico das bacías de Galiza-Costa (PHGC) (ler Cerna nº 31). A diferenza do acontecido a nivel estatal co PHE, apenas houbo debate no noso país sobre o PHGC. Só despois de que fose solicitado por ADEGA, FEG e SGHN, o PHGC foi debatido no Consello Galego de Medio Ambiente, onde foi rexeitado polos representantes das organizacións ecoloxistas e das universidades de Santiago e de Vigo e por un dos representantes da Federación Galega de Municipios e Provincias

(FEGAMP). O PHGC é totalmente debedor da lóxica do formigón e do quilovatio e está aínda máis alonxado da filosofía da Directiva Marco de Augas có español. Cómpre darmos a noraboa aos sectores da construción e hidroeléctrico por un PH feito á medida dos seus intereses.

Xan Muras

EDITORIAL

O mal das **VACAS TOLAS** constitúe un claro exemplo de delito alimentario, xa que durante máis dunha década se continuou empregando fariñas animais na alimentación do gando, despois de sabermos xa no 1988 que era esta a vía de propagación da enfermidade nos animais, e no 1992 se confirmou a súa transmisión ás persoas. Como tal delito contra a saúde debería ser perseguido, identificado aos seus responsábeis políticos e ás fábricas de pensos directamente implicadas.

Supón tamén un delito económico cometido contra o elo máis fraco da cadea produtiva, os labregos, así como un problema ambiental concretado na eliminación dos chamados materiais específicos de risco e de todas as reses mortas de máis de doce meses. Aínda que a esterilización é suficiente para eliminar a infectividade destes materiais e a actual lexislación non require a incineración, algunhas decisións precipitadas e arbitrariamente tomadas polos gobernos europeo, estatal e autonómico dirixen-se cara a incineración xeralizada destes materiais e de centos de miles de animais sen nin siquiera comprobar se están afectados.

Como exemplo desta improvisación temos os enterramentos incontrolados de Mesia e a contaminación procedente de SUGASA, dous casos hoxe denunciados nos xulgados por veciños/as e diferentes entidades, entre elas ADEGA, ao considerar que estas actuacións atentan contra a legalidade vixente.

Como exemplo da arbitrariedade coa que se está a abordar este problema non hai máis que citar a facilidade con que os nosos gobernantes recorren á incineración, sen lles importar os riscos ambientais e sanitarios que dela se derivan. O emprego desta alternativa no Reino Unido provocou un incremento na emisión de dioxinas que algúns medios avaliaron en máis dun vinte por cento, até o punto de que esta práctica está a situar-se por riba das principais industrias suxas en canto a emisións destes e doutros contaminantes.

A problemática desta epidemia leva-nos directamente á conclusión de que para unha solución real aos problemas de seguridade e calidade alimentaria, incluíndo a súa sustentabilidade, non abonda con meros parches como sería o control da enfermidade. É necesaria unha verdadeira revolución nas prácticas agrícolas e na distribución e comercialización dos alimentos que nos conduza a unha agroindustria ecolóxica. Neste camiño abondamos no dossier presentado neste número de Cerna.

EN DEFENSA DOS RÍOS: COGADER SEGUE EN ACCIÓN

CONCENTRACIÓNS, DÍPTICOS, APOIO ACTIVO,...

COGADER, Coordinadora Galega pola Defensa dos Ríos da que ADEGA forma parte, continúa o seu labor de defensa dos ríos fronte a agresión que representan os centos de minicentrais que pretenden construír neles empresas privadas, co beneplácito da Administración. Son xa máis de 30 as concentracións (desde o 4 de Novembro) que, un sábado tras outro e sen interrupcións, con puntualidade militante, distintos colectivos teñen realizado na Praza de Galicia de Santiago de Compostela para denunciar a ameaza que as minicentrais representan para o sistema fluvial (o cal, por certo, nos últimos anos ven perdendo vida a ollos vista). Nin o frío nin a chuva, nin unha Administración xorda e antidemocrática foron quen de disuadir a COGADER, pese o esforzo organizativo, humano, económico,... que supón. Xentes vidas do Alto Ulla, de Guntín, de Ourense, do Carballiño, do Deza, de Betanzos, ribeireños do Lérez, do Ulla e do Tines, sindicatos (CGT, SLG), asociacións naturalistas e ecoloxistas decanas (ADEGA, Amigos da Terra, Sociedade Galega de Historia Natural), asociacións locais, pescadores, empresas de turismo activo, galegos e galegas que defenden a súa terra e non queren ver estragados os seus ríos (e aínda regos: todo lles vale) deron mostra, coa súa presenza, de que non están nin resignados nin derrotados senon dispostos a facer entrar en cordura a uns políticos que, consciente ou

inconscientemente, venden o país a anacos.

O 14 de Marzo celebrábase o Día de Acción contra os Grandes Encoros, o 22 o Día Mundial da Auga; COGADER elixiu o 18 de Marzo, domingo, para repartir 35000 dípticos en 50 localidades da nosa xeografía, coa fin de dar a coñecer á poboación en xeral a problemática das minicentrais nos nosos ríos, porque os ríos son un ben público e todos e todas podemos e debemos contribuír a súa conservación. Os que nos gobernan saben que en moi pouco tempo estas obras serán prohibidas polo agresivas que son (países como Estados Unidos ou Francia están xa cuestionando o derribo de encoros para recuperar ríos); de aí o apuro de uns por construír canto antes e a obriga de quen defende os ríos de gañar tempo, na seguridade de que o tempo nos dará a razón por tentar de evitar males moi custosos de reparar ou irreparables.

O encoro do Ulla xa só se pode evitar coa demolición da presa; pero sempre quedará na memoria o empeño das

Na praza de Galiza, no Ulla, no Lérez, diante do Pazo de Inxustiza de A Coruña... (Fotografía: Pepe Salvadores)

xentes que loitaron, irreductibles -anos de constancia-, por salvar o río. E todo o proceso de tramitación e construción, desde o estudo de impacto ambiental (feito para un río andaluz) ata o paseo de Cuña na zodiac, pasando polas sentencias xudiciais de porta xiratoria, pasará tamén á historia como paradigma de desprezo ó medio ambiente e ás persoas que o defenden, así como das formas agresivas e chulescas dos nosos gobernantes. COGADER estivo alí o Día Mundial da Auga. E volveu cando Cuña se paseou, triunfal e provocadora, polas augas do Ulla recén dragado (dragado que non contou cun mínimo estudo das consecuencias) apoiado na súa "proeza" polas forzas da orde e algúns políticos servís. COGADER estivo, tiña que estar; coas xentes de Caldas que viñeron sufrindo arreo a prepotencia e as inxurias.

Casa Pousadoira

Fermosa casa tradicional restaurada. Situada a 15 Km do parque natural Fragas do Eume e a 8 Km da Praia Grande de Miño e a 800 m do río Lambre. Ademais **Adegas Pousadoira** foi a primeira adega en sacar ao mercado Viño de Betanzos etiquetado e hoxe é o máximo exponente dos Novos Viños de Betanzos.

Tlf. e fax.: 981-195118.
Móvil: 629-280565

Turismo rural, horta ecolóxica e produción de viño de Betanzos.

PARALISADA A CONSTRUCCIÓN DUN PARQUE EÓLICO EN RIBEIRA

Este mes de febreiro saía a exposición pública o proxecto de construción dun parque eólico no monte de Santo Alberte, concello de Ribeira. A empresa promotora, FRINSA S.A., tiña presentado un plano eólico estratéxico para a instalación de 12 aero-xeradores de 68 m de alto e 62 de diámetro rotor, cunha potencia total de 15,6 Mw (megawattios). Esta mesma empresa xa conta no polígono industrial anexo cunha planta de coxeración de 13,5 Mw.

As propias características dos muíños, os meirandes por dimensións e potencia individual do País, e a súa ubicación nun monte peri-urbano de 200 m de alto a menos de 500 m do casco da vila, xerarian un importante impacto paisaxístico e deteriorarian notabelmente a cualidade de vida dos veciños e veciñas da capital do Barbanza. A maiores, a súa proximidade a

importantes espazos naturais costeiros propostos para formar parte da Rede Natura 2000 (lagoas de San Pedro de Muro e Xuño e o propio parque natural de Corrubedo distante menos de 2 km), podería interferir os movementos da avifauna migratoria que visita estes complexos.

A todos estes factores engade-se o grave deterioro que as obras proxectadas causarían ao patrimonio histórico e arqueolóxico: o proxectado parque ocupa unha área de pouco máis de 0,5 km² na que se atopan a capela románica de Santo Alberte e un conxunto megalítico formado por 13 mámoas. Dáse a circunstancia de que o proxecto carece da preceptiva declaración de impacto arqueolóxico, e a ubicación dalgúns aero-xeradores coincide mesmo enriba dunha mámoa, das que só 3 estaban catalogadas.

A delegación do Barbanza de ADEGA apresentou as alegacións pertinentes perante a Consellería de Industria, ás que se adxuntou un informe técnico encol da afectación do conxunto arqueolóxico polas obras do parque. Este informe foi remitido tamén á Dirección Xeral do Patrimonio Cultural e ao Departamento de Arqueoloxía da Universidade de Compostela.

A resultados destas actuacións, Patrimonio comunicou-nos a paralización cautelar do proxecto mentres este organismo leva a cabo unha exhaustiva campaña de prospección e estudo da zona. Agardemos que desta volta, ao contrario que en tantas ocasións (Xistral, Candán, Úmia, etc...), a propia Administración cumpra coa lei e antepona a conservación dos nosos bens culturais e méio-ambientais aos intereses duns poucos.

Fins Eirexas, ADEGA-Barbanza.

A INCINERACIÓN NON É SOLUCIÓN

AS DIOXINAS E OUTROS TÓXICOS CONTAMINAN OS ALIMENTOS

Baixo este lema, e tendo o mal das vacas tolas como telón de fondo, ADEGA convocou unha concentración de protesta contra a incineración do lixo que reuniu perto de cen persoas na Praza das Praterías o pasado 10 febreiro. O periodista Henrique Banet, director da serie SENDA VERDE fixo a lectura dun MANIFESTO no que se alertou dos graves problemas de contaminación de alimentos que orixinan as emisións das incineradoras, e puña de manifesto a necesidade dunha agricultura ecolóxica e a produción de alimentos sanos.

Esta protesta tivo lugar cando as promesas de plans de reciclaxe e compostaxe por algúns dos principais concellos galegos están en punto morto ou esquecidos, e tamén cando viña de ser pechado un dos fornos da incineradora de Valdemingómez (Madrid) por emitir 15 veces máis dioxinas das permitidas. Como a de SOGAMA, esta incineradora está considerada pola empresa como a "mais moderna de Europa", pero aínda así non foron capaces de reducir o nivel de

emisións, razón pola cal a Consellería de Medio Ambiente de Madrid procedeu á súa clausura. Tamén neses días, o Programa Nacional de Toxicoloxía dos EE.UU. viña de incluír as dioxinas na lista de substancias

coñecidas como canceríxenas, na consideración de que "estudios en seres humanos, incluíndo unha combinación de datos epidemiolóxicos e mecanísticos, indican unha relación causal entre a exposición a dioxinas e o cancro humano". Xa hai tres anos, a propia OMS recoñecera o carácter canceríxeno destas substancias.

A propia UE considera necesarias maiores limitacións nas emisións de dioxinas e outros contaminantes emi-

Concentración na Praza das Praterías de Compostela, o pasado 10 de febreiro.

tidos polas incineradoras de lixo e, sobre todo, unha vixilancia máis estrita das emisións. Con esta finalidade, a UE aprobou unha nova Directiva sobre a incineración de residuos en decembro pasado. "Todo isto reafirmámonos na denuncia da incineración como unha seria ameaza para a saúde, e na solicitude do total abandono da incineración do lixo", afirma a Asociación Ecoloxista ADEGA. (www.ctv.es/USERS/adeqa)

AS “PATERAS” DA PREPOTENCIA E O SERVILISMO NO RÍO UMIA

O día 21 de abril de 2001 pola mañán no Río Umiá desenrolouse un espectáculo mais, do que o escenario foi un tramo do río desde Godos no concello de Caldas ata As Aceñas en Meis. Varias “pateras” capitaneadas por Cuiña e repletas de alcaldes baixaron polo río.

A preparación da montaxe circense foi precedida polo peche dos alivia-deiros do encoro uns días antes, o martes día 17, con efectos dramáticos pois os poucos peixes que aínda podían quedar no tramo do río ao seu paso pola vila apareceron mortos polo descenso brutal do nivel da auga. Parece ser que se pensaron pechar os alivia-deiros do encoro para garantir auga para o cruceiro de Cuiña e os alcaldes. ¿Como nos vai extranar que as empresas hidroeléctricas incumplan a normativa medioambiental e a lei de pesca, se tamén as incumplen un consellerio e unha camarilla de alcaldes para prepararse un paseo de capricho polo río?

A saída das “pateras” non se fixo desde o muiño da vila de Caldas como tiñan anunciado na prensa, debido, ao parecer, a que o mesmo que pechou demais o encoro tamén se pasou ao abriló, polo que nese punto baixaba moita riada para botar as “pateras”.

Na etapa do mais rancio colonialismo os invasores europeos acudían os países africanos a arrasar, cazar a manguito e buscar preciados trofeos de caza. No século XXI un conselleiro e un amplo abano de alcaldes do Salnés e do Umiá, entre eles un independente de Meis e os “socialistas” de Caldas, Cuntis, Moraña, e a Illa de Arousa, viñeron a apropiarse do trofeo dun río ameazado e agredido. A ocasión permitiunos ver xuntiños na mesma “patera” a alcaldes de concellos limítrofes que nin como representantes dunha institución son capaces de falar ou dialogar entre eles.

Desembarcaron con mellor sorte que os africanos que cruzan o estreito, a impunidade acompañounos a pesares de que para a preparación do paseo vulneraron a normativa ambiental sobre protección dun río.

Veciños de Caldas Cuntis e Moraña botamos en falta medios e medidas de seguridade ante as inundacións imprevisíbeis das fincas non expropiadas e as avalanchas periódicas da auga encoro abaixo. Alomenos oito coches de protección civil e varias zodiacs de salvamento co persoal correspondente

rada un delito contra a democracia. As promesas de Cuiña son unha falacia e propaganda electoral: está a gastar cartos públicos para repoiñer o que desfixo co encoro, e promete miles de millóns que non preveu no orzamento.

Cuiña e algúnhos voceiros do PSOE de Caldas intentan vender as

A “PROSTITUCIÓN” DOS INTERESES XERAIS QUE EXERCEN ALGÚNS POLÍTICOS TEN QUE SER CONSIDERADA UN DELITO CONTRA A DEMOCRACIA

foron mobilizados para un paseo de capricho. Non sabemos se ese gasto o pagarán os que disfrutaron dos medios ou nos sairá dos bolsillos a todos os/as cidadáns incluídos os veciños e veciñas de Caldas, Cuntis e Moraña, aos que lles foron anegadas e roubadas as terras sen expropiarllelas. Serva como anécdota que o concello de Caldas recentemente publicou unha ordenanza para cobrar polos servizos que preste protección civil do concello.

Dende que encheron o encoro, veciños/as, organizacións ecoloxistas como ADEGA, COGADER, e organizacións políticas como o BNG, veñen denunciando a falta de seguridade e a indefensión dos/as veciños/as e pedindo aos alcaldes dos concellos que tomen a iniciativa desde as institucións municipais: Pero a única iniciativa que ata o momento están a tomar é cumprir as ordes de Cuiña ou facerlle compañía.

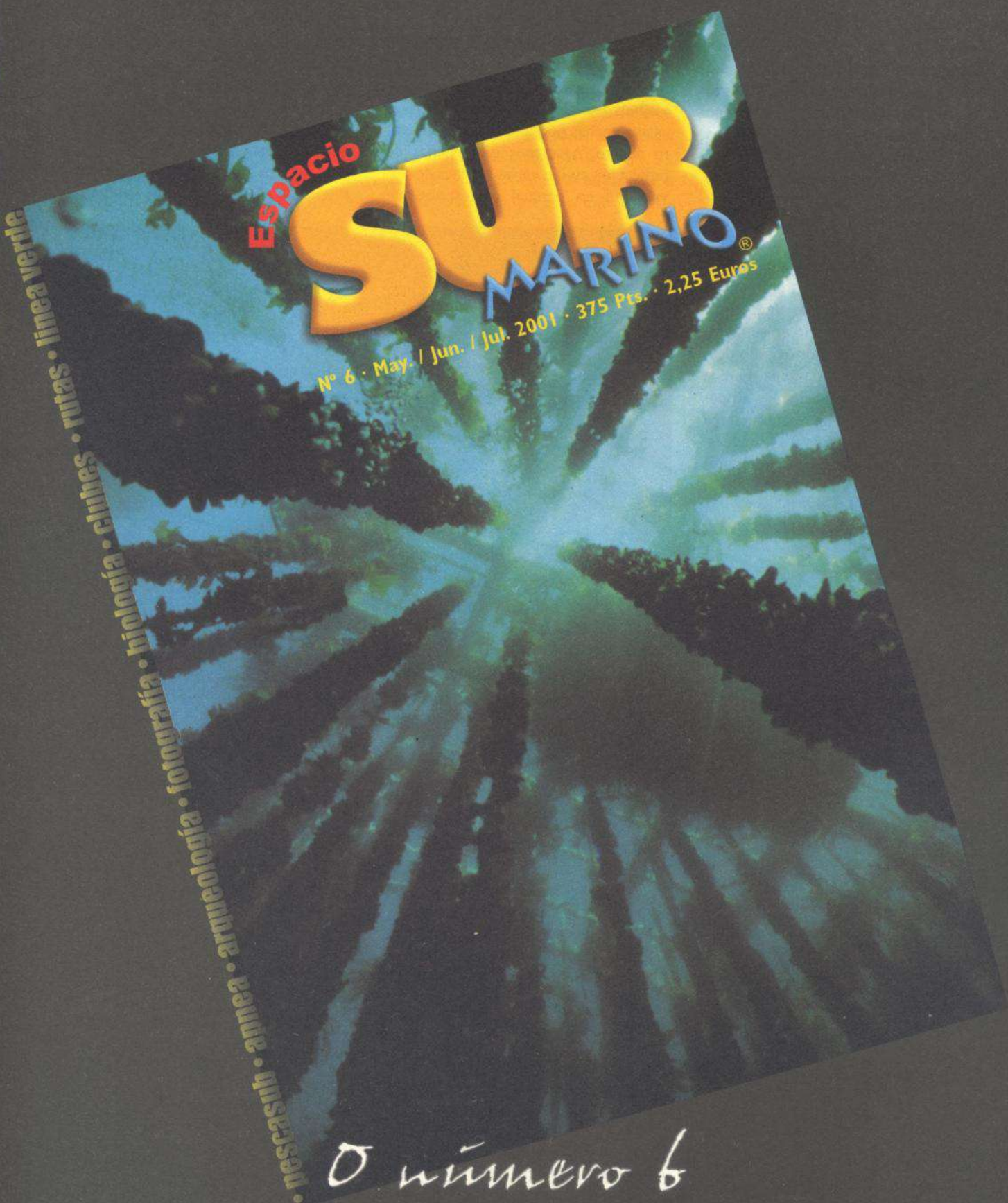
Mentras eles fixeron o circo, amparados segundo din na súa maioría absoluta ou nos votos, son moitos os/as cidadáns que senten vergoña allea. A “prostitución” dos intereses xerais que exercen algúns políticos ten que ser conside-

potencialidades turísticas dos ríos con encoros cando o que están é desfacerdo todas as potencialidades e atractivos dun río ata convertilo nunha ameaza para a fauna e a seguridade das persoas.

Seguimos esperando un debate serio coa participación de expertos sobre alternativas para Caldas e o seu río e zonas inundables, sen ocorrencias electoralistas de aventureiros. Recordamos que tamén os pobos indíxenas se están a revelar no terceiro mundo contra a construción de presas e citamos as palabras dun hino do pobo indio dos EMBERA KATÍO (Colombia), coas terras recentemente anegadas por un encoro no río Sinú, cuxo líder Buruchiro José Angel Domicó Jarupia foi asasinado o día 6 de marzo de 2001 por defender a terra: “*Karagabí deu-lle a le auga ao mundo para que Jenerá non a monopolizara. Por iso, da árbore grande (Jenené), do bosque, fixo saír a auga para que a xente, os peixes e os animais beban e vivan*”.

Veciños indignados de Caldas, Cuntis e Moraña a 22 de abril de 2001

Existe outro xeito de ve-las cousas

O número 6
xa no ten quiosco

NOVA DIRECTIVA EUROPEA SOBRE CONTAMINANTES ATMOSFÉRICOS E A PROTECCIÓN DA SAÚDE

EVOLUCIÓN DA CHOIVA ÁCIDA EN GALICIA E EN EUROPA

Ramón Varela Díaz

PARA GALIZA, A REDUCIÓN DAS EMISIÓNNS DE CHÚVIA ÁCIDA NON É UN PROBLEMA TÉCNICO SENON POLÍTICO, COMO PON DE MANIFESTO O COMPORTAMENTO DESIGUAL DAS EMPRESAS ELÉCTRICAS: XA NA DÉCADA DOS 90 ENDESA REDUCIU AS EMISIÓNNS NUN 95% NA SUA CENTRAL TÉRMICA DE ANDORRA (EN TERUEL, QUEIMANDO TAMEN LIGNITO), MENTRES QUE NA CENTRAL TÉRMICA DAS PONTES SÓ REDUCIU O 37%, O MÍNIMO QUE ESIXIA A CE. ASÍ, NO ANO 2001, GALIZA SUPERARÁ AS EMISIÓNNS DE SO₂ DE SETE PAISES DA CE: BÉLXICA, DINAMARCA, GRECIA, IRLANDA, LUXEMBURGO, HOLANDA E PORTUGAL; E NO 2010 SUPERAREMOS AS DE NOVE PAISES.

En novembro do ano 2000 o "Consello" da CE acordaba unha "Posición Común" relacionada coas limitacións de emisións a atmósfera de catro axentes contaminantes: dióxido de xofre (SO₂), óxidos de nitróxeno (NO_x), compostos orgánicos volátiles (COV) e amoníaco (NH₃).

A Directiva do Parlamento Europeo, a punto de sair, que nacerá a partir desta posición común, afectará a instalacións de combustión con potencia térmica igual ou superior a 50 MW calquera que sexa o tipo de combustíbel que utilice. A finalidade destas limitacións teñen que ver cos seguintes obxectivos:

- Redución nun 50% da extensión afectada na CE pola choiva ácida (respecto a 1990)
- Protexer a saúde humana e a vexetación, reducindo a exposición ao ozono.

En 1988 unha Directiva similar obrigou a reducir determinadas emisións procedentes de grandes instalacións de combustión. Como consecuencia, o Estado Español quedou obrigado a rebaixar a emisión de dióxido de xofre (causante de choiva ácida) nun 37%, cando noutros países como Alemaña ou Francia se rebaixaba nun 70%. Gracias a esta Directiva, na Galiza pasouse de emitir 700.000 t/ano na década dos 80 a algo mais de 400.000 t/ano no ano 2000; as Centrais Térmicas de As Pontes e Meirama acabaron por misturar lignito galego, rico en xofre, con hulla doutros países, pobre neste elemento, para pasar a cumprir o compromiso que adquirira o Estado Español ao entrar na CE.

Esta nova Directiva de limitación de emisións a aplicar para o ano 2010, volve ser un paso adiante, igual que o foi a do ano 1988, e asimismo tamén volve a darse raquítica no Estado Español, pois mentres algúns países da CE reducen as

suas emisións de dióxido de xofre por encima do 80% (Holanda 83.3%, Gran Bretaña, 85%, Bélxica 91.4%, Dinamarca 93%), no Estado Español a redución será do 67.5% e Galiza, para o ano de referencia 2010, seguirá emitindo máis de 200.000 t/ano, valor absoluto moi por encima das emisións de SO₂ de 9 dos Estados que forman parte da CE (Finlandia, Suecia, Portugal, Holanda, Bélxica, Dinamarca, Irlanda, Austria e Luxemburgo), e sen saber en base a qué motivo o Estado Español nese ano será o primeiro por emisión de SO₂ na CE, superando a países máis industrializados como Alemaña, Italia, Francia ou Inglaterra.

Resulta paradóxico que na Galiza teñan que vir en axuda do medio ambiente e da saúde humana as Directivas da CE, mentras o goberno autónomo e o goberno central se limitan a cumprir os mínimos esixidos desde Bruxelas. Resulta curioso que o Goberno galego copie en parte o

Sensibilidade de Galicia á choiva ácida. (Baia ed.)

modelo de aplicación de taxas de Suecia, que gravan as emisións de industrias emisoras de dióxido de xofre e óxidos de nitróxeno, e o copie mal. Este modelo en Suecia serviu para reducir en mais do 80% as emisións, mentres que en Galiza, ao impoñer unhas taxas moi baixas para as industrias, non serve para reducir as emisións e só serve para que as empresas

CADRO 1. MÁXIMOS DE EMISIÓN PREVISTOS PARA O ANO 2010 REFERENTES A SO₂, NO_x, COV e NH₃ (EN MILES DE TONELADAS)

	DIÓXIDO DE XOFRE (SO ₂)		ÓXIDOS DE NITRÓXENO (NO _x)		COMP. ORG. VOLÁTEIS (COV)		AMONIACO (NH ₃)	
	1990	2010	1990	2010	1990	2010	1990	2010
ÁUSTRIA	92.5	39	226.7	103	656	159	93.6	66
BÉLXICA	316.6	99	343.2	176	394	139	78.6	74
DINAMARCA	197.8	55	273.3	127	178	85	126.1	69
FINLANDIA	226.9	110	268.5	170	457	130	41	31
FRANCIA	1300.4	375	1590.1	810	2866	1050	700.2	780
ALEMAÑA	5256.9	520	2979.7	1051	3323	995	739.2	550
GRECIA	641.2	523	543.9	344	718	261	471.3	73
IRLANDA	177.9	42	115.7	65	197	55	126.2	116
ITALIA	2253	475	2053.3	990	2549	1159	382.9	419
LUXEMBURGO	14.3	4	23.1	11	20	9	7.5	7
HOLANDA	201.2	50	576	260	460	185	204.5	128
PORTUGAL	282.6	160	220.8	250	644	180	92.9	90
E. ESPAÑOL	2205.6	746	1257.1	847	1894	662	330.8	353
SUECIA	104.9	67	345.3	148	722	241	73.8	57
INGLATERRA	3786.8	585	2773.2	1167	2682	1200	516	297
EU-12/EU-15*	12289.2	3850	12193.8	6519	15087	6510	3583.3	3110

*As cifras para a UE corresponden en 1990 á UE-12 e no 2010 á UE-15. Fonte: Elaboración propia con datos do "Europe Environment: Statistical Compendium", e da "Posición Común 2000/C 375/02". D.O.C.E.

CADRO 2. REDUCCIÓN DE SO ₂ NA UE			
	EMISIÓN (kt)		REDUC. %
PAÍS	ANO 1980	ANO 2010	
BÉLXICA	530	99	91.4
DINAMARCA	323	55	93
ALEMAÑA	2225 (R.F.A.)	520	76.6
GRECIA	303	523	72.6
E. ESPAÑOL	2290	746	67.5
FRANCIA	1910	375	79.4
IRLANDA	99	42	57.6
ITALIA	2450	475	79.7
LUXEMBURGO	3	4	+25
HOLANDA	299	50	83.3
PORTUGAL	115	160	+39.1
INGLATERRA	3883	585	85
ÁUSTRIA	92.5 (1993)	39	57.9
FINLANDIA	226.9 (1993)	110	51.6
SUECIA	104.9 (1993)	67	36.2
GALIZA	706	229.5	67.5

Queimaduras en Eucalyptus globulus. (Baia ed.)

se xustifiquen ao pagar por contaminar. Ao tempo, a administración recauda perto de 2000 millóns de pesetas, diñeiro que por outra banda non se destina para reparar os danos que estas industrias causan no ambiente. Desta forma, á industria saelle mais barato pagar que adoptar medidas anticontaminación, ao contrario do que sucede en Suecia.

A choiva ácida na Galiza está ahí, recoñezano ou non as empresas e o propio goberno autónomo. Problemas de perda de froita; diminución do crecemento forestal; cultivos afectados con queimaduras e perda de folla anticipada; debi-

litamento das plantas e maior sensibilidade ao ataque de pragas de fungos e insectos; presenza de metais pesados no solo e auga subterránea; aumento de acidificación en augas subterráneas; presenza e acumulación de metais en ecosistemas tan productivos como as Rías; problemas de corrosión nos materiais, pinturas...; alteración dos monumentos, etc.

Pechar os ollos a realidade e facer cumprir as raquíticas e laxas no tempo Directivas Europeas non é Gobernar un país, non é camiñar cara un desenvolvemento sostido no que se teña en conta o medio ambiente e a saúde humana, é uni-

camente favorecer a unhas empresas eléctricas que cada ano presentan beneficios netos triples ou cuádruplos do que costaría solucionar o problema definitivamente, adoptando as medidas técnicas mais modernas.

Se alguén non está convencido de que o problema non é técnico senon político, que busque a explicación de por qué na Central Térmica de Andorra en Teruel (queimando tamen lignito) xa na década dos 90 reduciron as emisións nun 95%, e a mesma empresa Endesa só quixo reducir na Central Térmica das Pontes na Galiza o 37%, o mínimo que esixía a CE.

Aquagest

"Calidade da auga e do medio ambiente"

Traballamos día a día en Galicia, dende fai máis de 25 anos, cos mellores recursos humanos e tecnoloxía punta para dispor de auga boa e suficiente, aproveitándoa ó máximo e devolvendoa á natureza limpa e útil

A XESTIÓN DAS AUGAS É O NOSO LABOR

Tamén

DEPENDE DE TI

*Plan de tratamiento
de residuos sólidos
urbanos de A Coruña*

Na natureza os residuos son aproveitados nun ciclo permanente de produción e reciclado.

*Imitar á natureza para acadar que as novas xeracións disfruten dun planeta e unha cidade en equilibrio ecolóxico **tamén depende de ti**. Para iso necesitamos a túa colaboración: separa o lixo na túa casa e deposítalo nos contedores correspondentes.*

Coa a túa axuda, na Coruña, daremos un novo valor a todo o que che sobra.

Ayuntamiento de La Coruña
Concello de A Coruña

TELÉFONO VERDE
981 22 22 26

 Albada

A FUTURA LEI DE PROTECCIÓN DA CALIDADE DAS AUGAS DAS RÍAS FOI DEBATIDA NUNHAS XORNADAS EN VILAGARCÍA, NA QUE SE APORTARON IDEAS SOBRE A XESTIÓN INTEGRAL DO LITORAL

A FUTURA “LEI DAS RÍAS” E A PROTECCIÓN DO LITORAL

Manuel Soto Castiñeira – Presidente de ADEGA

O tópico de que os galegos e galegas non valoramos dabondo as riquezas que posuímos, ou o que se di de que se as rías galegas foran francesas, entón Galiza sería a primeira potencia en acuicultura e turismo verde, reflicten un sentimento xeralizado de que estamos infrutilizando e degradando o noso litoral e, ao tempo, son indicativos de que a sociedade demanda por freo ao caos imperante nas nosas rías, especialmente á contaminación causada por algunhas industrias que se din abandeiradas do progreso.

Todo isto foi posto de manifesto no *Foro Aberto para un Futuro Natural e Productivo das Rías Galegas*, celebrado en Vilagarcía de Arousa o pasado mes de marzo e que reuniu a mais de tres centas persoas dos máis diversos sectores, desde as universidades até os sectores produtivos ligados ás rías. As xornadas foron organizadas por diferentes Asociacións ecoloxistas (ADEGA, FEG, CEMMA) e as Plataformas e Asociacións para defensa das Rías de Ares-Betanzos, Arousa, Ferrol, Pontevedra, Ribadeo e Vigo,

contando coa colaboración do Aquariumgalicia e dos Concellos de A Illa de Arousa, Fene, Ferrol, Narón, Poio, Pontevedra, Rianxo, O Grove e Cambados.

O foro tamén analisou o contido do proxecto da futura “Lei de protección da calidade das augas das rías e ordenación do servizo público de depuración de augas residuais urbanas” que nestes días se debate no Parlamento de Galiza, nun momento no que a Comisión Europea aproba unha *Resolución sobre a Xestión Integrada do Litoral* (febreiro do 2001) e comeza a entrada en vigo na nova *Directiva Marco para as Políticas Europeas da Auga*. Considera o Foro que aínda estamos a tempo de acordar un desenvolvemento sustentábel para o noso litoral, algo que require vontade política para atallar a súa deterioración.

CRÍTICAS AO PROXECTO DE LEI DAS RÍAS

Os responsábeis do Foro afirman que para disfrutar dun medio ambiente de calidade non podemos deixar as

nosas rías á sorte da iniciativa económica do mercado. Non podemos permitir que un reino de taifas administrativo consinta que as chamadas “Autoridades Portuarias” hipotequen o futuro dunha ría con actividades como a Terminal de Hidrocarburos do Ferrazo (Arousa), un porto exterior sen unha rigurosa avaliación de impacto ambiental (Ferrol), ou un recheo con lodos contaminados sen previa análise (Oza, A Coruña); non podemos permitir o recheo de centos de miles de

metros cadrados no interior da ría de Ferrol para a instalación de industrias químicas sen previa avaliación dos riscos, nen a continuación dos vertidos tóxicos de Ence-Elnosa en Pontevedra, ou o vertido da maior parte dos efluentes urbanos (domésticos e industriais) sen depurar.

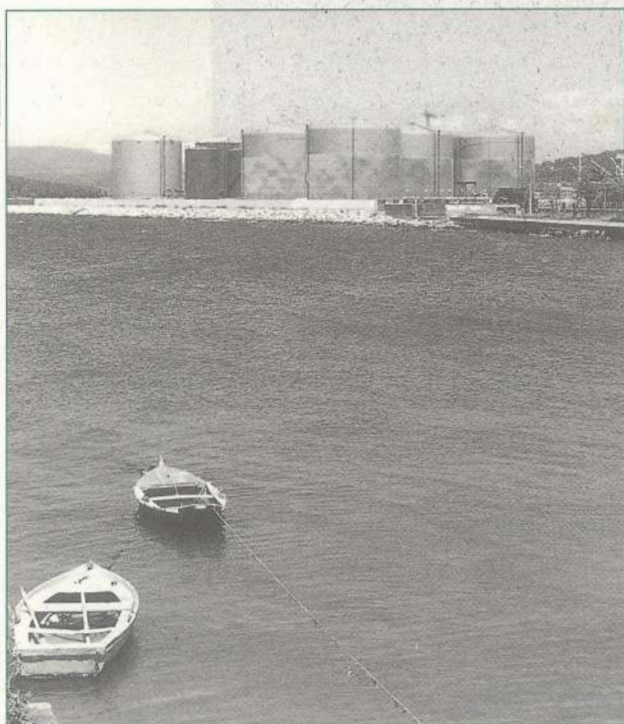
A operatividade da nova lei é cuestionada polas diferentes organizacións que compoñen o Foro, e poñen como exemplo dunha actitude pouco responsábel fronte aos problemas ambientais o feito de que a Lei 1/1995 de Protección Ambiental de Galiza continua hoxe sen sen estrenar, ao non se teren desenvolvido a maioría dos regulamentos aos que a lei fai referencia.

O proxecto inclúe unha segunda parte de “ordenación do servizo público de depuración de augas residuais urbanas”, que debería ser abordado nunha lei separada, no lugar de mesturar nunha dúas leis que pouco teñen que ver entre si. En todo caso, é salientábel que este engadido non aborda o problema real de depuración, como é a inexistencia de depuradoras no caso dos principais vertidos ás rías, e non resolve o actual incumprimento da Directiva 91/271/CEE sobre a depuración de augas residuais urbanas. Asimesmo, o proxecto falla no diagnóstico do problema da depuración destes vertidos, xa que o achaca á incapacidade municipal para xestionar as depuradoras, cando o verdadeiro problema está na non sustentabilidade económica e ambiental das depuradoras construídas (elevado consumo eléctrico...), que hoxe son deseñadas e financiadas pola Xunta de Galicia a través do ente Augas de Galicia. O contido da lei non inclúe obxectivos de sustentabilidade no tipo e localización das depuradoras.

UNHA LEI QUE RESPONDA A CRITÉRIOS XA CADUCOS

No referido ás rías, a lei carece dun enfoque integral para a ordenación e xestión do litoral, nun momento no

Manuel Soto

Depósitos do Ferrazo (Vilagarcía)

que xa se consideran fracasadas aquelas políticas dos anos setenta e oitenta baseadas na fixación de parámetros de calidade do medio. Neste sentido, a Comisión Europea aprobou o pasado febreiro unha Resolución sobre a Ordenación Integral do Litoral para afrontar os problemas de degradación medioambiental, na que recomenda a elaboración de estratexias rexionais de xestión integral do litoral. Todos os elementos requeridos nesta Resolución (ver o artigo de Cristina Álvarez) están ausentes no proxecto de lei. Esta presenta-se pois como unha lei que resposta a criterios xa caducos, e cubre só a novena parte dos problemas das rias.

O proxecto de lei carece do imprescindíbel enfoque preventivo, xa que responden a chamada política de final de tubería, de fixación de concentracións nos vertidos e no medio receptor, na que a lexislación ou o dereito chegan ao final do proceso contaminante cando, probabelmente, o dano xa está feito, ou cando para reparalo fan falla custosas inversións ou a

posta en marcha de depuradoras ou tecnoloxías que en moitos casos non existen. Non fai uso do concepto de incompatibilidades, que significa que as industrias mais contaminantes ou as actividades mais lesivas non se instalen nas zonas litorais, tal como prevé a Directiva Marco de Augas, aprobada o pasado ano.

Falla tamén o enfoque integral territorial, desde o punto de vista dos vertidos e da contaminación, ao non incluír os ríos e as bacías hidrográficas que verten nas rias, e iso cando é sabido que unha parte importante da contaminación que chega ás rias procede das industrias ubicadas terra dentro nas marxes dos ríos. Ignoran-se igualmente os substratos das rias, que son aportados polos ríos, e que constitúen un dos principais factores de calidade productiva para o sector da acuicultura.

INEXISTENCIA DE DIÁLOGO SOCIAL

Non houbo diálogo coa sociedade previo á elaboración deste proxecto de lei, nen cos sectores produtivos nen

coas organizacións de protección do medio ambiente, e presentou-se no Parlamento sen pasar polo Consello Galego do Medio Ambiente. Tampouco conta con mecanismos que garantan o cumprimento da lei nos seus escasos obxectivos de controle, xa que non crea instrumentos que permitan a fiscalización de dito cumprimento pola cidadanía, nen facilita o acceso a información ambiental ao non crear os necesarios inventarios de vertidos e contaminantes.

En definitiva, subxace no proxecto de lei unha política ambiental hipotecada aos intereses económicos dunhas poucas grandes empresas. Con esta lei a calidade ambiental das rias vai seguir degradando-se progresivamente, e todas aquelas rias aínda ben conservadas poden acabar como a de Pontevedra ou a do Burgo (A Coruña). Cando prenda a alarma alimentaria sobre os nosos produtos acuícolas, serán os miles de familias que viven do mar quen sufra as consecuencias e as limitacións que se irán derivando da falta de prevención.

TARASCA
Entremuros, 13
Compostela • Caliza
Teléfono: 981 572 154

MESÓN

VIÑOS, TAPAS E COMIDAS
Algalia de Abaixo, 23 - Telf. 981 580 776
Santiago de Compostela

**LÍNEA EXPRESS DE
PIZZA-POLO**

HORARIO DE REPARTO:
12:30 A 16 DE 19:30 A 12h
HORAS

PARA REALIZAR O PEDIDO:
TELÉFONOS:
981 58 56 56 / 981 58 72 72

**CASAS REAIS, 27
SANTIAGO**
SERVICIO A CASA GRATUITO

**MARIA
CASTAÑA**

RAIÑA, 19 • COMPOSTELA
TLF. 981 560 137

Fuco Lois

Xelmirez, 25
Telf. 981 578 085
Santiago de Compostela

- Cocina Casera e boas tapas
- Embutidos Ibéricos
- Queixos e pates
- E unha adega ben surtida

**la Bodequilla
de San Roque**

Teléfono 981 564 379 San Roque, 13 - Santiago

A XESTIÓN INTEGRADA DO LITORAL

Cristina Álvarez Baquerizo

Instituto para unha Política Ambiental Europea (IPAE)

É imposible regular e protexer os litorais sen ter ben presente que no litoral conflúen un montón de actividades, cada unha das cales é obxecto de normas diferentes e está tutelada por administracións diferentes. Segundo a Axencia Europea de MA no litoral incide todo tipo de actividades: residuos industriais e urbanos, turism, planificación e ordenación urbana, dragados, infraestruturas de transporte, navegación e portos, agricultura, silvicultura, explotación de xacementos nos fondos mariños, explotacións mineiras e de áridos, actividades deportivas e recreativas, infraestruturas de loita contra as inundacións, pesca... Xestionar o litoral dunha forma sustentábel implica ter en conta todas estas actividades, integralas nos instrumentos de xestión, os plans e programas, e a isto se refere unha **Resolución sobre a xestión integrada do litoral na UE**, aprobada pola Comisión europea o pasado febreiro.

Pero o importante é cómo facer esta xestión integral. Segundo esta resolución hai que ter unha perspectiva ampla e global, temática e cartográfica, unha perspectiva a longo prazo, un coñecemento das características locais, a participación de toda a sociedade e os axentes locais e o apoio e a participación de todas as institucións implicadas na xestión.

Para iso, en primeiro lugar, suxire a realización dun **inventário** rexional no cal se cubrirán os aspectos administrati-

vos e se describirá o papel dos cidadáns, das organizacións non gubernamentais e do sector privado através de organizacións empresariais ou de traballadores. Nese inventário, di a UE tamén, deberán ter-se en conta o estado da pesca, os transportes, a enerxía, a xestión de recursos... todo o mencionado antes, e, en función dos resultados dese inventário, deberase elaborar unha estratexia rexional para poder aplicar eses principios.

Esa estratexia tamén deberá definir a mestura de instrumentos, por exemplo, plans estratéxicos que integren a xestión urbanística, plans de prevención das emisións e vertidos contaminantes, ou de calquera dos elementos antes citados. Deberá-se determinar que fontes de financiamento a longo prazo vai ter esa xestión integrada do litoral e establecer tamén a necesidade de que estes instrumentos, estas leis e programas, sexan obxecto de pactos transelectorais, xa que é un requisito importante que estes instrumentos teñan unha proxección no medio e longo prazo.

Resumindo, a xestión integrada do litoral esixe leis que, en cumprimento do principio de integración obriguen a se coordinaren ás distintas administracións públicas, sexan o Ministerio de Fomento, de Economía e Facenda, de Medio Ambiente, de Agricultura, Pesca e Alimentación, ou de Industria e Enerxía, ou as consellerías equiparábeis en cada

unha das CCAA, os concellos e toda a sociedade civil. Evidentemente, a participación pública en todo este proceso é un factor crucial.

Por outra banda, os datos científicos derivados dos inventarios de recursos, segundo esta resolución, han de permitir obter uns indicadores ou expresións moi breves que permitan á opinión pública ter claro cal é o nivel de calidade ambiental das zonas. Nestes intres, se tiveramos que lles pór nota ás rías, non saberíamos como face-lo, e non o sabemos porque non están centralizados nen son homoxéneos os datos científicos que permitirían coñecer realmente o estado, a presión e a tendencia dos recursos naturais en cada zona.

Cando falamos de todo isto podemos pensar que é algo teórico, pouco práctico ou moi pouco achegado ao terreo. Non é certo. No ámbito europeo, Bretaña é un exemplo no que seguramente se poderían atopar elementos de inspiración, ou mesmo de colaboración. A idea de Bretaña partiu da instauración do que se chama o **Observatorio dos Recursos Litorais**, que é unha especie de instituto que se formou como unha empresa pública con participación social de diversas entidades: corporacións, sindicais, patronais, etc, e ese observatorio canaliza os fondos destinados á investigación. Bretaña prevé rematar en xullo o seu inventário e o borrador inicial do programa de xestión do litoral. É evidente que Bretaña adicou a isto dous anos de esforzo, traballando intensamente, con consellerías coordinadas e unha sociedade que esixe estas funcións aos seus poderes públicos. Nunha situación así pódense facer moitas cousas.

Non nos serve, sin embargo, o camiño que marca o proxecto de lei de calidade das augas da Xunta de Galicia. É, sobre todo, unha lei que resposta aos criterios que deberíamos ter implantado hai moito tempo, e é moi parcial, xa que cubre a novena parte dos problemas das rías, faltando outras oito novenas partes para poder ter en común o que sería un conxunto de estratexias integradas para o litoral.

PORTO EXTERIOR, NOVA AMEAZA PARA A RÍA DE FERROL

Pepe Salvadores

Por ADEGA - Trasnacos*

A ESPECIAL CONSTITUCIÓN XEOLÓXICA DA RÍA DE FERROL FAI QUE TEÑA UNHA AMPLA VARIEDADE DE HÁBITATS. A PARTE MÁIS EXTERIOR, E POLO TANTO A MÁIS BATIDA POLO MAR, ESTÁ CONSTITUIDA POR ACANTILADOS GRANÍTICOS QUE SE EXTENDEN POLO FONDO ATÉ PROFUNDIDADES DE ENTRE 15 E 30 M. NESTA ZONA PODEMOS ATOPAR UN BOSCO DE LAMINARIAS QUE ALBERGA UNHA RICAZ FAUNA.

A PARTE MÁIS ESTREITA DA RÍA É UN CANAL DE 2700 M DE LONGO POR 400 M DE ANCHO, E NELA EXISTE UN FORTÉ HIDRODINAMISMO ONDE A AUGA ADQUIRE MOITA ENERXÍA; TÉÑASE EN CONTA QUE 40 MILLÓNS DE METROS CÚBICOS DE AUGA, ISTO É, UN 25 % DO TOTAL DA AUGA DA RÍA, É RENOVADA EN CADA MAREA. ESTE IMPORTANTE MOVEMENTO CONDICIONA O MEIO MARIÑO FAVORECENDO A INTRUSIÓN DE AUGAS OCEÁNICAS RICAS EN NUTRIENTES (FITOPLANCTON), ASEGURANDO A RENOVACIÓN DA AUGA DO FONDO E FAVORECENDO UNHA BOA OSIXENACIÓN DOS SEDIMENTOS, DE VITAL IMPORTANCIA PARA OS ORGANISMOS MARIÑOS E PARA A DEGRADACIÓN DA MATERIA ORGÁNICA. ESTA FORTE CORRENTE IMPIDE QUE NOS FONDOS ROCHOSOS SE FI xen ALGAS, PERMITINDO SER COLONIZADOS POR UNHA DAS COMUNIDADES MÁIS INTERESANTES DA RÍA: UNHA MULTITUDE DE ORGANISMOS SÉSILES QUE É DIFÍCIL DE ATOPAR EN VARIEDADE E ABUNDANCIA NOUTROS LUGARES. SOBRE ESTES VIVEN E DEPREDAN MOITAS ESPECIES DE MOLUSCOS DE INTERESE COMERCIAL.

XÁ NO INTERIOR DA RÍA, ATOPAMOS PEQUENAS ENSEADAS, ONDE AS AUGAS SON MÁIS CALMAS, QUE ALBERGAN UNHA BIODIVERSIDADE POUCO COMÚN. SÓ NA ENSEADA DO BAÑO (MUGARDOS), EXISTEN MÁIS ESPECIES DE MOLUSCOS QUE EN TODA A RÍA DE ARES. NESTA ENSEADA, VIVE UNHA DAS POUCAS VIEIRAS DE FANGO QUE SE COÑECEN. HAI ESPONXAS QUE CHEGAN A ACADAR OS 5 METROS E QUE NOUTROS LUGARES NON SOBREPASAN OS 30 CM. TANTO NESTA ENSEADA COMO NOUTRAS SITUADAS MÁIS NO INTERIOR DA RÍA, ATÓPANSE OS BANCOS MARISQUEIROS INTERMAREAIS MÁIS PRODUCTIVOS DA GALIZA. NAS ÚLTIMAS DÉCADAS, DESCUBRÍRONSE NESTA RÍA 17 NOVAS ESPECIES PARA A CIENCIA. ALGUNHA DESTAS ESPECIES LEVA O NOME DA RÍA: TRACHYTEDAMIA FERROLensis.

O PROXECTO DE PORTO EXTERIOR

A pesares desta grande riqueza biolóxica que posúe a Ría de Ferrol e da necesidade de potenciar un sector pesqueiro e marisqueiro marxinado e esquecido, en detrimento da industrialización, tan nefasta para a Ría, a Autoridade Portuaria de Ferrol-San Cibrao, co beneplácito do Ministerio de Medio Ambiente, ven de aprobar a construción dun porto exterior na boca desta Ría, cuxo proxecto, de levar-se a cabo, causará un grave deterioro medio ambiental, de consecuencias irreversíbeis.

O Proxecto, denominado "*Ampliación del Puerto de Ferrol (Puerto Exterior)*", consiste basicamente na construción dun dique de abrigo de máis de 1000 m de lonxitude situado transversalmente á bocana da Ría, ademais dunha enorme esplanada de case 100 Hectáreas de superficie, construída a maior parte no mar mediante o recheo do mesmo, e na que se proxecta un atraque de granéis líquidos encostado a un dique de 22 m de calado e un peirao de costa de 1.515 m de lonxitude e 20 m de calado cun peche lateral que inclúe un peirao de atraque para embarcacións auxiliares.

O dique de abrigo previsto, pechará o 60 % da boca da Ría, o que provocará a alteración das mareas e correntes, e como consecuencia, a alteración da renovación das augas interiores da Ría. O Estudo de Impacto Ambiental do proxecto, recoñece que como consecuencia da alteración que producirá o dique de

abrigo nas correntes e mareas, a renovación das augas da Ría diminuíra nun 83 % fronte ao 100 % actual.

Os 9.900.000 de metros cúbicos aproximadamente de escavacións de rocha e terreos soltos previstos no litoral da zona, irán destinados ao recheo do mar e criarán unha xigantesca canteira con taludes que nalgúns puntos poderían acadar 70 m de altura.

Ademais, as obras proxectan-se nun Lugar de Importancia Comunitaria (L.I.C.) denominado Costa Ártabra, proposto pola Xunta de Galiza para integrar a Rede Natura 2000, correspondente a 513.270 m cadrados de espazo natural protexido.

A execución do proxecto afectará seriamente ao sector pesqueiro e marisqueiro que opera na Ría de Ferrol, dado que se verán directamente afectadas zonas de pesca artesanal, extracción maiormente de moluscos bivalvos (ameixas, marolos, zamburiñas, ostras, etc), crustáceos (percebes, centolas, nécoras,...) etc, que constitúen o único recurso para un grande número de familias na actualidade (máis de mil, segundo dados das confrarias de pescadores e mariscadores da zona).

Desde ADEGA-Trasancos consideramos prioritario investir esa grande cantidade de diñeiro no saneamento integral da Ría e na potenciación e desen-

vvolvimento dun sector tan importante para a comarca que non ameaza a importante riqueza biolóxica e paisaxística da Ría —sempre que se faga con criterios ecolóxicos.

É de reseñar, tamén, o grande impacto medio ambiental que ocasionarán os accesos terrestres do porto exterior previstos no proxecto, que ademais de atravesar unha boa parte das terras agrícolas e montes do rural, tamén afectará a unha parte do L.I.C. denominado Costa Ártabra.

O ESTUDO DE IMPACTO AMBIENTAL

O Estudo de Impacto Ambiental elaborado para o devandito proxecto é moi deficiente, carecendo de todo rigor, pois non se documenta para nada na ampla bibliografía científica que existe na actualidade sobre a Ría de Ferrol. No Estudo recoñécese que falta información fiable sobre a fauna e a flora da zona, polo que se deduz que se descoñece e non se tivo en conta nengunha desta bibliografía científica, publicada en revistas do Estado Español e internacionais de ampla difusión, que demonstra o alto valor ecolóxico da zona afectada, unha das de maior interese de toda a Galiza. Bota-se en falta, como imprescindible, a opinión ecuaníme e obxectiva dun organismo de recoñecida imparcialidade á hora de elaborar o estudo de impacto ambiental.

O proxecto do porto exterior preséntase como unha ampliación do porto actual, situado no interior da Ría, cando en realidade trátase dun novo porto que dista en liña recta 6'5 Km do porto actual. Non parece xustificación suficiente para esta macro-infraestrutura, a única idea de alixear as instalacións portuarias existentes das mercadorías molestas e contaminantes, dado que as empresas usuarias destas instalacións (Megasa, Endesa, Forestal del Atlántico, ...) non parecen ter intención de deixar de usá-las, pois sabemos que alegaron concesións de até trinta anos para o uso das mesmas. Asimesmo, o volume das mercadorías supón unha porcentaxe pequena no cómputo global do tráfico de mercadorías que actualmente se moven no porto.

Ainda que non o mencionen expresamente, parece que detrás deste proxecto agochan-se outros intereses que non son precisamente os anteriormente expostos, senón máis ben, criar un porto petroliero con capacidade para buques de até 300.000 t de carga, que corresponde coa capacidade dos maiores petroleiros do mundo. Como prova disto, proxecta-se un atraque de granéis líquidos de 22 m. de calado. Segundo informacións confidenciais divulgadas nos medios de comunicación, detrás deste proxecto poderían estar grandes petroleiras transnacionais, que estarían interesadas en instalarse nesta zona.

De ser así, e tendo en conta a configuración desta Ría, as consecuencias dun eventual derrame de hidrocarburos procedente dos depósitos proxectados ou dun accidente por un deses grandes petroleiros, tería consecuencias catastróficas tanto para os ecosistemas mariños como para a numerosa poboación asentada neste contorno. Temos precedentes dabondo (Polycomander, Urquiola, Andros Patria, Scaptrade, Galini, Aegean Sea) cuxas consecuencias son sobradamente coñecidas.

Abondando nestas consideracións, entre as moitas carencias do Estudo de Impacto Ambiental, está a falta de previsión dun plano de emerxencia para un caso como o anteriormente citado.

No mes de decembro do pasado ano, o Ministerio de Medio Ambiente aprobou mediante Declaración de Impacto Ambiental o devandito proxecto, considerando-o ambientalmente viable. Na devandita Declaración, aínda que se recoñece que o porto exterior proxectase sobre terreos incluídos no L.I.C. denominado Costa Ártabra, proposto pola Xunta para integrar a Rede Natura 2000,

dise non obstante, que na zona de ubicación do proxecto non se atopa presente ningún dos hábitats prioritarios ou de interese comunitario que deron lugar á proposta L.I.C., o que entra en flagrante contradicción cos criterios que levaron á propia Xunta a inclusión desta zona como L.I.C.

Non obstante, sabemos que na zona afectada polo proxecto existen hábitats de interese comunitario como *Acantilados con vexetación das costas atlánticas e bálticas; brezais húmidos atlánticos meridionais de Erica ciliaris e Erica tetralis, así como brezais secos costeiros de Erica vagans e Ulex maritimus* (18.12; 31.12 e 31.234, códigos CORINE respectivamente). Asimesmo, na mesma zona, existen especies vexetais endémicas como *Anarrhinum bellidifolium*, *Angelica pachycarpa*, *Armeria pubigera*, *Daboecia cantábrica*, *Jasione crispa* Subsp. *Marítima*, *Rumex acetosa* Subsp. *Biformis*, *Rumex bucephalophorus* Subsp. *Hispanicus*, *Ulex europaeus* Subsp. *Latebracteatus*, ... así como outras especies que, aínda que non sexan endémicas ou de interese comunitario, teñen unha reducida distribución como *Erica umbellata*, *Helicrysum picardii*, *Helicrysum stoechas*, *Linaria polygalifolia* Subsp. *Polygalifolia*, *Silene littorea*, etc.

Tamén, na mesma zona, poden atoparse réptiles como *Lacerta scheiberi* (lagarto das silvas) ou *Coronella austriaca*, incluídos no Anexo II da Directiva 92/43/CEE ou endemismos do noroeste ibérico como *Podarcis bocagei* (lagartixa galega) ou *Vipera seoanei* (víbora de seoane), debendo ter en conta que os réptiles, debido á súa limitada

mobilidade, dependen de medios moi concretos.

Segundo trascendeu, é a instancias da Comisión Europea, a Xunta de Galiza está obrigada a ampliar os hábitats do devandito L.I.C. por seren deficitarios. En lugar de atender a este requerimento, agora a Xunta pretende excluír os terreos afectados polo proxecto deste lugar protexido.

AS ACCIÓNS DE DENUNCIA DE ADEGA

En vista de que as alegacións apresentadas por ADEGA-Trasancos, e por outras vinte e catro entidades máis, foron ignoradas, como era de esperar, ADEGA-Trasancos presentou unha denuncia ante a Comisión Europea para poñer en coñecemento a existencia deste proxecto e denunciar o grave dano ambiental que vai provocar tanto na Ría de Ferrol como no L.I.C. denominado Costa Ártabra, solicitando da Comisión que inste ao goberno español a paralizar as obras, ademais do envío dunha comisión de inspección para investigar as irregularidades do proxecto e comprobar *in situ* o impacto do mesmo. Tamén solicitamos que por parte da Comisión se denegue calquera subvención económica procedente dos fondos comunitarios para levar a cabo o proxecto.

Asimesmo, presentamos un Recurso contra a Declaración de Impacto Ambiental ante o Ministerio de Medio Ambiente e de Fomento, reiterando os argumentos xa expostos nas alegacións apresentadas, ademais de manifestar que é inadmisíbel que semellante estudo, carente de todo rigor, poida ser tido en

conta para valorar con suficiente criterio o alto valor natural da zona afectada e, a través do mesmo, declarar o proxecto ambientalmente viable.

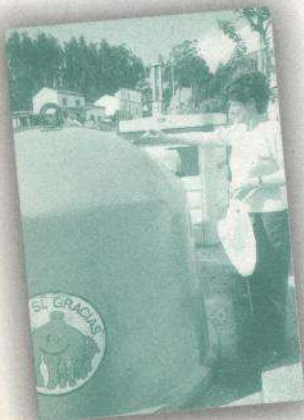
Neste momento, ADEGA está estudando a posibilidade de presentar unha denuncia xudicial contra o proxecto do porto exterior, así como contra outros recheos feitos e instalacións proxectadas na Ría que, na nosa opinión, vulneran a legalidade vixente, como son Forestal del Atlántico e a Planta de Gas (REGA-NOSA).

Por último, desde as administracións, sindicatos e partidos políticos promoven campañas a favor desta macroinfraestructura, queréndonos convencer que o porto exterior é a solución ao deterioro ambiental que padece a Ría, ademais de ser unha fonte de riqueza para a comarca, criadora de centos de postos de traballo. Nada máis lonxe da realidade, este proxecto, ademais de constituir unha nova agresión tanto para a Ría como para o L.I.C. e contribuír á destrución dos recursos naturais da Ría, acabando co sector pesqueiro e marisqueiro que opera na mesma, únicamente vai beneficiar a certas empresas, entre elas as grandes petroleiras transnacionais.

Non se pode tolerar, que os intereses económicos destas empresas sen escrúpulos se antepoñan ao valor dun ecosistema único como é a Ría, que alberga numerosas especies de interese científico e comercial e é o único medio de sustento para centenas de familias.

* ADEGA contou coa colaboración de Victoriano Urgorri, profesor de zooloxía mariña pola Universidade de Santiago de Compostela

Colabora na recollida selectiva,

é cousa de
tod@s!

PLANTA DE GAS, OUTRA SINRAZÓN NA RÍA DE FERROL

Antón Fortuna, ADEGA - Trasancos

Semella, que a Ría de Ferrol vai camiño de desaparecer como tal para convertirse nun polígono industrial en beneficio exclusivo de certos sectores financeiros, co beneplácito das administracións locais e da Xunta e da maioría dos partidos políticos. No libro de Ernesto Penas, editado pola Xunta de Galiza e titulado *Elementos para unha ordenación integral dos usos do medio litoral de Galicia* xa se fala de sacrificar a ría de Ferrol para uso exclusivamente industrial.

A Planta Regasificadora que se pretende instalar na Ría de Ferrol (litoral de Mugardos), con dous depósitos de almacenamento de 150.000 m³ cada un, ven a ser un exemplo máis do caciquismo imperante neste País. Un negocio lucrativo e sen escrúpulos para grandes entidades como Endesa, Unión Fenosa, Grupo Toxeiro, Sonatrach, Caixa Galicia, Banco Pastor, Caixa Nova e Xunta de Galiza que se agruparon, coma avutres na carroña, para constituir REGA-NOSA (*Regasificadora del Noroeste, S.A.*).

Ainda que o consumo de gas natural, en comparación co carbón ou co petróleo, ten menor impacto ambiental, podendo contribuir a reducir sensiblemente os niveis de contaminación na atmosfera, non pode servir como excusa para que a planta de gas se pretenda instalar na Ría e a 100 m escasos dun núcleo poboacional (O Penedo, parroquia de Meá) e a 800 m do de Ferrol, co perigo que conleva, e cando se sabe que a lexislación vixente proíbe expresamente ubicar este tipo de instalacións a menos de 2000 m, por motivos evidentes de seguridade.

Asimesmo, tampouco pode servir como excusa, para permitir a construción dun enorme recheo sobre a Ría -de máis de 100.000 m² de superficie- co obxecto de instalar a Planta, facendo desaparecer un dos bancos marisqueiros máis productivos do País (banco intermareal da Barca), e no que inxentes cantidades de residuos tóxicos e perigosos procedentes de *Forestal del Atlantico* (Grupo Toxeiro) foron soterrados inpu-nemente baixo os entullos.

Resulta patético que, en vista da forte oposición veciñal e ante a proximidade das eleccións autonómicas, certos partidos políticos que onte defendían incondicionalmente a ubicación da planta de gas en Mugardos, hoxe xa din no exterior da Ría. Non obstante, temos que dicir, que a hipotética ubicación da planta de gas en Caneliñas (Cabo Pieiro ou Prioriño), como estaba prevista inicialmente, tampouco sería viábel desde o punto de vista medio ambiental, social e legal, dado que ese enclave foi proposto pola Xunta como Lugar de Importancia Comunitaria (L.I.C.), denominado Costa Ártabra, para integrar a Rede Natura 2000, ademais de existir nas proximidades deste hipotético emprazamento a aldea O Pieiro.

Non podemos tolerar que unha vez máis, os intereses económicos dunhas empresas se antepoñan ao interese xeral de preservar a riqueza biolóxica e paisaxística desta Ría para o uso e disfrute de todos/as, debendo obter por outros usos e actividades que non ameacen o ecosistema nen a integridade física das persoas que habitan no seu contorno.

Carlos Carballeira

Recheo feito recentemente para a ampliación das instalacións existentes de Forestal de Atlántico e para a ubicación da planta regasificadora

VACAS TOLAS E AGROECOLOXÍA

DANIEL L. VISPO E MANUEL SOTO. ADEGA

PERDA DE CALIDADE DOS ALIMENTOS

“O coñecemento de que na Galiza existen casos positivos de encefalopatía esponxiforme bovina (EEB), a partir da declaración oficial do primeiro caso no D.O.G. nº 228, de 24 de novembro de 2000 ten, por unha banda, confirmado as expectativas previstas de que dita enfermidade remataría espallándose por toda Europa e, por outra, espertado unha grande inquedanza tanto en sectores profesionais como na sociedade en xeral” afirma Enrique González nun traballo que se publicara no ADEGA-CADERNOS nº 7.

González continua: “Non é estrano que esta nova doenza do gando teña tanta repercusión social... A EEB supón un grande risco para o traballo levado a cabo durante anos de interminables campañas de saneamento da nosa facenda, afecta drasticamente ó sector cárnico galego no seu conxunto, especialmente ós gandeiros e pon en perigo a viabilidade de moitas explotacións”.

Cumpre reflexionar sobre estas afirmacións, pois sendo claro que de non tomar medidas a EEB se estendería por toda Europa e atinxiría tamén a Galiza,

e tendo en conta a forte intervención pública no sector agrogandeiro, con subvencións multimillonarias ao saneamento gandeiro e á intensificación, o que non se pode entender é que as autoridades galegas permaneceran de brazos cruzados diante da fraudulenta comercialización de pensos e fariñas cárnicas para a alimentación do gando vacuno. Podemos tirar disto unha primeira conclusión, relativa a incapacidade do actual goberno da Xunta para tomar as medidas necesarias que evitaban o colapso do propio sistema produtivo.

Pero esta non deberá ser a principal conclusión, xa que non respondería á verdadeira raíz do problema. Mais importante nos semella salientar a fragilidade do modelo convencional de produción agrogandeira, xa non só para o medio ambiente e a calidade dos alimentos, senon mesmo para o futuro económico e a pervivencia dun sector primario que na Galiza segue a ser maioritario en poboación empregada.

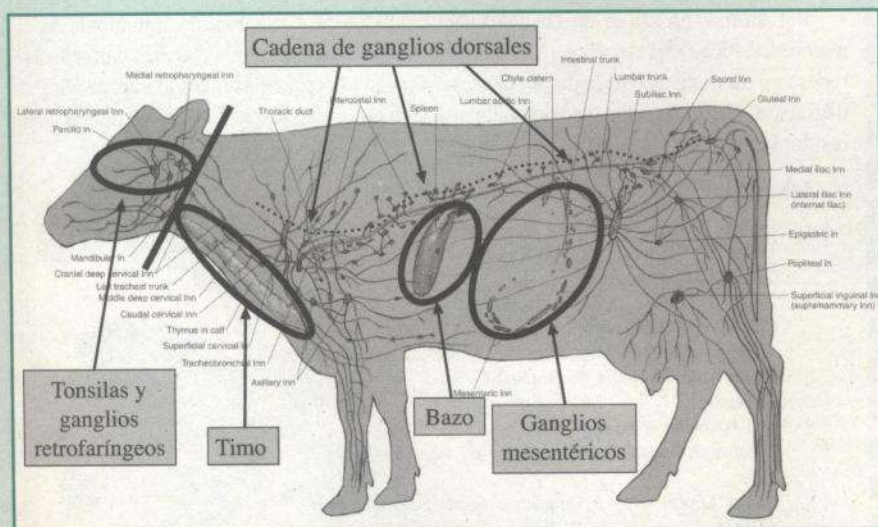
Así, para Xan Pouliquen, o mal das vacas tolas é mais ben un cadro sintomático dunha sociedade doente, cuxas causas estruturais se poden buscar “na propia lóxica de abaratamento dos

custos como factor de acumulación capitalista en todos os compoñentes da produción dos pensos”. Centrar-nos hoxe na EEB non debe apagar a nosa memoria recente: “Con un esforzo mínimo, lembraremos sen nengunha dificultade que os polos belgas, as hormonas, a Coca Cola e nos derradeiros tempos os peixes con dioxina foron outros tantos escándalos do sistema agro-alimentario das economías chamadas *do centro*. Obxectivamente, ningún pode negar que nas últimas décadas se multiplicaron as evidencias de efectos non desexados na cadea agro-alimentaria, con consecuencias directas para consumidor@s á vez que para produtor@s. O mal das vacas tolas non é, pois, nada máis ca outra punta dun iceberg que oculta un conxunto de problemas moito maiores”.

É neste sentido que non abonda coa prohibición do uso alimentario de fariñas cárnicas, pois son numerosos os factores que poden desencadear crises similares no actual modelo produtivo. Poñamos por caso como hoxe o debate no Reino Unido situa-se na forte contribución da incineración dos animais á xeración de dioxinas, que está levando ao incumprimento dos obxectivos previos de redución de emisións. As dioxinas acaban concentrando-se en toda a cadea trófica e especialmente nos peixes, recurso natural base para o sustento doutro importante sector da poboación galega. Pensemos cal debería ser o papel do goberno galego en relación cunha estratexia de diminución das emisións por dioxinas, e cal é o papel que xoga promovendo a incineración do lixo ou das fariñas animais.

AGROGANDEIRÍA ECOLÓXICA

A única solución está na reconversión gradual, efectiva e completa, do actual modelo agrogandeiro a unha agrogandeiría ecolóxica, baseada no desenvolvemento dos recursos endóxenos e locais e no mantemento da

Órganos linfáticos de posible implicación no desenvolvemento de EEB no gando bovino

biodiversidade e da diversidade produtiva, ademais de prescindir dos produtos agroquímicos. Chama fortemente a atención o índice galego de superficie produtiva incluída nos rexistros de agricultura ecolóxica, o máis baixo de todas as Comunidades Autónomas e corenta e seis veces por debaixo da media estatal. É lamentábel que sexa a acción institucional, como se explica nalgúns dos artigos deste dossier, a que está a frear o proceso de reconversión, todo isto cando a maior parte dos produtos alimentares galegos gozaron até hoxe dunha aceptación ligada precisamente a garantía de calidade que lle deu o sistema agrogandeiro tradicional.

Pero prestemos atención a un último aspecto. Xesús Otero afirma que os estudos de laboratorio levan a conclusión de que os axentes causantes da nova variante da Enfermidade de Creutzfeldt-Jakob (ECJ e da EEB teñen unha orixe común, pero considera que a resposta social tras a aparición da EEB en Galiza foi en exceso alarmista, xa que o risco de adquirila nECJ por inxestión de tecidos de bovino é baixo e se non se utilizan os MER, é nulo”.

Esta alarma “inxustificada” pon de manifesto a fragilidade de calquera produción nun mundo no que non só a comunicación está globalizada, senon tamén a comercialización dos produtos, e por tanto a desconfianza do consumidor ante o descoñecemento da procedencia e as formas de produción. Así, non só terá importancia a reconversión técnica das explotacións, senon tamén a creación dun novo marco de relación entre produtores e consumidores, mediante a reconstrución de circuitos cortos de venda e o coñecemento mútuo.

AS PROPOSTAS DE ADEGA PARA A ELIMINACIÓN DOS MER

ADEGA denunciou publicamente o abuso inxustificado da incineración para a eliminación dos MER e dos cadáveres dos animais. Tendo en consideración os diferentes aspectos económicos e sociais, así como ambientais e sanitarios, desta epidemia, ADEGA propuxo unha serie de medidas de loita contra a EEB, entre as que podemos destacar:

- Dotar ao país dos laboratorios necesarios para garantir a sanidade de

toda a carne posta no mercado, e dispor de laboratorios de referencia en Galiza.

- Sacrificio selectivo das reses infectadas, no lugar do sacrificio indiscriminado que están a realizar as autoridades, xa que está comprobada a non transmisión horizontal da enfermidade.
- Esterilización dos MER e dos cadáveres de animais infectados e acondicionamento por procesos non contaminantes das fariñas esterilizadas (depósito de seguridade ou outras alternativas diferentes da incineración).
- Modificación da política agraria

común e da política agraria da Xunta, favorecendo a volta ao modelo ecolóxico de produción e conservando as superficies produtivas para a produción de alimentos.

Considera ADEGA que o obxectivo debe ser a eliminación de riscos sanitarios, pero sen engadir novos riscos como os procedentes da incineración, que son tanto sanitarios como ambientais. Asimesmo, ADEGA reclamou que se compense ao sector produtor das perdas que este mal lle está a causar e se abran vías de financiamento para a reconversión a unha agrogandeira ecolóxica.

ADEGA-CADERNOS Nº 7: VACAS TOLAS E AGROECOLOXIA

Nun primeiro artigo, Enrique González describe as características da encefalopatía esponxiforme bovina (EEB) e o seu desenvolvemento no Reino Unido e en Europa, detendo-se nos factores que a converteron nunha epidemia, ademais de repasar as probas de detección e diagnóstico da EEB. Nun segundo artigo aborda a problemática das encefalopatías esponxiformes transmisíbeis (EET), desde os prions como axentes causantes, as vías de transmisión, ou o concepto de barreira de especie, até a predisposición xenética dos animais ás EETs.

Pola súa banda, Xesús Otero aborda a relación existente entre a encefalopatía esponxiforme bovina e as doenzas relacionadas na especie humana. Así, describe catro variantes previas de encefalopatías esponxiformes transmisíbeis humanas (esporádica, familiar, kuru e iatroxénica), ás que se ven a sumar unha nova variante que ten a súa orixe na EE bovina.

Considerando que esta enfermidade ten as características axeitadas para proceder a unha revisión do modelo de produción imperante e a sociedade vencellada ao mesmo, na perspectiva da agroecoloxía, Xan Pouliquen analiza as causas estruturais do mal das vacas tolas, entre as que sitúa o actual modelo de coñecemento científico, a información unidireccional dos medios de comunicación, o neoliberalismo económico coa conseguinte predominancia absoluta do mercado como valor rector, e, finalmente, as limitacións ou autolimitacións dos Estados como posibles instancias correctoras. Nunha segunda parte do seu traballo, Pouliquen introduce o debate das alternativas, desde aquelas ofrecida polo poder (agricultura integrada, ecolóxica, sustentábel...) até aquelas agriculturas ecolóxicas baseadas nos recursos endóxenos e locais e que garantan a reprodución do seu potencial productivo.

Por último, un artigo de Daniel Vispo analiza a problemática do tratamento dos materiais específicos de risco (MER) e dos cadáveres de animais e fariñas cárnicas, e repasa as alternativas baralladas en Galiza así como as actuacións precipitadas da administración. O artigo inclúe o posicionamento de ADEGA ao respecto da incineración dos residuos cárnicos.

OS AUTORES:

- Enrique A. González García é Profesor de Microbioloxía e Decano da Facultade de Veterinaria da Universidade de Santiago de Compostela.
- Xesús B. Otero é médico e Catedrático de Fisioloxía e Director do Departamento de Fisioloxía da Universidade de Santiago de Compostela e Xefe da Sección de Neurofisioloxía Clínica do Hospital Clínico Universitario de Santiago.
- Xan Pouliquen é enxeñeiro agrónomo e sócio fundador e impulsor da Asociación de Agroecoloxía Alberte Rodríguez Pérez.
- Daniel López Vispo é Químico e Secretário Xeral de ADEGA.

EPIDEMIOLOXÍA DA EEB NO REINO UNIDO E EUROPA

ENRIQUE A. GONZÁLEZ

A figura 1 móstranos os países de risco para a EEB en Europa e o ano do primeiro caso declarado. Debemos lembrar inicialmente algunhas datas de interese para situar os antecedentes da EEB, a súa orixe e a evolución da epidemia no Reino Unido: nos anos 1970-80 tiñan aparecido algúns casos de vacas con enfermidades de sintomatoloxía nerviosa no sudoeste de Inglaterra. A doenza descoñecía-se no bovino e a súa relevancia como enfermidade contaxiosa pasou inadvertida por aquel entón. No 1984-85, a utilización de refugallo ovino e bovino na preparación de fariñas animais para pensos intensificouse na Gran Bretaña. No 1985-86, lévase a cabo a definición da EEB como unha nova enfermidade bovina de declaración obrigatoria, con sospeitas fundadas do seu carácter transmissible.

No 1987, xa se declara oficialmente a epidemia da EEB en todo o Reino Unido e demóstrase definitivamente o seu carácter transmissible. No 1988, obtéñense datos concluíntes de que a EEB é unha encefalopatía esponxiforme transmissible (EETs), implicando como axentes responsables ós príons, axentes infecciosos xa coñecidos como causa do tremor ou prurito lumbar (scrapie) ovino e cabrún. Por esta razón, os refugallo de ovellas con scrapie, empregados na preparación

de fariñas animais, sinálanse como posible causa da EEB, polo que se prohibe a utilización de fariñas animais nos pensos destinados á alimentación de ruminantes. No 1990, aparecen casos de EET en carnívoros e ungulados de zoolóxico, apuntando a posibilidade de transmisión da enfermidade a animais doutras especies diferentes dos bovinos, entre eles o caso dun gato doméstico.

Foi no 1992, cando apareceron casos atípicos da enfermidade de Creutzfeldt-Jakob (ECJ) en persoas, máis novas do acostumado para esta enfermidade, na Gran Bretaña. Pero só a partir do 29 de novembro do 2000, a Unión Europea (UE) tomou o acordo, anteriormente rexeitado pola oposición dalgúns países membros, de prohibir terminantemente a utilización de fariñas de orixe animal na fabricación de pensos para todo tipo de animais de produción.

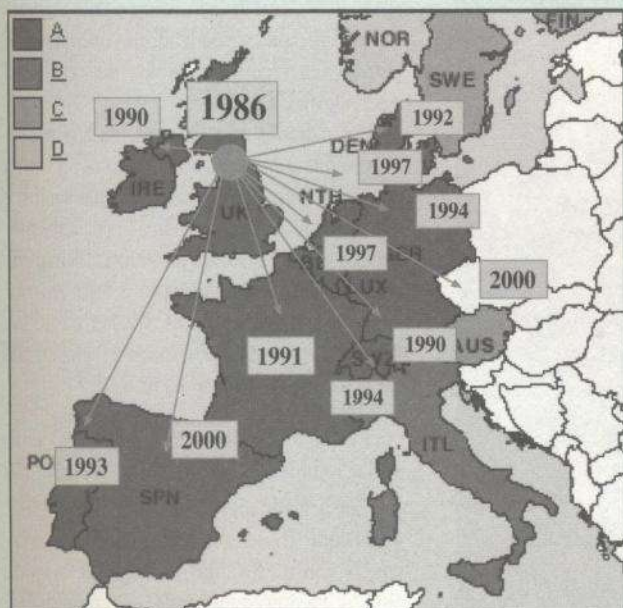
A epidemia no Reino Unido tivo a súa máxima incidencia no inverno de 1992 a 1993, no que se chegaron a rexistrar 1000 casos sospeitosos de EEB cada semana. A partir de 1993 a incidencia foi baixando anualmente nunha taxa do 40%, chegando a descender en 1997 nun 55% (figura 2). A non ser en contadas explotacións, o número de animais enfermos en cada granxa afectada, foi baixo. O 74% das explotacións afecta-

das de EEB padeceron 5 casos ou menos. O 35% delas só presentaron un caso. Tamén é verdade que nunha soa explotación, e como caso excepcional, chegaron a detectarse 124 casos positivos para EEB.

A maioría (63%) de ganderías afectadas foron de produción de leite (táboa 1). O 27% das ganderías afectadas eran de cría extensiva de carne. O 10% restante foron ganderías mixtas (leite e carne). Resulta destacable que do total de animais positivos (máis de 183.000 bovinos) en Gran Bretaña, o 81% foran procedentes de ganderías de leite. Nestes 11 primeiros anos da epidemia, o 61% das explotacións de leite da Gran Bretaña víronse afectadas alomenos con un caso positivo, mentres que só o 16% das explotacións de carne padeceron alomenos un caso.

Os datos epidemiolóxicos indican unha relación directa das explotacións cun maior consumo de pensos preparados con fariñas animais e unha maior incidencia e número de casos por cada explotación. O seguimento individualizado da incidencia en cada explotación das afectadas revelou que a transmisión da enfermidade de animal a animal foi nula ou practicamente nula, cando os datos se analizaron estatisticamente.

FIGURA 1. PAÍSES DE RISCO PARA A EEB EN EUROPA E ANO DO PRIMEIRO CASO DECLARADO (RISCO: A=ALTO, B=MEDIO, C=MODERADO, D=BAIXO)

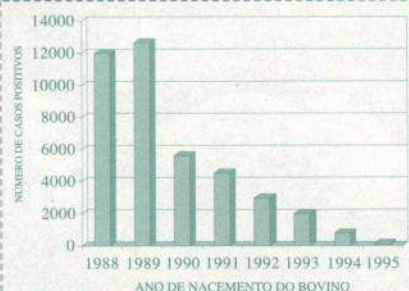

TÁBOA 1. Incidencia da EEB no Reino Unido, segundo o tipo de explotacións gandeiras, entre os anos 1986 e mediados do ano 2000

TIPO DE EXPLOTACIÓN	GRANXAS CON EEB		ANIMAIS CON EEB	
	Nº	%	Nº	%
De leite	22.120	63%	143.850	81%
De carne	9.562	27,2%	20.915	11,8%
Mixtas	2.096	6%	10.493	5,9%
Outras	1.340	3,8%	2.273	1,3%
Total	35.118	100%	177.531*	100%

FIGURA 2.

ANO DE NACEMENTO DOS BOVINOS CON EEB NO REINO UNIDO. DETECTADOS DURANTE O PERÍODO DE MÁXIMA INCIDENCIA DA EPIDEMIA (1992-1993) E TRALA PROHIBICIÓN DAS FARIÑAS ANIMAIS (1988).

PRODUCCIÓN E CONSUMO DE HORTA ECOLÓXICA NA GALIZA

XURXO MOURIÑO*

NA GALIZA, SEMPRE CONDUCHIDA CON ATRASO, A NOVA AGRICULTURA ECOLÓXICA GROMA NA DÉCADA DOS NOVENTA. INQUIETUDES PERSOAIS DE FILL@S DE LABREG@S TRADICIONAIS, DE XENTE DE ORIXE URBANA, E DE PERSOAS CONSUMIDORAS RELACIONADAS PRINCIPALMENTE COS NOVOS MOVIMENTOS DE VIDA SÁ, E TAMÉN DO ECOLOXISMO E DOS DEREITOS SOCIAIS, CONFLÚEN NAS PRIMEIRAS PARCELAS DE BIOPRODUCCIÓN E NAS PRIMEIRAS TENDAS DE BIOCONSUMO. A PESAR DA FALTA DE APOIO INSTITUCIONAL, AS PERSPECTIVAS SON FAVORABLES E O NÚMERO DE PUNTOS DE VENDA ESTÁ EN CONSTANTE INCREMENTO, SOBREPASANDO POSIBELMENTE OS 30 OU 35 A FIN DE ANO, E TAMÉN AUMENTA A PRODUCCIÓN NO PAÍS, QUE AÍNDÁ NON CHEGA A CUBRIR A DEMANDA EXISTENTE.

INTRODUCCIÓN

Galiza foi de sempre unha terra relativamente favorable para vivir. Moitos lugares teñen auga limpa e terras fértils para conseguir alimentos. Chegamos a constituir case a metade das entidades de poboación existentes en todo o Estado español, máis de 30.000 aldeas e vilas, onde o autoconsumo representou a pauta xeral, en ocasións até hai poucos anos: un modelo de desenvolvemento sustentable, tan ansiado por técnicos e políticos dos nosos días, onde as estratexias de laboreo e os modos de produción, aínda mellorables, sen dúbida poderían ser calificados como o que hoxe denominamos "ecolóxicos". Na actualidade aínda podemos encontrar produtos nos mercados populares e certas tendas, que, vindo da agricultura tradicional, son totalmente ecolóxicos.

Foi xa no século XX cando se inicia a motomecanización, o uso de agrotóxicos e de fertilizantes químicos, e o melloramento xenético cobra un impulso antes descoñecido, provocando mudanzas na agricultura e no sector produtor de insumos. Na Galiza, estes

procesos case non chegan até o tempo en que, nos países occidentais, acontece a denominada Revolución Verde, derivada do avance agronómico e industrial, momento en que se desenvolven enormemente os citados procesos, con especial referencia á creación de variedades de alto rendimento.

En 1981, as industrias químicas produciron 1,8 millóns de toneladas de agrotóxicos; as dez máis importantes movían máis de 350 billóns de dólares, e o seu crecente poder nas decisións políticas e económicas as conducen a colonizar América Latina, África e Asia, onde se instalan aproveitando a deficiente lexislación ambiental deses países, nunha auténtica chantaxe socioeconómica.

Porén, os exitosos aumentos de produción da Revolución Verde trouxeron consigo importantes desvantaxes: a erosión e perda de fertilidade das terras, o aumento da incidencia e da resistencia das pragas, a toxicidade e perda de calidade dos alimentos, a degradación dos procesos ecolóxicos e da paisaxe, a desaparición de prácticas e variedades tradicionais, a contaminación de terras e augas,

que comezaron a cuestionar firmemente a súa viabilidade enerxética e ambiental. Alén diso, no contexto socioeconómico imperante, a Revolución Verde non só non acabou coa fame no mundo, senon que esta aumentou, ao tempo que se incrementaron as desigualdades.

Hoxe nace no mundo unha nova conciencia global e cobran forza os diversos movementos agrícolas alternativos (biodinámico, orgánico, biolóxico, natural, permacultural, agroecolóxico...), que se desenvolverán paralelamente durante o século XX, despreciados polos círculos oficiais.

A SITUACIÓN NA GALIZA

Antes de 1995, só comezan a ofrecer produtos biolóxicos frescos Sabor Original en Vigo e Ourense (1991), o Restaurante-tenda Gálga Vexetariano en Vigo (1993), Flores do Ben en Compostela (1993), e Mundo Verde en Ourense (1994), vendendo frutas e hortalizas de pequenas producións propias, aínda que, maioritariamente, son traídas desde o resto do Estado. A todo isto, a Xunta de Galicia non se quer decatar; só constitúe o Consello Regulador de Agricultura Ecolóxica (CRAEGA) en 1997, e apenas o dota de orzamento e persoal, sendo a última Autonomía do Estado en habilitar liñas de axuda á Agricultura Ecolóxica.

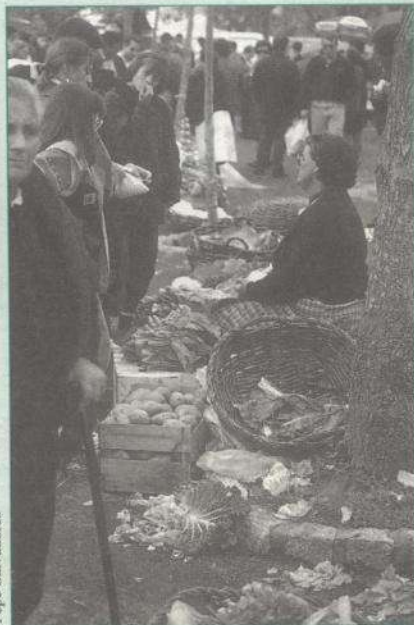
En marzo e abril do presente ano desenvolvemos unha pesquisa que nos levou a coñecer e enquisar á maior parte das tendas e outros locais de distribución de produtos biolóxicos vexetais frescos na Galiza, ademais de cooperativas, distribuidoras e centros de produción consolidados que venden de forma directa ou a través dos locais citados. Toda esta información lístase na táboa 1.

TENDAS E OUTROS LOCAIS DE CONSUMO

Na actualidade existe un mínimo de 27 tendas que venden produtos biolóxicos frescos na Galiza. Só dúas pecharan despois de abrir. A maioría concéntranse nas cidades, e só

Pepe Salvadores

Pepe Salvadores

5 están en vilas, impulsadas polo entusiasmo das persoas que o promoven, feito que tamén acontece na maioría dos establecementos urbanos.. Estas tendas abranxen un amplo espectro: algunhas só venden alimentos biolóxicos; outras tamén comercian con libros, roupa, cosmética ou medicina natural; hainas que son fruterías convencionais con sección ecolóxica; algunhas teñen restaurante, terapias naturais...

Tivemos coñecemento doutros 6 locais onde se ofertan produtos biolóxicos frescos xa transformados, todos relacionados coa alimentación vexetariana ou vegana, indicativo da maior sensibilidade deste sector sobre o dobre beneficio -na saúde persoal e ambiental- destes alimentos. Nestes momentos infantís do movemento, os restaurantes vexetarianos están xogando un importante papel na viabilidade de producións: consumen maioritariamente produtos galegos, e poderían consumir moito máis de existir maior oferta. Isto danos unha idea das favorables perspectivas dos produtos ecolóxicos.

En total, só un 18% destes locais (n=28) vende por oportunidade do mercado, o resto trata de saír adiante conscienciando, promovendo, canalizando produtos, e ademais, cumprindo un importante papel formativo na sociedade. Apenas existe colaboración entre establecementos, destacando a compra conxunta de produtos entre catro tendas da provincia de Lugo. Desde hai dous anos existe o proxecto de constituir un Gremio de Tendas de Produtos Ecolóxicos da Galiza, aínda sen concretar.

PRODUCCIÓNS

O número de producións de fruta e horta ecolóxicas está en constante aumento. En 1999 eran 28 as inscritas no CRAEGA, e 31 no ano 2000. Por suposto, non todas comercializan, e algunhas outras aínda están tramitando a súa incorporación. A opinión case unánime d@s enquisad@s é crítica co labor do Consello, que demora de máis no proceso de certificación e revisión de fincas, ocasionando notables perdas de distribución a algúns produtores. Como consecuencia disto, o 67% dos centros de venda e consumo (n= 27) non existen o aval do CRAEGA cando teñen garantías persoais e coñecen a horta de quen produce.

Na táboa 1 figuran as principais producións que surten ás tendas galegas e que, ademais, manteñen clientes por venda directa. Todas fan agricultura biolóxica por convencemento, pois as oportunidades do mercado son aínda mínimas. En certos casos, comercializan en pequenas tendas de ultramarinos ou en mercados populares, como os de Tui e Sabarís (Baiona). Os seus prezos costumaban ser fixos todo o ano, o que contrasta cos das tendas, que, salvo catro delas, os varían segundo o

Táboa 1. Relación dos principais axentes na Producción e Consumo de Productos Biolóxicos frescos na Galiza en abril de 2001*

PRODUCCIÓN E VENDA DIRECTA	
PEXEGUEIRO • Tf. 986-633529	Pexegueiro Fontesea 4, 36711-Tui (Baixo Miño, Pontevedra)
A POUSA • Tf. 986-369206	Barrio Fontán 29, Mañufe, 36380 Gondomar (Val Miñor).
HORTA NOSA • Tf. 986573232	Sindicato Labrego Galego, r/ Serafín Pazo, A Estrada (Tabeirós).
Labregos DAIQUI • Tf. 652-369328	A Carballeda, Rairiz de Veiga (A Limia, Ourense)
SOL NACENTE • Tf. 988-453739	Reitoral, Sta. Mª Laroá, 32632 Xinzo de Limia (A Limia)
AS FADEGAS • Tf. 982-156015	Cubelas, Ribadeo (A Mariña, Lugo)
LOCAIS PÚBLICOS DE VENDA	
Ecocentro NATUREZA	Avda de Galicia 52. 27400-Monforte
BIOHORTA	r/ Pedro Saco 29, 27600 Sarria
ALBURA	r/ Dr. Gasalla 30, baixo. Lugo
Tenda TERAPIAS NOVA ERA	r/ Monforte 23, baixo. Lugo
Herboristería-Farmacia SANS	r/ S. Pedro 23. Lugo
Frutas EL CASTILLO	r/Campo Castelo 17-Avda. Magoi 35-Avda. das Fontiñas 84. Lugo
Ecobazar MUNDO VERDE	r/ Irmáns Villar 2, baixo. Ourense
SABOR ORIGINAL	Avda. da Habana 10. Ourense
Rest./Tenda Vida Sá TODO BIO	r/ Dr. Fleming 7, baixo. Ourense
Restaurante Vex. GÁLGALA	rúa do Pracer 4, Vigo
Centro Naturista VIDA SÁ	r/ Escultor Gregorio Fernández, 4 Vigo
BioNATURA	r/ Gregorio Espiño, 21 Vigo
SABOR ORIGINAL	r/ Marqués de Valadares, 2 Vigo
Frutería-Aliment. BIONATUR	r/ Azucena 3, Teis-Vigo
Tenda Ecolóxica SALVAXE	r/ Concepción Arenal 45. A Guarda
SABOR ORIGINAL	r/ Pasantería 9, Pontevedra
Biocentro EIRA	r/ Nova 5, baixo. Compostela
Ecotenda HERBAS	r/ Pitelos 26, baixo. Compostela
LA FRUTERIA (Frutas Martí)	Avda da Mahía 6.B. Bertamirans (Ames)
Ecocentro TERRA VIVA	r/Castelao 15. 15900 Padrón
Tenda Ecolóxica EQUILIBRIO	Ronda de Nelle 19, baixo. A Coruña
ATAVENTAS	r/ Alcalde Lens 30, A Coruña
Frutería COCOLISO	r/ Emilio Glez. López 63 (Os Rosais), A Coruña
Tenda Ecolóxica SEMENTES	r/ Mercado 12. A Coruña
XIRICO, Tenda Verde	r/ Coruña, 44 e r/ María 84, Ferrol
OUTROS LOCAIS DE CONSUMO	
CÚRCUMA	r/ Brasil 4. Vigo (Restaurante Vexetariano)
CALMA CHICHA	r/Campo Castelo, 48. Lugo (Restaurante Vexetariano)
CABALIÑO DO DEMO	r/ Aller Ulloa 7, baixo. Compostela (Restaurante Vexetariano)
TRIÁNGULO DAS VERDURAS	Praza das Penas 2. 15704-Compostela (Rest. Vexetariano)
A COVA DOS RATOS	Romil 3, baixo, 36202 Vigo (Barra Alternativa)
BANIA	r/ Cordelería 7. 15003-A Coruña (Restaurante Vexetariano)
DISTRIBUIDORAS E ASOCIACIÓNS/COOPERAT. DE CONSUMO	
Frutas MARTÍ	Mercanoroeste nº15, Montouto-Teo (Compostela)
Productos DAIQUI • Tf. 677-278651	Carballal, Rairiz de Veiga (A Limia)
Cooperativa TERRA • Tf. 981-512424	Galegos 28, Sta. Cruz de Ribadulla, Vedra (A Coruña)
Asociación ÁRBORE • Tf. 986-233497	r/ Arquitecto Pérez Bellas, 5 Vigo
Asoc. LOAIRA • Tf. 986-402828	r/ Campo das Redes 30, Redondela

*Este listado pode ser incompleto. Calquera información ao respecto é benvida

mercado ou as oscilacións das distribuidoras. Tamén existen tendas que distribúen produción propia.

DISTRIBUIDORAS

Un dos principais problemas no impulso da Agricultura Ecolóxica é a distribución. Como facer chegar os alimentos ás tendas sen encarecer de máis o produto. Moitas producións distribúen elas mesmas nas localidades máis próximas. Isto é, sen dúbida, o máis eco-

lórico: canto menos gastos enerxéticos de transporte, mellor.

Sen embargo, é necesario unha infraestrutura para facer chegar ese produto, e mesmo traer alimentos de fóra que non se dan na Galiza. Desde outono do pasado ano, Frutas Martí distribúe frutas e hortalizas do resto do Estado e dalgunhas producións galegas, uns 1.000 kg na semana. Asimesmo, Productos Daiquí encárgase de formar a labre-

gos da Limia, comprar a súa produción e distribuíla por tendas, e aínda atende a domicilio a unha serie de clientes fixos, do sur da Galiza e incluso doutros puntos do Estado (Madrid, Asturias, Cantabria), nun imaxinativo e interesante esforzo, que ten como obxectivo principal preservar o modelo de hábitat seminatural das Veigas de Congostro. Ambas experiencias se manteñen polo interese nestes produtos dos seus promotores.

Por outra parte, moitos puntos de venda contactan directamente cos centros de produción ou con distribuidoras da Catalunya, como Hortec ou Elaphos.

COOPERATIVAS

Despois de varios intentos de creación de Cooperativas de Consumo Biolóxicos ao longo dos anos noventa, no ano 2000 xurden as asociacións Terra na área de Compostela, Árbore en Vigo e Loira en Redondela, todas funcionando e as dúas primeiras en proceso legal de constitución como Cooperativas de Consumo. Trátase dun modelo de maior compromiso e participación social, organizando ás persoas consumidoras en contacto máis directo co persoal produtor. Na actualidade contan cada unha con preto de 60 socios (frecuentemente familias), e se manteñen con traballo voluntario.

PERSPECTIVAS E CONCLUSIÓNS

O número de puntos de venda está en constante incremento, posiblemente sobrepase os 30 ou 35 a fin de ano, tanto pola creación de nego-

cios ou asociacións de consumo, como pola mellora de distribución e incremento de demanda, que favorece o avance desta liña de produtos en moitas tendas convencionais e herboristerías. Tamén aumenta o número de producións no país, que aínda non chega a cubrir a demanda existente, vindo de fóra cenouras, cebolas, mazás... A produción na Galiza, ademais de xerar emprego, desenvolvemento e saúde no país, véndese a un prezo máis baixo ao reducir os elevados gastos de transporte.

As perspectivas son favorables; así o entenden o 78% das enquisas (n=36). Existe demanda dos produtos de maior consumo; os máis citados, segundo @s enquisad@s, son, por este orde: cenoura, leituga, tomate, pataca, laranxa, cebola, mazá, allo-porro, acelga, espinafre e brócoli. Salvo casos puntuais, non existe problema para vender a produción, exceptuando algúns alimentos pouco coñecidos ou con pouco hábito cultural de consumi-los (cabazas, alcachofa, xerminados, cabaciña, pepino, certas coles...). Na Galiza destaca a práctica ausencia de producións de fruta -salvo dúas producións de kiwi (en Ribadumia e Valdeorras) e algún servizo puntual-, que terían importante saída no mercado.

Integrar a agricultura tradicional resulta fundamental desde todos os puntos de vista, ecolóxico, socioeconómico e cultural, aínda que conta coa dificultade da escasa permeabilidade ás novas tendencias da xente de avanzada idade. Como noutros aspectos xa sinalados, a falta de intervención e apoio das autoridades responsables é o principal freno a este

movimento, que por agora se desenvolve contracorrente, pese aos seus beneficios ecolóxicos, socioeconómicos, sanitarios etc... Unicamente facendo publicidade nos principais medios de comunicación, ou suministrando estes produtos a centros de ensino e de saúde, estaría impulsándose enormemente a agricultura ecolóxica.

A xente que consume produtos biolóxicos é de todo xénero, idades e economías, aínda que destaca o grupo de idade entre 25 e 45 anos, fundamentalmente con fill@s, bon nivel cultural e coñecementos de ecoloxía e saúde. En xeral, parecen consumir máis as mulleres, aínda que a predominancia do seu papel como compradoras do fogar pode confundir cun maior consumo. Tamén parece dominar a xente de poder adquisitivo medio ou medio-alto, sempre segundo apreciación das persoas que venden.

A xente labrega ten o seu traballo moi mal pagado, e aínda por riba quen consume pensa que os seus produtos son caros. En xeral, quen pensa isto nunca traballou a terra, e é vítima dos hábitos de prezos e consumo máis espallados. Eu recomendo visitar os lugares de produción (previa cita coas persoas que os traballan) e axudar aínda só un día en calquera horta. Aparte dos beneficios para a saúde emocional e física, co simple contacto coa terra e o vivo, aprenderemos a respetar e valorar o traballo máis puro, que nos sustenta e nos dá de comer.

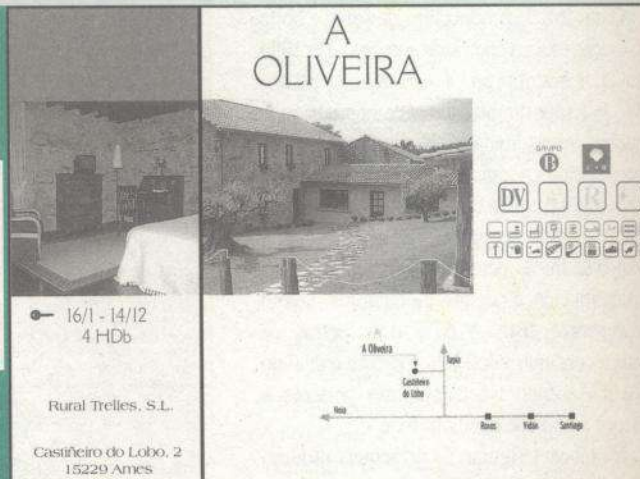
*Asociación de Agroecoloxía Alberte Rodríguez Pérez.
Escola Politécnica Superior. Universidade de Santiago de Compostela. 27002 LUGO. xoser@correo.lugo.usc.es

O TRIÁNGULO DAS VERDURAS
restaurante vexetariano

Restaurante Vexetariano
Vegetarian Food-Products
Organic Food-Products

A OLIVEIRA

16/1 - 14/12
4 HDb

Rural Trellis, S.L.
Castiñeiro do Lobo, 2
15229 Ames

cafe-bar

a medusa
praza salvador parga nº 1

GALIZA É A COMUNIDADE CON MENOR PRESENCIA DA AGRICULTURA ECOLÓXICA

MANUEL SOTO CASTIÑEIRA

Segundo o Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (1,2), no conxunto do Estado achában-se rexistrados 13.424 produtores e 666 elaboradores de produtos ecolóxicos no ano 2000. A superficie total atinxía as 380.838 hectáreas e a produción comercializada superaba os 17.000 millóns de ptas. Sen embargo, o reparto por Comunidades Autónomas é moi desigual, destacando o feito de que Galiza se atope á cola en número de hectáreas (267 ha no ano 2000), e en porcentaxe da superficie adicada a agricultura ecolóxica (Gráfico 1).

En canto ao número de produtores, Galiza atopa-se en sexto lugar, con 97 dos mais de trece mil existentes en todo o Estado. As comunidades autónomas á cabeza son Extremadura (170.127 Ha e 7.404 produtores) e Andalucía (69.041 Ha e 2.749 produtores), seguindo-lle Castela-León, València, Aragón, Castilla-La Mancha, etc. Por tipo de cultivo e en canto á superficie dominan os pastos e forra-

xes (167.470 Ha), seguindo o olivar (71.351 Ha), os cereais e leguminosas (49.000 Ha), os froitos secos (24.900 Ha) e a viña (10.804 Ha), existindo tamén unhas 2.300 Ha adicadas ao cultivo de hortalizas e 3.300 ha a frutais, entre outras producións. Galiza é a única comunidade produtora de viños que non conta con ningunha hectárea de vide no rexistro. As 267 hectáreas de cultivos ecolóxicos no noso país distribúen-se por tipos de producións segundo se mostra no Gráfico 2. O 62% dos activos son recolectores de castañas e outros froitos do bosque.

No que se refere ás explotacións gandeiras, dun total de 1.082 explotacións rexistradas como ecolóxicas, 664 corresponden a Extremadura (delas, 400 de vacuno de carne e 200 de ovino), seguindo-lle Andalucía con 149 (tamén con predominancia de vacuno e ovino) e xa muito por debaixo Catalunya (44, moi diversificadas) e Castilla-León (42). Galiza contaba

no ano 2000 con só oito explotacións, das que cinco eran de vacuno de carne, dúas de vacuno de leite e unha de aves; das 52 explotacións de porcino no Estado, ningunha delas está na Galiza.

Finalmente, o Gráfico 3 mostra a evolución do número de hectáreas e de operadores rexistrados no Estado. Podemos ver que 1995 foi o ano de despegue destas producións que, nalgúns territorios atinxiron xa un desenvolvemento importante. Algúns países europeos van a cabeza tamén nisto, como noutros eidos relacionados co medio ambiente. Así, en Áustria xa hoxe a grande maioría da produción agrogandeira é de tipo ecolóxico e Dinamarca ten fixado un obxectivo similar. Alemaña, país no que a crise das vacas tolas se desencadeou ao par que na Galiza, propuxo-se cadar en breve a reconversión dun 20% das súas producións ao tipo ecolóxico.

Mentres tanto, qué fai o goberno da Xunta de Galiza?. A parálise é a nota característica, cando non a acción totalmente errada. Durante a década dos noventa apenas foi capaz de sacar adiante o Consello Regulador de Agricultura Ecolóxica, organismo público que segue a ser hoxe freo para o avance de moitas explotacións, por causa da súa limitada capacidade de acción, xa que conta unicamente con tres técnicos no seu cadro de persoal. O apoio ás novas explotacións ecolóxicas foi até o de hoxe nulo, e xa non digamos a investigación e a formación, ou a divulgación, cuestións chave que os produtores non poderán resolver individualmente.

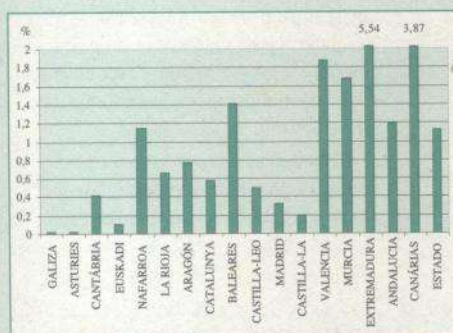

Gráfico 1. Índice de superficie agraria útil (%) adicada á produción ecolóxica (Fonte: elaboración propia a partir das referencias 1 e 2).

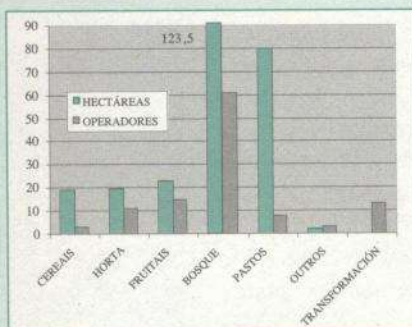

Gráfico 2. Distribución por cultivos da superficie adicada a agricultura ecolóxica na Galiza (Elaboración propia a partir da Web do CRAEGA)

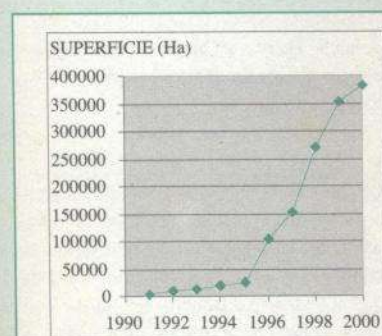

Gráfico 3. Evolución da superficie e do número de operadores de Agricultura Ecolóxica no Estado Español (Fonte: referencia 1)

REFERENCIAS:

1. Estadísticas 2000 Agricultura Ecolóxica en España. MAPA, Subsecretaría de Agricultura, pesca y Alimentación; Dirección General de Alimentación; Subdirección General de Denominaciones de Calidad y Relaciones Interprofesionales y Contractuales.
2. Anuario de Estadística Agroalimentaria 1999. MAPA.
3. Consello Regulador de Agricultura Ecolóxica de Galicia (<http://www.craega.es/>).

REPORTAXE/ENTREVISTA A CATRO PRODUCTORES/AS: A AGRICULTURA ECOLÓXICA ARRANCA EN GALIZA SEN APOIO OFICIAL

COMISIÓN DE AGROECOLOXÍA DE ADEGA

Para tocar terra, para poder falarmos de futuro, imos presentalles catro casos de producións agrarias ecolóxicas. Uns son proxectos colectivos e outros individuais, pero todos supúñen unha mostra da iniciativa dos labregos e labregas, da ética coa terra e coa humanidade. Son proxectos que teñen como fin converter sol, terra, auga e coñecemento no máis esencial das nosas necesidades materiais: alimentos sans.

OS/AS PROTAGONISTAS

MANUEL GARCÍA (DAIQUI):

"A qualidade fala sempre por si própria".

"Sentimos o entusiasmo de Uxio Novoneyra quando nos seus versos asegurava que Galiza pode ser outra cousa"

XOSÉ MANUEL CASAL (HORTANOSA):

"O selo ou etiqueta é unha forma de garantía para os mercados lonxanos, mais non deixa de ser unha solución burocrática. O ideal é garantir a existencia de mercados locais ou de proximidade fortes, nos que o transporte, e polo tanto as necesidades de conservación, fora mínimo. A proximidade tamén permite garantir o coñecemento entre produtor e consumidor, a única garantía real que pode funcionar".

"No SLG atopei o ambiente adecuado ás miñas inquietudes, e gracias a eles coñecín a outra xente que está na mesma órbita. Así naceu HORTANOSA".

BEATRIZ LIJÓ E MANUEL PÉREZ (TERRA):

"Criamos TERRA, unha cooperativa de traballo asociado que se encarga de buscar e distribuir produtos ecolóxicos na comarca de Compostela, tanto frescos como elaborados, de xeito que calquer consumidor pode abastecerse ao 100% na Cooperativa".

"Devemos tender ao autoabastecemento local de produtos de tempada e, cando ésta non sexa posíbel, recorrer-mos ao envasado destes".

XOSÉ LUIS CARRERA (ARQUEIXAL):

"Pouca confianza poden ter os consumidores na sanidade alimentaria cando poden estar á venda produtos que foron tratados con pesticidas que superan 10 veces os niveis de residuos autorizados".

"Eu diríalles aos consumidores que valoren máis a alimentación, que esixan produtos libres de transxénicos, frescos (sen conservadores nen aditivos), produtos enteiros e íntegros, xa que con cada proceso desnaturalizamos o produto, e por suposto procedentes da agricultura ecolóxica".

Enviamos unha enquisa cuxos resultados presentamos aquí. Os entrevistados achegan-nos tanto os datos técnicos como os aspectos humanos e sociais da posta en marcha dun proxecto de produción ecolóxica. Insisten todos en que debemos coñecer como se producen os alimentos que consumimos, e piden aos seus clientes que os visiten.

	DAIQUI
Que motivou o teu interese pola agricultura ecolóxica?	O sentido común e a conservación do sistema agrario tradicional como o auténtico climax da relación entre o home e a natureza.
Cómo comezaches a producir?.	A minha família era lavradora e desde sempre praticou a agricultura tradicional da Límia. Desde ha mais de 15 anos começamos a cultivar sem química e seguimos-nos reafirmando nos princípios da agricultura ecológica.
Producir en ecolóxico pode ser heroico. Cáles foron os principais atrancos e as axudas que tivestes?	A falta de conhecimentos e meios técnicos para favorecer o equilibrio natural da terra son as principais dificuldades. As ajudas venhen da ilusom e o convencimento firme de que a agricultura sem agro-tóxicos é possível tecnicamente e viável economicamente.
Pero, é gratificante? Qué é o que mais te entusiasma?	Sentimos o entusiasmo de Uxio Novoneyra quando nos seus versos asegurava que "Galiza pode ser outra cousa" e efectivamente a nossa terra deve ser outra cousa, pois progresa nom dever ser sinónimo de aniquilar, e producir nom o deve ser de destruir.
Qué lle dirías a aquelas persoas que están pensando en comezar a producir en ecolóxico?	Dous conselhos: observaçom e perseverancia. E sobre todo que se deixem de lérias e que ponham quanto antes as maos ao sacho.
Como labrego, qué obxectivos tes para futuro da tua explotación?	O nosso objectivo principal é aumentar e diversificar a produçom, e sobre todo buscar umhas vias de distribuiçom que sejam realmente justas, tanto para os produtores como para os consumidores.
Cómo vendes, a quen e onde?	Actualmente temos reparto em Vigo, Redondela, Porriño e Ourense; tamén enviamos os nossos produtos a Madrid, Santiago, Gijon, etc.
Qué lle pides ós teus clientes?	Que procurem ter umha visom global das cousas e que apreendessem a valorar o traballo dos labregos. Os Labregos Daiqui convidamos aos nossos consumidores para que nos visitem e comprovem "in situ" como se producen os seus alimentos.
Productos e prezos de venda (por unidade, manchea ou kg)	CONSULTAR WEB: pdaiqui.eresmas.com

DATOS TÉCNICOS DA EXPLOTACIÓN

NOME	Labregos DAIQUI	Asociación de Horticultores HORTANOSA	Cooperativa de Traballo Asociado TERRA	Queixo Artesán da Ulloa -Asociación ARQUEIXAL
Localización	Concelho de Rairiz de Veiga	Lugar de San Mamede (Oleiros). RIBEIRA	Concello de Boqueixón. Comarca de Compostela	Alba, Palas de Rei
Enderezo	A Carballeda-Rairiz de Veiga (Ourense)	Rua Touro, nº 21, 2º Santiago	Lugar de Galegos, 28-Rivadulla. 15885 Vedra	Alba-Palas de Rei (Lugo)
Tlf. de contacto	988-30-21-71	616-127837 (Manel)	981 512 424	982-380251
Superficie útil e características	20 Hectares	1.200 m² invernadoiro, 1.000 m² ao ar libre. Propiedade. 11.000 m² en proceso de roturación	1 Ha	22 Ha (8 Ha en propiedade e 14 Ha en arrendamento)
Número de parcelas	NUMEROSAS	11	1	30

HORTANOSA	TERRA	ARQUEIXAL
Producir dunha forma respetuosa coa natureza, cos seus ciclos e necesidades. Tamén o desexo de colleitar alimentos sans, sen perigo para a terra, o consumidor ou para min mesmo.	Producindo de xeito ecolóxico apostamos por dunha nova orde social que respeite a nosa saúde e a saúde do planeta.	Ver que a agricultura convencional destrúe o medio no que vivimos. E querer sentirme ben co que fago e co que hei deixar ós que veñan.
Comencei de cero, a miña explotación fíxena roturando un monte de xestas e toxos, desde un principio en agricultura ecolóxica. Fun adquirindo os coñecementos pouco a pouco, a base da propia experiencia, a lectura e falando con outros labregos.	Somos un grupo de persoas de diferente procedencia e comezamos nisto desde cero, xa que antes ninguén de nós se adicara á produción agraria, aínda que tiveramos contacto co mundo rural, ben por procedencia directa ou pola familia.	Meus pais eran labregos que practicaban a agricultura tradicional e eu incorporeime hai uns anos e practiquei unha agricultura sen abuso de fertilizantes nin fitosanitarios. Hai 3 anos empezei a reconversión á agricultura ecolóxica.
O máis difícil é ter a paciencia e constancia suficiente nos primeiros momentos, ate que na explotación se consegue un equilibrio que a faga viábel. É duro soportar a incompreensión de moita xente, incluso doutros labregos, ou ter que convencer ao consumidor da calidade das tuas colleitas. A principal axuda foi estar afiliado ao SLG.	A falta de experiencia e a necesidade dun período de recuperación e adaptación da terra ás novas formas ecolóxicas. Isto pode levar até 3 anos, e sen subvención algunha. A axuda veu doutros colectivos como o SLG, Daiqui, ou a Asociación de Agroecoloxía Alberte Pérez.	É necesario telo moi claro e estar moi convencido, pois require moita enerxía e esforzo. Hai moi pouco asesoramento técnico e ningunha axuda económica. Os atrancos son moitos e veñen de todo o que che rodea, que é convencional e non cree nisto.
O principal é que vivo, e nunca mellor dito, cos pes na terra. A miña vida acóplase aos ciclos naturais nunha simbiose moi íntima coa propia natureza. Outras persoas dependen fortemente do que o mercado capitalista lles pon a disposición, mentres que o meu traballo permíteme unha certa liberdade e autosuficiencia.	Apostamos por un proxecto no que con recursos propios aspiramos a criar riqueza e a desenvolver unha comarca. Pero temos que dicir que nos atrae enormemente a posibilidade de traballarmos ao ar libre, sen horarios ríxidos, cunha dinámica moi variada e que pode resultar de grande creatividade.	O saber que dende o adubo que se lle bota ós prados, pasando polo pastoreo das vacas, o muxido, a elaboración do produto, o envase etc..., ata que chega ao consumidor, é todo feito de forma saudable para as persoas e o medio no que vivimos.
Se parten da agricultura convencional, dicir-lles que ao principio pode ser duro, mais se perseveran ao cabo dun tempo os beneficios ven-se por si sós. E se empezan en ecolóxico directamente a nima-los e felicita-los polo camiño escollido.	Sobre todo, que empecen pouco a pouco, de forma escalonada, pois os primeiros anos son os máis duros, debido á falta de experiencia e a que a terra necesita un prazo para se recuperar das agresións sufridas.	Non desesperarse na reconversión, por que aínda que pareza difícil, como todo necesita un período de adaptación e despois todo vai sendo máis fácil.
Incorporar animais á miña explotación, para dispor na propia explotación da suficiente materia orgánica. Tamén ampliar a superficie de horta ao ar libre, e poñer uns poucos frutais.	Abastecer as necesidades de produto fresco do noso grupo de consumidores. Temos que adquirir experiencia na produción natural de froitas e hortalizas e recuperar a fertilidade do terreo.	Poñer en marcha a diversificación da produción de leite, en queixo, iogur, leite fresco... Tamén temos en mente o agroturismo como un complemento a esta actividade
Vendo a seis froiterías da Povia do Caramiñal e Ribeira. Cando a produción é moi forte vendo-lle a máis froiterías e incluso a algún maiorista de confianza. Algunhas familias e un restaurante da zona compran-me directamente. Tamén lle vendo á Cooperativa TERRA.	Vendemos os produtos a consumidores da comarca de Compostela, mediante pedimento telefónico e realizando un reparto semanal a domicilio. Para poder consumir é necesario pagar unha matrícula de 5.000 pesetas.	A todo tipo de tendas, restauración, turismo rural, supermercados, na propia granxa. A distribución facémola directamente. Só mandamos fóra de Galiza un 5 % da produción.
Ao vender nun mercado fundamentalmente local, a relación cos consumidores é moi directa, algúns incluso visitan a miña explotación, e o que lles pido é comunicación, confianza e que valoren na súa xusta medida os meus produtos.	Que sexan responsábeis e analisen as consecuencias das súas decisións de consumo: o futuro está nas mans do consumo responsable, daqueles produtos sans para a terra e para as persoas. A calidade e a posibilidade de visitar o lugar de produción favorecen a confianza.	É difícil ter contacto con todos os clientes pero si o temos con moitos deles e lles pedimos que nos visiten para que vexan o que facemos e como o facemos.
Pemento de Padrón (400 a 150), Leitugas (75-125), Xudías (325-125), Couveflor (200-150), Repolo (150-100), Nabizas (75-125), Espinaca (75-125)...	Acelgas (175), Berza (190), Leituga (150), Pataca (85), Porros (280), Fariña (230), Fava (630), Queixo (1380), Ovos (455)...	Queixo Nabiza: 800 ptas/peza. Queixo Arzua-Ulloa: 700 ptas/peza. Iogur: 700 gr. 300 ptas/ ud. Iogur: 400 gr. 200 ptas / ud.

OS ALIMENTOS TRANSXÉNICOS NON SON A SOLUCIÓN

ELVIRA CIENFUEGOS

Varios son os problemas cos que se enfrenta o mundo nestes momentos e un deles, tal vez o máis acuciante, é o problema da fame: perto de 800 millóns de persoas sofren desnutrición, e da orde de 2000 millóns están subalimentadas. Por outra parte, asistimos a unha mengua constante e acelerada da diversidade biolóxica, garante presente e futuro para a alimentación, a medicina, o vestido,... As diferencias entre pobres e ricos aumentan cada día e os capitais concéntranse en moi poucas mans mentres medra perigosamente o número de pobres. A contaminación acumulada durante anos de actividade industrial afecta a auga, ó solo, ó aire; e pon en perigo a saúde humana. As últimas crises (polos con dioxinas, "vacas tolas",...) aumentaron a preocupación pola seguridade alimentaria, mentres continúa o éxodo do campo de milleiros de labregos e labregas, forzados polas novas políticas agroalimentarias. ¿Esta nos xenes a solución? Evidentemente, non.

O PROBLEMA DA FAME

É sabido que o problema da fame non é un problema de produción: mesmo no noso país temos exemplos de límites de produción impostos, como as cuotas lácteas; e países con grandes bolsas de desnutrición exportan alimentos, como a India ou Brasil. O problema da fame é máis que nada un problema estrutural. É unha cuestión básica é ter cartos para mercar os alimentos; non téndoos, é fundamental a supervivencia dos pequenos agricultores, que gardan dun ano para outro a semente. O cultivo de plantas transxénicas representa a fin desta práctica tradicional, aval da seguridade alimentaria de moitas familias labregas: as plantas transxénicas están protexidas por patentes e cada vez que se plantan hai que pagar dereitos ó posuídor da patente.

Por outra parte, algúns dos cultivos transxénicos que se están realizando non son máis, senon menos, productivos: así se ten revelado en variedades

de soxa (e tamén de algodón). E o que é máis significativo: o seu principal destino é o alimento animal, e alimentar a persoas con alimentos de procedencia animal implica multiplicar a produción. Por se non fose suficiente, velaí a patente do xene "terminator", patente adquirida por Monsanto e que finalmente anunciou que non utilizaría porque ¿cómo podería seguir falando de quitar a fame cando incluíra nas súas plantas un xene que impedía a xerminación das sementes?

Os alimentos que hoxe se producen no Planeta darían, cun reparto xusto, para alimentar a toda a súa poboación, e sen embargo, son centos de millóns os desnutridos: guerras, inxusticia na distribución da terra fértil, pobreza, corrupción,... Os alimentos transxénicos responden a intereses comerciais, non á necesidade de xusticia social. ¿É razoable esperar que a biotecnoloxía das multinacionais vai resolver o problema de soberanía alimentaria dos países empobrecidos?

A PERDA DE BIODIVERSIDADE

A biodiversidade non só é un valor en si mesma senon que é tamén un recurso: para a alimentación, para a obtención de sustancias de interese terapéutico, para o vestido, a enerxía, etc. etc. Non obstante nos últimos tempos

asistimos a un ritmo crecente de desaparición de especies, algunhas mesmo antes de seren identificadas, que se adoita cifrar en 3 á hora. E a estas perdas non se escapan as variedades cultivadas: estímase que no último século desapareceu case o 75% da diversidade xenética dos cultivos máis importantes, o que significa que a agricultura depende dun número cada vez máis reducido de especies e variedades e é, por tanto, máis vulnerable ás condicións ambientais (pragas, enfermidades, clima,...). Galicia non é allea a esta situación; moi ó contrario: desaparecen de continuo variedades autóctonas, seleccionadas e conservadas durante anos, que son substituídas por outras concebidas para responder a un modelo agrícola ligado ó consumo de abonos químicos, herbicidas e outros produtos fitosanitarios. O valor ambiental das especies autóctonas ou tradicionais non é discutible, e por iso faise necesario unha actuación decidida por parte da Administración Pública de incremento e/ou implemento de medidas efectivas para a súa conservación, medidas que poden e deben ser tamén diversas: desde a elaboración de materiais divulgativos ata a promoción de coleccións "in situ", desde promover e apoiar os traballos de prospección e os "bancos de sementes" ata favorecer o intercambio comarcal, etc.etc., sempre desde a consideración de que a mellor maneira de conservar o patrimonio agroxenético é cultivándoo e poñéndoo en valor. Introducir os cultivos transxénicos é continuar no camiño de perda de diversidade e abrir a porta ó risco de hibridación das variedades modificadas xeneticamente coas seleccionadas e conservadas durante moitas xeneracións.

O DESPOBOAMENTO RURAL

Milleiros de labregos e labregas abandonan o campo galego cada ano, unha situación que non é exclusiva de Galicia senon que afecta ás comunidades rurais de todo o mundo: a “economía global” orienta a agricultura cara un modelo intensivo baseado nas exportacións e na competencia que conduce á ruína das explotacións familiares. Frear o éxodo rural e atraer novos asentamentos para o campo pasa por unha produción diversificada de alimentos sans e de calidade destinados ó consumo local agás nos seus excedentes. A especialización en alimentos que se poidan poñer máis baratos nos mercados globais implica non só constantes investimentos de capital senon tamén vulnerabilidade perante as fluctuacións do mercado, cos conseguintes riscos que só uns poucos poden afrontar. Os cultivos transxénicos, controlados polas multinacionais desde as sementes ata a comercialización, pasando polos fertilizantes, transporte, almacenaxe, procesado,...aumentan a situación de dependencia dos agricultores, que, ademais veríanse inmersos na engranaxe da especialización crecente sen que o aumento de produción fose garante de aumento proporcional de ganancias.

A SEGURIDADE ALIMENTARIA

O modelo agrario actual, baseado na economía de mercado e alleo ó dereito de soberanía alimentaria, non só está levando á precariedade ó mundo agrario tradicional -creando dificultades de subsistencia, particularmente nos países empobrecidos-, senon que tamén xera inseguridade a respecto da calidade e salubridade dos alimentos. As recentes crises (polos con dioxinas, listeriose, “vacas tolas”...) suscitaron mesmo a necesidade de creación de Axencias de Seguridade Alimentaria, para velar especificamente polo cumprimento da legalidade vixente, legalidade que se vai modificando a medida que se detectan efectos negativos sobre a saúde: é coñecida a retirada de determinados aditivos alimentarios, inicialmente autorizados. Os alimentos transxénicos non poden contribuír a frear a inseguridade: sitúan ós seus consumidores e consumidoras no papel de “suxecto experimental” a espera de que se produzan efectos non desexados, para moitos dos cales existirá dificultade de demostrar a relación causa-

efecto. É o caso, por exemplo, da resistencia a antibióticos: o seu aumento nos últimos tempos relaciónase coa inclusión de antibióticos na alimentación animal ou o seu uso inadecuado en animais ou en humanos; a necesidade de poñer coto á resistencia crecente non harmoniza coa autorización para consumo animal e humano de plantas transxénicas que inclúen este carácter, porque existe a posibilidade de que se transfira a bacterias patóxenas. (Na Unión Europea prevese a supresión de autorización de plantas con este carácter a partir do 2005)

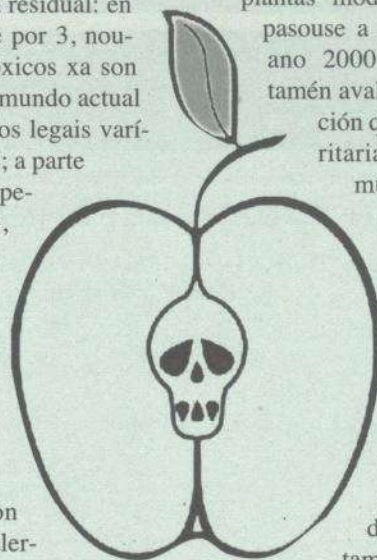
A maioría das plantas transxénicas son resistentes a herbicidas. ¿Tería sentido utilizar plantas resistentes a herbicidas se non se prevese a utilización destes? E dos herbicidas, compostos orgánicos tóxicos, quedan restos nas prantas, que logo sirven de alimento. En países onde se autorizou o cultivo tamén se permitiu aumentar os límites de herbicida residual: en algúns multiplicáronse por 3, noutros por 10. Os agrotóxicos xa son unha preocupación no mundo actual e os niveis considerados legais varían duns países a outros; a parte do risco de que se superen os permitidos, nunha hai seguridade de que por debaixo non teñan efectos negativos, a medio e longo prazo, sobre a saúde. Os cultivos transxénicos non contribuirán a eliminalos.

Os alimentos son unha das causas de alerxias, e as alerxias están en aumento sen que se avance na mesma medida na detección do axente causal. Existen serias dificultades para determinar a capacidade alerxénica dos alimentos procedentes de organismos modificados xeneticamente, mentres se estima alta a posibilidade de que a poidan ter. A comprobación, en moitos casos, pasa por consumilos e esperar os resultados: outra vez “coellos de indias”.

OS ALIMENTOS TRANSXÉNICOS, UN NOVO RISCO

Calquera nova tecnoloxía suscita esperanzas e medos: de todas se derivan beneficios e costes.

A manipulación xenética dota á especie humana dunha capacidade de intervención nos seres vivos sen precedentes, pero obviamente perigosa en si mesma: por unha parte, sábese pouco da “ecoloxía dos xenes” e, por outra, os seres vivos están complexamente interconectados entre si e co medio, de xeito que a liberación de organismos xeneticamente modificados pode derivar en perigos potenciais de consecuencias impredecibles e sen solución coñecida (¿Como poñer freo á dispersión e multiplicación de microorganismos no medio natural? ¿Como evitar recombinacións que dean lugar a formas víricas especialmente patóxenas? Etc., etc.) Por tanto, de entrada, é imprescindible a precaución, o que implica, cando menos, tempo; e, a respecto da aplicación da biotecnoloxía xenética a agricultura, os ritmos non foron, precisamente, lentos: de 200 000 hectáreas plantadas no ano 95 con plantas modificadas xeneticamente pasouse a máis de 40 millóns no ano 2000. Precaución significa tamén avaliación de riscos, avaliación que non pode estar maioritariamente en mans das multinacionais que venden as sementes, e por tanto, as primeiras interesadas en obter beneficios económicos no menor prazo posible: precísanse estudos independentes e rigorosos, precísanse investimentos públicos antes da toma de decisións. E tamén significa análise e debate caso por caso: é a sociedade, finalmente, quen ten que decidir se procede ou non autorizar tal ou cal cultivo ou alimento en función das súas peculiaridades ambientais, sociais, económicas,... Pero os alimentos transxénicos chegaron a nós sen que puidéramos elixir, sen etiquetado que os identificara como tales: furtouse o dereito á información e á participación. Hoxe están en mans de multinacionais, que, ó seu través, concentran máis poder e máis control sobre as nosas vidas. E este é un risco engadido: non estamos só perante a tecnoloxía xenética, estamos tamén perante a biotecnoloxía das multinacionais, interesadas no seu propio beneficio e alleas ós dereitos individuais e colectivos.

PARA A DEFENSA DA NATUREZA COLABORA CON ADEGA

SE ES SÓCIO...

- Das-lle forza ao ecoloxismo e fas posíbel os seus proxectos de defensa da natureza.
- Apoias unha via alternativa de desenvolvemento ecolóxico e galego.
- Loitas contra a contaminación dos ríos e os mares, do solo e do ar.
- Favoreces a conservación dos espazos naturais, da flora e da fauna.

E ADEMAIS...

- Recibirás CERNA, Revista galega de ecoloxía e meio ambiente.
- Estarás ao día a respecto das actividades que organiza Adega nas que, cando non sexan gratuítas, terás desconto.
- Poderás beneficiarte dun desconto no material bibliográfico de que dispón a Asociación.

Cada día, a natureza está mais amiazada e mais degradada. A contaminación e os residuos fan casi imposible unha vida san. O modelo económico baseado no consumismo leva ao esgotamento dos recursos naturais de todo o planeta, extendendo a probeza e a fame en enormes rexións. O equilibrio ecolóxico do planeta está en perigo: camada de ozono, efecto invernadoiro e cambio climático, amiaza nuclear, desertización, redución da biodiversidade...

CUMPRE ACTUAR XÁ. NA GALIZA TAMÉN. FAI-TE SÓCIA/O

Agora podes consultar as actividades de ADEGA na nosa páxina web: www.ctv.es/USERS/adeqa

Ou utilizar o correo electrónico para contactar con nós: adeqa@ctv.es

ASOCIACIÓN PARA A DEFENSA ECOLÓXICA DE GALIZA (ADEGA)

Rúa de Touro, 21 - 1º • 15704 SANTIAGO DE COMPOSTELA • Tlf. e FAX: 981 570 099
E-mail: adeqa@ctv.es / Web: www.ctv.es/USERS/adeqa

Apelidos Nome
Data de nacemento Profesión NIF
Enderezo: C.P. Localidade
Provincia Teléfono Email:

CUOTAS FORMA DE PAGO

☐ Inscripción como Socia/o

(inclúe a suscripción á revista "Cerna")

- ☐ Xuvenil, estudantes, parados 3.500 ptas./ano
- ☐ Xeral 7.000 ptas./ano
- ☐ Superior: ☐ Anual 12.000 ptas.
- ☐ Trimestral 3.000 ptas.

☐ Suscripción á revista "Cerna"

Suscripción anual (4 números) 1.700 ptas.

☐ Suscripción a "Adega Cadernos"

600 ptas./número. (Para sócios/as 300 ptas./número)
(Periodicidade estimada 2 números por ano)

Banco ou Caixa Sucursal/localidade
Núm. de conta: (_____ / _____ / _____) Titular

Prego que até novo aviso fagan efectivos a Asociación para a Defensa Ecolóxica de Galiza (ADEGA), con cargo a miña conta os recibos que ao meu nome lles presente a devandita Asociación.

Data: Asdo:

Remitir este boletín debidamente coberto
ao enderezo indicado mais arriba.

Bar

Crezadores

Rúa Magdalena, 144
FERROL

GALERÍA FERROL

SARGADELOS

Tlf.: 981 35 37 14
Fax: 981 35 37 16
Rúa Dolores, 35, baixo
15402 - FERROL

Jardinería
ARCE

**PODAS
DISEÑOS
DESBROZES
MANTENIMIENTO DE JARDINES**

MAGDALENA 145 - BAJO
15402 - FERROL

TELF.: 981 351 955
MÓVIL: 617 459 775

CAFÉ - PUB
RÚA DOLORES, 54.
FERROL. GALIZA.

UN RECENTE AUTO XUDICIAL DÁ A RAZÓN AO ECOLOXISMO

CELULOSAS COMETE "DELITO ECOLÓXICO"

Antón Masa – Presidente da APDR

ERA O 18 DE MAIO DE 1990 E O VECIÑO DA PARRÓQUIA PONTEVEDRESA DE SALCEDO, ARTURO ESTÉVEZ, DENUNCIABA Á CELULOSA POLOS DANOS OCASIONADOS NOS SEUS CULTIVOS; CON SEGURIDADE NON PODÍA IMAXINAR DAQUELA QUE A SÚA DENUNCIA, UNHA MÁIS ENTRE TANTAS OUTRAS, HABÍA DE TER UNHA TRASCENDENCIA MOI PARTICULAR. EN EFECTO, ESTA DENUNCIA MOTIVOU Á "ASOCIACIÓN POLA DEFENSA DA RÍA" (APDR) A SE PERSOAR COMO PARTE E ACUSAR AO COMPLEXO INDUSTRIAL DE LOURIZÁN POR "DELITO ECOLÓXICO" POLOS EFECTOS NEGATIVOS QUE OS SEUS VERTIDOS Á RÍA E AS SÚAS EMISIÓNS ATMOSFÉRICAS TEÑEN SOBRE O AMBIENTE, OS ORGANISMOS VIVOS E A SAÚDE DAS PERSOAS. AGORA, O XUIZ CONCLUE QUE EXISTE VULNERACIÓN DA LEXISLACIÓN SOBRE CONTAMINACIÓN ATMOSFÉRICA.

OS ACORDOS DO AUTO

Cando van alá cáseque once anos de dilixencias previas, o maxistrado-xuíz do Xulgado nº 2 de Pontevedra, D. Francisco Javier Menéndez Estébanez, dicta un auto xudicial que expresa –na súa parte dispositiva– dous acordos ben precisos:

- 1º.- Continuar o procedemento por un delito contra o medio ambiente contra os directivos da CELULOSA polas emisións atmosféricas da fábrica.
- 2º.- Arquivar os feitos relativos aos vertidos líquidos á Ría e á influencia das condicións ambientais dentro da factoría sobre a saúde dos traballadores por entender que os

mesmos non son constitutivos de infracción penal.

Para o Xuíz existen probas da vulneración da lexislación en materia de emisións á atmosfera e da influencia negativa destas emisións sobre a saúde das persoas, os dous presupostos necesarios para poder tipificar esta conduta como "delito ecolóxico". Pola contra, non ocorre o mesmo para os feitos relacionados no segundo apartado.

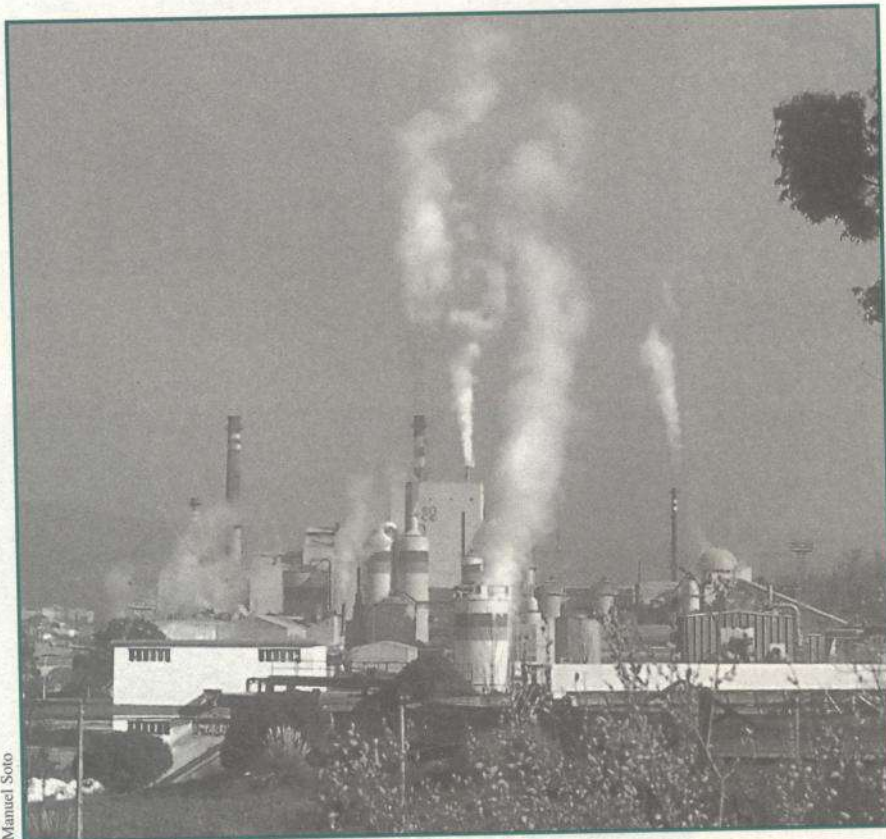
Por máis que o auto poida non deixar contenta por enteiro a nengunha das partes, en absoluto se pode interpretar esta decisión xudicial como negativa para a nosa Asociación, e moito menos como unha victoria de

ENCE; ao meu entender, o auto é bastante máis favorábel ás nosas posicións do que podería semellar á primeira vista e desde logo moito máis do que se tentou facer crer desde algúns sectores.

En primeiro lugar, é a primeira vez que un xuíz decide actuar contra os dereitos da CELULOSA pola comisión de "delito ecolóxico"; deica hoxe eramos nós quen insistía na existencia deste delito, quen afirmaba que había unha incidencia negativa das emisións atmosféricas sobre a saúde; agora é un xuíz quen mantén estas mesmas posicións, e isto fai cambiar sustancialmente a situación. Xa non se nos pode acusar de falsear a realidade ou de demonizar á empresa como gostan de dicir os cargos públicos de CC.OO. na nosa vila.

En efecto, o xuíz é contundente ao concluir (páx 21 do auto) que do estudo dos distintos informes recollidos nas dilixencias desprende-se que existe unha vulneración da lexislación tanto para SH² como para partículas sólidas: "*Desprende-se claramente o incumprimento por parte de ENCESA da normativa sobre contaminación atmosférica, superando en ocasións os niveis de emisión fixados na norma ata 22 veces o citado límite*", e ao engadir logo que este incumprimento "*ha de tildarse, en consecuencia e dadas as medicións, en principio, de grave*".

Establece tamén, en base ás explicacións que fai o "Instituto de Toxicología" dos informes existentes sobre a incidencia de enfermidades nas zonas de Pontevedra e Marín, que existe unha relación entre a situación sanitaria destas zonas e os niveis de contaminación provocados polo complexo, por máis que non se poda inferir unha responsabilidade única nesta situación.

O AUTO DESCRIBE A EXISTENCIA DUNHA FORTE CONTAMINACIÓN NA RÍA

En segundo lugar, que o xuíz entenda que os vertidos á Ría (ou os problemas de saúde dos traballadores de ELNOSA) non son constitutivos de infracción penal, que non poda tipifica-

OS MOLUSCOS ANALIZADOS NO BANCO MARISQUEIRO DOS PRACERES TEÑEN NÍVEIS DE MERCURIO DE 10 A 100 VECES SUPERIORES AOS DAS ESPECIES SIMILARES DOUTRAS RÍAS

los como “delito ecolóxico”, non quere dicir en absoluto —como se apresuraron a dicir os representantes da fábrica, os sindicatos CC.OO. e UGT e algún que outro político local— que os vertidos da fábrica non contaminen, ou que non estén a provocar o deterioramento da Ría, ou mesmo que non sexan ilegais; nada máis lonxe da realidade. Abonda con ler o auto na súa totalidade para ver que isto é así, e para entender qué razóns levan ao xuíz a tomar a decisión de arquivar estes feitos.

Os numerosos informes técnicos recollidos nas dilixencias previas, desde os ESCORPI e II dos anos 1980 e 1982, ou o RENVCAMG do 1990 até os da WEL (1993 e 1994) ou o máis recente do “Instituto de Toxicología” elaborado no pasado ano 2000, coinciden ao debuxar un panorama de forte contaminación na Ría provocada polos vertidos do complexo e un importante deterioramento do ambiente e os organismos vivos provocado pola existencia destes vertidos; así mesmo, coinciden ao dicir que é preocupante a incidencia actual e futura destes contaminantes sobre a saúde da poboación en xeral e dos traballadores do complexo en particular.

Fai fincapé o maxistrado cáseque exclusivamente no problema do mercurio, o que desde o meu punto de vista constitúe un flanco fébel do auto, pois non se deberan ter deixado de lado outros parámetros como a Demanda bioquímica de osíxeno (DBO), Demanda química de osíxeno (DQO), sólidos en suspensión (SS), cor, temperatura,... que teñen tamén unha importante incidencia sobre o meio e os cultivos mariños; e máis se temos en conta os posíbeis efectos sinérxicos dos distintos contaminantes.

En calquera caso, e entrando de cheo no tema do mercurio, os resultados do RENVCAMG deixan ver que os moluscos analizados no banco marisqueiro dos Praceres (aínda sen sobrepasar o límite legal de 1 ppm en peso húmido) teñen niveis de 10 a 100 veces superiores aos das especies similares doutras Rías (páx. 5 do auto), e que este mercurio está maioritariamente en forma de metil-mercurio, como é sabido, a forma máis tóxica deste metal pesado. Así mesmo, os valores de mercurio nos sedimentos son alarmantes, oscilando entre 0,6 e 1 ppm os valores atopados nas mostras obtidas fronte á ubicación da CELULOSA, afectando ao banco marisqueiro, que como informa a “Consellería de Pesca, Marisqueo e Acuicultura” en Maio do 1992 “...está danado debido á contaminación dos vertidos e filtracións do complexo ENCE-ELNOSA” (páx. 6).

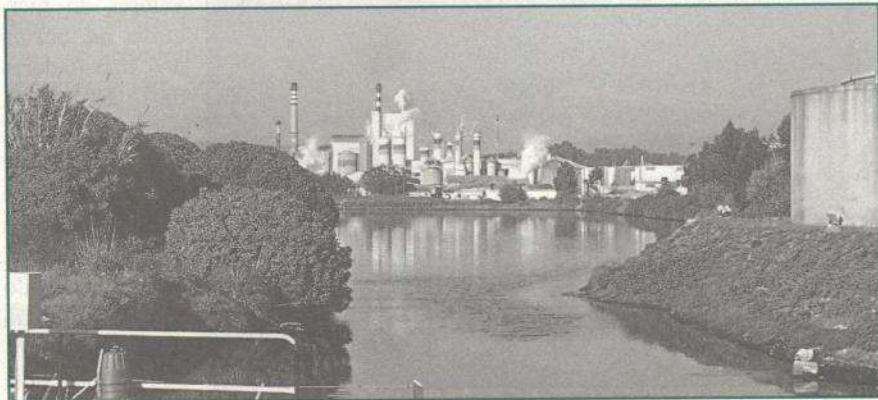
Hai que destacar tamén que no Informe da WEL do 1994, conclúese que os sedimentos dunha canle pública, que transcurre na súa parte final dentro da factoría de ELNOSA, están fortemente contaminados acadando-se unha concentración de 12.200 mg/kg (páx. 8), e mesmo que a cantidade de mercurio na descarga da fábrica de cloro (tanto na saída individualizada como no efluente combinado co da CELULOSA) supera os límites permitidos pola Directiva Cloro-Álcali (páx. 9); así, a media mensual de mercurio no vertido de ELNOSA foi de 6,06 g/t Cl² (o límite máximo permitido é de 0,5 g/t) mentras que para o vertido conxunto ENCE-ELNOSA, para o que a lexislación establece un límite máximo de 1 g/t, foi de 1,62 g/t Cl². A este respecto, e nesta mesma páxina do auto, o Informe do “Instituto de Toxicología” datado o 8-9-2000 di que “merece destacarse que os vertidos alteraron de maneira notable o medio ambiente receptor dos mesmos,

coa práctica desaparición dalgúns moluscos (mexillón silvestre na zona máis próxima aos vertidos)...”

Indica tamén o auto (páx. 26) o incumprimento do Convenio asinado en Xullo de 1989 entre ENCE e a COTOP, que establecía uns límites de vertido para determinados parámetros (DBO, DQO, SS, cor, pH, Hg e organohaloxenados, medidos de xeito indirecto a través do parámetro AOX), e mesmo afirma (citando o informe realizado pola “Consellería de Pesca, Marisqueo e Acuicultura” no ano 1998) que unha parte do banco marisqueiro de Os Praceres atopa-se danada pola contaminación dos vertidos e filtracións do complexo ENCE-ELNOSA, afirmacións que coinciden basicamente coas conclusións do informe do “Instituto de Toxicología” do ano 2000, subliñadas xa con anterioridade, e que corroboran a existencia desta situación de deterioramento cando menos na zona máis próxima ao vertido.

AFECCIÓNS A SAÚDE

Sen entrar no que fai referencia á influencia que o mercurio ten nos seres humanos, direi que se teñen atopado concentracións medias de mercurio no ambiente das instalacións de ELNOSA superiores ás recomendábeis para as instalacións fabrís incluídas no anexo do BOE do 7-3-1962 ao “Regulamento de Actividades Molestas, Insalubres, Nocivas e Perigosas” (RAMINP) do ano 1961 polo que (páx. 10 do auto) “será probable a aparición de efectos crónicos e agudos nos operarios de fabricación de celdas...” según afirma a “Inspección Provincial de Traballo e Seguridade Social” no seu informe da visita efectuada á fábrica nos últimos meses do ano 1980; direi tamén, que das análises de mercurio na ourina realizadas aos traballadores da fábrica de cloro, pode-se deducir que moitos deles

Pepi Salvador

sobrepasan moi amplamente os valores de 35 microgramos de Hg/g de creatinina, valores que non convén sobrepasar dacordo coas recomendacións dos organismos sanitarios internacionais; chegan-se a acadar, no ano 1995, valores de 279 microgramos de Hg/g de creatinina (ou de 178,9 no 1997), o que para o "Instituto de Toxicología" *"supón unha grave situación de risco, con probable dano para os traballadores"*.

Así pois, todo indica a existencia dunha probada contaminación da Ría e mesmo un deterioramento do ambiente e a saúde dos traballadores e da poboación en xeral; qué razóns poden impedir, xa que logo, que o xuíz conclúa a existencia de delito ecolóxico para os vertidos líquidos e contra a seguridade no traballo pola concentración de mercurio no ambiente interior da fábrica?.

VACIO E PERMISIVIDADE LEGAL

Teremos que ver en primeiro lugar como define o Dereito penal español a figura do "delito ecolóxico", tendo en conta que no caso que nos ocupa é de aplicación o Código Penal hoxe derogado; dacordo co recollido nesta norma (concretamente no artigo 347 bis introducido mediante a Lei Orgánica 8/83) para poder tipificar como "delito ecolóxico" unha conducta perxudicial ao medio ambiente deben concurrir varios presupostos que poderíamos resumir deste xeito:

- a) terá que existir vulneración dunha lei, é dicir, os vertidos á Ría (ou as emisións á atmosfera,...) teñen que superar os límites fixados na lei para o vertido de que se trate.
- b) a posta en perigo grave do medio ambiente, dos organismos vivos

que alí existan ou da saúde das persoas, como consecuencia daquela vulneración.

Neste sentido, non se pode falar de "delito ecolóxico" no caso do mercurio nos moluscos do banco marisqueiro de Os Praceres, pois non se teñen superado os límites fixados na lexislación, por máis que esta contaminación sexa

**NO ANO 1995 ACADARON-SE
VALORES DE 279 MICROGRAMOS
DE MERCURIO POR GRAMO DE
CREATININA NA OURINA, FRONTE
AO LÍMITE RECOMENDADO DE 35.
ISTO, PARA O INSTITUTO DE
TOXICOLOGÍA "SUPÓN UNHA
GRAVE SITUACIÓN DE RISCO,
CON PROBABLE DANO PARA OS
TRABALLADORES"**

grave e teña levado á desaparición dalgún organismo vivo; non podemos falar tampouco de "delito ecolóxico" ao analizar as elevadísimas taxas de mercurio nos sedimentos da Ría, xa que (por incomprensíbel que poida parecer) non existe nengunha lexislación aplicábel a este particular; nen sequera se pode considerar esta figura penal para o incumprimento do Convenio ENCE-COTOP, pois aínda no caso de que este incumprimento poña en perigo grave o medio, a saúde das persoas ou a vida dos organismos vivos, non existiría vulneración da lei, xa que o citado Convenio non se pode equiparar a unha norma xurídica. Así o indica o xuíz con total claridade na páxina 26 do auto, na que tamén engade que *"O mesmo sucede respecto ás dioxinas e furanos en vertidos ao mar ou ao medio acuático en xeral, a pesar da súa nocividade"*.

Do mesmo xeito, e a pesares dos preocupantes valores de mercurio na ourina dos traballadores de ELNOSA, non se pode tipificar penalmente este particular, xa que (tal como reflicte o xuíz na páxina 32 do auto) en canto ao mercurio no sangue ou na ourina

"non existe lexislación, sinón normas técnicas", e xa que logo os valores fixados como recomendación son límites *"sen carácter legal nen regulamentario, inoperantes para integrar o tipo delictivo"*.

Así pois, dacordo coa norma penal existente no Estado español, o xuíz non foi quen de decretar a existencia de delito ecolóxico para os vertidos do complexo á Ría, pero, insisto, cousa ben distinta é deducir desta realidade, froito da existencia dun baleiro legal ou dunha lexislación moi permisiva, a inexistencia de contaminación ou mesmo a legalidade dos vertidos do complexo CELULOSAS-ELNOSA; o propio maxistrado expresa con claridade no auto (páx. 29) cando dí: *"Todo o exposto no presente fundamento xurídico e no anterior, non significa que non exista contaminación, especialmente por mercurio, na Ría de Pontevedra, utilizando a noción nun sentido vulgar, e incluso no sentido técnico-xurídico do art. 2 d) RD 258/1989, de 10 de marzo,..."*.

CONCLUSIÓN

Con todo, non se debe esquecer que esta resolución xudicial é simplemente un auto, non unha sentenza firme, e que cabe interpoñer —así o fixemos xa— recursos e interesar a abertura de xuízo oral; ao meu entender, existen razóns dabondo para acusar de "delito ecolóxico" a ELNOSA polas emisións á atmosfera e polos vertidos hídricos (a propia inexistencia de licenza de vertido e o incumprimento da directiva Cloro-Álcali son algunhas delas), e á CELULOSA polos vertidos á Ría (non só polo mercurio, senón pola DBO, DQO, sólidos en suspensión e disoltos,...), aspectos todos eles considerados nos nosos recursos de reforma e de apelación diante da Audiencia provincial. Non resta máis que agardar os acontecementos, e que a resolución final sexa favorábel aos nosos intereses como asociación defensora do ambiente, da saúde e da calidade de vida; en calquera caso debemos ser conscientes de que a vía xudicial nen é a única, nen sequera é a máis importante na nosa loita, e que pase o que pase, teremos que continuar traballando pola consecución dos nosos obxectivos, que van máis alá da propia desaparición do complexo CELULOSAS-ELNOSA da nosa Ría.

Pepe Salvadores

ELEMENTOS ECOLÓXICOS NA OBRA DO “IRMÁN DANIEL”(III)

EMÍLIO XOSÉ ÍNSUA

Sen ser exactamente un teórico do nacionalismo, á maneira de Risco ou Ramón Villar Ponte, e sen entrar tampouco na categoría de publicista que tiveron, poñamos por caso, Antón Villar Ponte ou Blanco Torres, Castelaio acertou porén a explicar e condensar nunha obra realmente extraordinaria e decisiva, o *Sempre en Galiza*, as análises, as xustificacións, os obxectivos e a traxectoria do movemento reivindicador da personalidade nacional galega. Fixo-o con tanta lucidez que aínda hoxe, pasado ben máis de medio século desde a redacción da obra, o seu cerne ideolóxico continua actuante e vixente. Conseguiu-no de tal xeito que o seu rigor e claridade expositiva seguen sendo molestos, por indiscutíbeis, para aqueles segmentos que pretenden restar lexitimidade e razón ao nacionalismo galego.

A primeira edición do *Sempre en Galiza* apareceu en Buenos Aires (Arxentina) en 1944. A segunda, tamén bonaerense, publicou-se en 1961 e incluíu varios capítulos do que había de ser unha segunda parte, que Castelaio non chegou a rematar.

O libro iníciase cunha especie de prólogo, titulado “Adro”, que reproduce catorce artigos escritos para A Nosa Terra polo líder nacionalista durante o seu desterro en Estremadura nos anos

do chamado “biénio negro” republicano. O “*Libro primeiro*” foi escrito en València e Barcelona, xa durante a guerra civil, e está composto polos artigos que Castelaio ía entregando ao boletín de escritores galegos antifeixistas *Nova Galiza* e á revista de orientación comunista *Nueva Galicia* (na sección titulada “*Verbas de chumbo*”). O “*Libro segundo*” data de 1940, e foi escrito en Nova Iorque e máis a bordo do transatlántico que trasladaba a Castelaio desde esa cidade norteamericana a Buenos Aires. Na capital pratese escribe o “*Libro terceiro*”, en 1943. A derradeira parte da obra que nos ocupa, o “*Libro Cuarto*”, compuxo-a o rianxeiro tamén nun transatlántico, en 1944, durante a viaxe de regreso a Buenos Aires, desde Marsella, logo de ter demitido como ministro do goberno republicano no exilio.

Sempre en Galiza é, pois, un tratado ensaístico con materiais moi heteroxéneos, escrito en épocas diversas e en diferentes circunstancias (marcadas sempre, iso si, pola condición de desterrado ou exiliado). Sen embargo, como teñen sinalado diversos estudosos (Eduardo Gutiérrez, Manuel Rei, Beramendi...), hai un elemento que dota de unidade e sentido esta obra miscelánea: o feito de constituír, propositadamente, un tratado de patriotismo galego. Nesta obra hai, con efecto, materiais moi diversos que endebén cobran todo o seu sentido á luz do programa ideolóxico defendido e practicado polo de Rianxo. No *Sempre en Galiza* achamos así achegamentos valorativos á historia da Galiza; propostas federalistas, partindo do principio da autodeterminación, para a reconstrución do Estado español; aclaracións conceptuais sobre termos como *nación*, *estado*, *autodeterminación*, etc.; denuncias sobre o comportamento de certos persoeiros e sectores da República española (Casares Quiroga, por exemplo) con respecto ás aspiracións galegas de autogoberno; exposicións das reivindicacións e postulados básicos do galeguismo; amargas reflexións en voz alta do Cas-

telao que vive (n)o exilio; defensas apaixonadas do idioma galego, etc.

Ademais, resulta posíbel rastrexar neste magno ensaio párrafos, frases e ideas que denotan unha preocupación e unha sensibilidade que poderíamos calificar como ecoloxista ou naturista *avant la letre*, feito que constitue a enésima proba da “modernidade” do pensamento do autor de *Os dous de sempre*. Vexámolo.

No “Adro”, Castelaio relata-nos como en Badajoz, durante o desterro que padeceu en 1934-35, por obra e grácia do goberno Lerroux, apenas si topou máis compañía que a de determinados animais. Un deses foi “un can vagamundo, que me sigue a todas partes; un can morriñoso e vedreiro, que me fita con ollos de namorar; un can agradecido até o servilismo, que por unha pedra de sucre agarda por min na porta do café para facerme compañía no paseo de total-as tardes... Este cativo animal dame noxo e compaixón, e véndoo tan famento, tan luxado e tan manso, paréceme un símbolo... ‘Aquí se muere de asco hasta el Obispo’”.

Outro, un burro que lle servía de espertador...: “Polas mañanciñas as rúas de Badaxoz éñchense de burros, e cando bate o sol no lombo d-un d-eles o seu orneo godalleiro fai ornear á mesma cibdade. No filo das oito da mañán ornea sempre un burro debaixo do meu balcón, e a probe besta entóo o himno da súa raza con tal forza aspirante e impelente que mesmo parez que están aserrando a esquina da casa. Entón eu abro os ollos, e ao despertar nunca sei onde me atopo”.

Claro que non todas as compañías animais lle resultaron igual de úteis, consoladoras ou entrañábeis, como fica patente neste párrafo descritivo dunha das longas e pesadas noites do verán de Badajoz:

“Esta noite, sen querer, esmaguei unha chinche, e o noxo escorrentoume o sono. Xa se foi o cantaor da taberna veciña; xa cantaron os galos no debalo da noite; xa calaron os grilos dos fornos; xa paseían as chinchas pol-os corpos rendidos. No meu tellado castañolean as cigoñas”.

A contemplación e vivencia da paisaxe estremeña, tan distinta á nosa, suxeriu-lle ao rianxeiro non poucas reflexións. Sen se atrever a respostá-lo, deixou lanzado no **Sempre en Galiza** o seguinte interrogante: “¿Qué diferencia existe entre un país agrícola que labouira con bois e vacas e outro que ten por motores de sangue o burro e a mula?”. Noutro lugar aseverou, en coerencia co antiflamenquismo profesado tanto por el como por outros dirixentes das Irmandades da Fala: “As vacas e os bois merecen máis amor que os touros bravos”. O seu ollo de artista galego foi quen de sintetizar tamén, en breves pinceladas verbais, a ‘esencia’ da paisaxe da Estremadura española:

“*Onte percorrín máis de trinta légoas de terra estremeña, onde os ollos se perden nos trigaes e as oliveiras. Tamén vin montes inmensos, cobertos con aciñares, onde bulen piolleiras de cochos mouros*”.

Mentres padecía o sol de xustiza do

ros de Corrubedo, no ar puro de Curtis, na paz vizosa do Lárez... E síntome fortalecido”.

Por outra banda, desde o seu desterro arremeteu Castelao contra certos prototipos existentes na cidadanía galega, retratando-os con ironía. Tivo palabras contra os adouradores acríticos do progreso científico, contra os mimetizantes de todo o alleo, contra os urbanícolos, contra os papanatas das modas pasaxeiras, contra os desprezadores da cultura labrega e contra os corrompedores da paisaxe da Terra:

“*Eles foron os supersticiosos do progreso. Adouraban o misterio da electricidade no miragre do arco voltaico, creían que a cultura viña pol-os aramios, ollaban nas máquinas a salvación do mundo, e para eles a letra de molde non podía mentir. Andan vestidos á moda que acaba de pasar, fuxen da raxeira do sol, tapándose con sombrillas, falan castelán por señoritismo, desprezan a cencia dos labregos e mariñeiros, pintan de aluminio os balcóns da súa casa e sintense moi orgullosos de que nas alamedas da súa cidade medren as palmeiras de África*”.

No “Libro Primeiro” do **Sempre en Galiza** emprega abundantemente Castelao termos naturais para construír metáforas sobre o futuro rexurdir da pátria tras a guerra (“Galiza é un gomo novo, que será ponla frolecida na vella cachoupa de Hespaña”), para ponderar o sacrificio de tantos mártires pola liberdade (“Nós creemos que a auga doce dos ríos pode facer doce a auga salgada do mar; que a morte, enchéndose de vida, será

vida”), para descualificar os elementos do bando fascista (“os piollos de Felipe II”), para definir as plataformas desde as que o caciquismo fixera o seu labor de erosión da dignidade e da liberdade populares (“o municipio rural de Galiza (...) é o tobo da raposería caciquil”) ou para reflexionar sobre a frustrada experiencia republicana. A utopía federalista, sinala nese senso, morreu no transcurso dos debates das Cortes Constituíntes da 2ª República do seguinte xeito:

“A República federable era, pois, unha especie de *arbolíño bonito e froecido* a quen tivemos que amparar con

estadullos de sabugueiro. E ocorreu o que ocorre moitas veces: que morreu o arbolíño e prenderon os estadullos amparadores”.

Por outra banda, reivindica aquí o noso autor a verdadeira alma da Galiza, que vive segundo el “no instinto popular e nas entranas graníticas do noso chan”, isto é, no Pobo e na Terra. Esa alma revela-se, non só na lingua, na cultura, no xeito de vivir e pensar, no sentido trascendente da vida e da morte, no amor á xustiza ou na predisposición para o lirismo característicos do pobo galego, senón tamén, subliñemo-lo nosoutros, “na identificación amorosa coa terra”.

A marcada entidade xeográfica galega, con fronteiras naturais perfectamente recortadas, desafiaba abertamente en opinión de Castelao os absurdos históricos centralistas, tanto cara o occidente (o Bierzo e as zonas limítrofes de Ourense e Lugo) como cara o sul: “Non se pode creer que o río Miño, vello pai da Galiza (representado na franxa azul da nosa bandeira) siga sendo un lindeiro perdurable de dous Estados”. Galiza, engadía o noso autor, “é unha terra doce de formas porque é moi forte de entranas” e o propio patriotismo galego constituía, antes que nada, un sentimento de amor á Terra-Nai:

“Ela fainos á súa semellanza, con terra, pedra e auga, que son carne, oso e sangue do noso corpo (...) Para nós a patria é un sentimento natural, inspirado en realidades sensibles aos cinco sentidos. A patria é a Terra. A Terra que nos dou o ser e que nos recollerá na morte como semente de novas criaturas. A Terra, que cria frores nos campos para regalía dos ollos e albres para que canten os paxaros; onde atopamos sombra fresca no vrán e quentura garimosa no inverno; onde sufrimos as inqedanzas das sementeiras e gozamos a ledicia das colleitas; onde o vendaval brúa nas ponlas dos carballos e funga nas cordas dos barcos; onde canta o vento nos piñeiras; onde esboufan as ondas do mar nos cóns da ribeira e runxen nos areaes; onde por primeira vez ollamos a choiva, a brétema, o sol, o luar, o arco da vella e a noite estrelecida”.

En ton confesional, engadiría o autor do **Sempre en Galiza** a estas fremosas liñas sobre a identificación co país:

“Cómo lle queremos á Terra! Eu de min sei dicirvos que si despois de morto tivese que voar máis alá das estrelas

—(Que voy ser de min sen caciques!....)

Autocarikatura en “Galicia”

estio estremeño (“choiva de lume peneirado, a caer na soedade das prazas”), ou paseaba polo chan das ruas de Badajoz (“un amado de betún derretido”), ou procuraba a ilusión do frescor na noite, “a papar araxiñas”, Castelao, para soportar ese clima, non podía senón evocar saudoso algunhas paisaxes galegas:

“I eu cavilo na sombra fresca das carballeiras de Lalín, nos piñeiras da veiramar de Noia, nos arumes mariñeiros de Bueu, no cume do Monte Louro, na frescura do meu mar de Rianxo, na fonte cantareira da Estrada, nos salsei-

visibles, para ir a un ceo tan lonxano da Terra, que nunca máis poidera vela, de boa gana renunciaría á inmortalidade para rematar a miña vida debaixo d'unha laxa e convertirme en herbas ventureiras”.

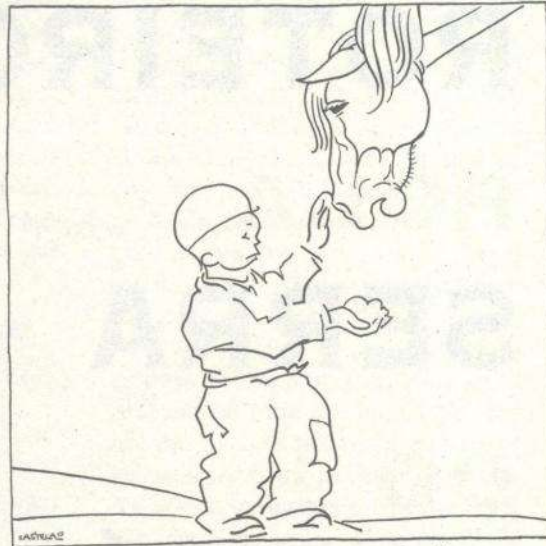
O rianxeiro expresará no seu ensaio, efectivamente, unha visión da Galiza como anaco marabilloso do planeta, perfectamente singularizado no conxunto peninsular ibérico, e mesmo chegará a contrapór consoladoramente a realidade dun amor aceso de todos os galegos/as e cara á terra-paisaxe que contrastaría coa feble consciencia patriótica e lingüística amosada pola maioría deles e, desde logo, coa actitude desprezativa e marxinalista dos “políticos de secano”:

“Galiza é a mellor esquina do solar hispánico, cabo do mundo antigo e avanzada de Europa no mar inmenso da liberdade. A arquitectura barroca do noso chan, labrada en pedra granítica, está sempre cuberta por un manto de zugoso verdor. Os montes son redondos como peitos de muller e as serras son como lombos de boi cebado. Os vals son ledos e farturentos. O mar tolea de carraxe cando non-o deixan penetrar na terra; pero cando entra, quédase adornado no leito das rías. Galiza é unha unidade territorial armónica, de formas

e de coor, perfectamente diferenciada do resto da Hespaña (...) Cando un galego entra nas planuras de León ou de Zamora, síntese en terra allea, invadido pol-a tristura que producen os desertos. Cando entra en Asturias ten que afaer os seus ollos a un novo estilo de paisaxe. Pero cando traspón a fronteira portuguesa, síntese na propia terra, e non dá creto ás arbitrariedades da política hestórica”.

A este “Libro Primeiro” pertencen tamén os coñecidos razoamentos do rianxeiro sobre a superioridade dos humanos en relación aos animais, por efecto da diversidade lingüística e cultural, e as críticas aos modelos político-sociais que, coutando a liberdade dos individuos e os seus anseios de superación, procuraban inspiración para as sociedades humanas nas colónias de formigas e abellas:

“Algúns homes -galegos tamén- andan a falaren d-un idioma universal, único para toda a nosa especie. Son os mesmos que buscan a perfeición baixando pol-a escada zoolóxica, deica sentiren envexa das formigas e das abe-

— Non teñas medo ningún, que este ano paréceme que non hay touros en Pontevedra.

llas (...) Mais eu dígolles que a variedade de idiomas, co-a súa variedade de culturas, é o signo distintivo da nosa especie, o que nos fai superiores aos animais. Velahí vai a demostración: Un can de Turquía oubea igual que un can de Dinamarca; un cabalo das Pampas arxentinas rincha igual que un cabalo de Bretaña. ¿E sabedes por qué? Porque os probes animais aínda están no idioma universal...”.

(vai continuar)

Programa de actividades

CONCELLO DE OLEIROS

OLEIROS

Comenza o VERÁN na Casa da Xuventude

CASA DA XUVENTUDE

Muelle do Inglés, C.C. A Fábrica
15172 - Perillo (OLEIROS)
Tel.: 981 636 598 - Fax. 981 639 592

Curso sobre APRECIACIÓN DO CONTORNO. ANÁLISE E VALORACIÓN DA PAISAXE
(22 ó 24 de xuño) Dirixido por Estudio de Arquitectura y Paisajismo (A Coruña)
Matrícula: 4.000 ptas.

Obradoiro de PROGRAMACIÓN E DESEÑO DE ITINERARIOS
(20 xuño) Dirixido por CEM, coop. No programa do CITA de divulgación ambiental
Matrícula: de balde

Conferencia BOAS PRÁCTICAS AMBIENTAIS NA VIDA COTIÁ
(27 de xuño) Programa de Divulgación Ambiental do CITA
Matrícula: de balde

ACTIVIDADES DE VOLUNTARIADO AMBIENTAL NA COSTA DE DEXO
(2, 17 e 28 de xuño)
Matrícula: 4.000 ptas.

Xornada de TRABALLO COMUNITARIO
(23 de xuño) Dirixido por Cooper@ctiva

Curso de INICIACIÓN Á FOTOGRAFÍA
(2 ó 13 de xullo)

ACAMPAMENTO PARA DINAMIZADORES XUVENÍS
(9 ó 15 de xullo) Dirixido por Cooper@ctiva
Matrícula: 8.000 ptas.

Curso de GLOBOFLEXIA
(31 de xullo e 1 agosto) Do programa de formación da Dirección Xeral de Xuventude
Matrícula: de balde

E ademais (a confirmar as datas):
Sendeirismo, rutas a cabalo, viaxes a Parques Naturais, curso de iniciación á internet e deseño de páxina web, concerto de grupos musicais noveles,...
E ti ¿qué vas facer este verán?

ROTEIRO

POLA

SERRA

DO

CANDÁN

MARTIÑO NERCELLAS

A SERRA DO CANDÁN, UN DOS PRINCIPAIS ESPACIOS DA MEDIA MONTAÑA GALEGA, CONTA CUN PATRIMONIO NATURAL, ARQUITECTÓNICO E ETNOGRÁFICO IMPORTANTE E EN BÓ ESTADO DE CONSERVACIÓN QUE HOXE SE ATOPA SERIAMENTE AMEAZADO. NO MOMENTO DE ESCRIBIR ESTÁS LIÑAS, UN 40% DOS SEUS PLANOS ALTOS ESTÁN A SER ARRASADOS POLA CONSTRUCCIÓN DE DOUS PARQUES EÓLICOS, QUE NESTE CASO PODEN CONSIDERASE AMBIENTALMENTE NEGATIVOS. ESTAS OBRAS SON PRODUCTO DUN PLAN EÓLICO GALEGO, QUE AO ENTENDER DO MOVEMENTO ECOLOXISTA GALEGO, PROMOVE DOUS TIPOS DE PARQUES: OS "CONSTRUCTIVOS" E OS "DESTRUCTIVOS". OS PRIMEIROS PODEN SER ENTENDIDOS COMO UNHA ENERXÍA DE MENOR IMPACTO QUE OUTROS SISTEMAS DE PRODUCCIÓN ENERXÉTICA (CENTRAIS TÉRMICAS, ENCOROS...), E QUE POLOS TEMPOS CLIMÁTICOS QUE CORREN É NECESARIO PROMOVER. OS "DESTRUCTIVOS" SON AQUELES QUE TEÑEN UNHA INCIDENCIA AMBIENTAL SOBRE O MEDIO INCOMPATIBLE COA SÚA CONSERVACIÓN; ESTÁN NORMALMENTE PROMOVIDOS EN ESPACIOS DE ELEVADO VALOR NATURAL, NA MAIOR PARTE DOS CASOS RECOÑECIDOS OFICIALMENTE COMA "ESPACIOS NATURAIS PROTEXIDOS". A SÚA INCIDENCIA NEGATIVA NO MEDIO SUPERA OS BENEFICIOS QUE PARA O MEDIO AMBIENTE TEÑEN.

A difusión destes beneficios ambientais é mui recorrida polas empresas promotoras e aliados oficiais, pero que no fondo so lles interesa a produción e rendibilidade, coma se demostra nos parques do Candán, nos que comezarán as obras sen aínda ter os permisos ambientais necesarios requeridos pola lei. Por estes motivos, membros de ADEGA, de Sobreira e da FEG, acompañarán aos veciños e veciñas afectadas (roubo legal das súas terras por expropiación debido a unha suposta utilidade pública) de Fixó, Vilariño, Soutelo de Montes, e lugares da Serra do Candán,

nun roteiro protesta por estas montañas, que a continuación describiremos.

O ROTEIRO

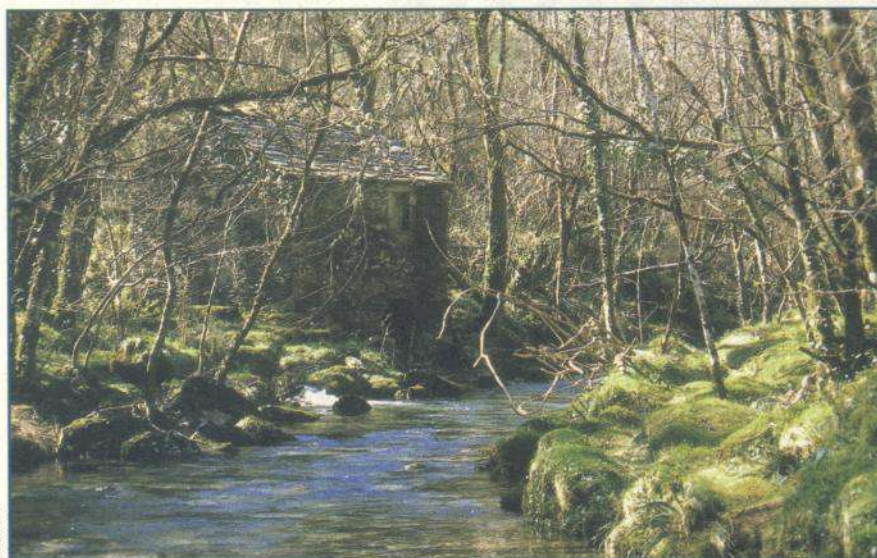
Reunidos no lugar de Fixó (Forcarei) os participantes deste encontro, unhas 75 persoas, ao redor das 12 da mañá, presentábase a necesidade de tomar unha decisión sobre o percorrido a realizar: o roteiro previsto para o caso de boas condicións atmosféricas ou unha alternativa desde un punto de vista meteorolóxico máis recomendable. A situación no momento era a dunha choiva traballadora e unhas nubes boicoteadoras nos altos

da Serra, facendo que a visibilidade non pasara dos 15 metros, o que botaba dúbidas sobre a elección dun percorrido longo, que irremediamente nos tería unhas sete ou oito horas no monte, comida incluída. O roteiro alternativo non mostraba a cara alegre da Serra, senon que discorría a pé de obra dos parques eólicos, un paseo menos gratificante.

Analizadas e valoradas as posibilidades, mostrámonos indiferentes ás inclemencias do tempo e iniciamos o que podemos chamar un "reto" roteiro, dadas as condicións climatolóxicas deste día de finais de marzo. O primeiro aviso de choiva forte comezou ao minuto de partir, pero pouco a pouco foi desaparecendo e chegados a metade do roteiro aparecía algún que outro raio de sol.

A primeira parada tivo lugar no século XIV ou XV, é dicir, nas neveiras do mosteiro de Acibeiro onde se fabricaba xeo a partir da neve caída e que según as referencias históricas chegaba a súa venda ata as terras de Castela. Probablemente son as únicas neveiras galegas que chegan aos nosos días, e pronto ficarán rodeadas de aeroxeradores e anchas pistas polas que chegara numerosa xente atraída por este monumento sen ningún tipo de protección.

A medida que avanzabamos polos altiplanos da Serra fixemos numerosas paradas interpretativas dos valores natu-

Muiño da devesa de Ameixedo, punto de parada no roteiro

rais. O lugar caracterízase por presentar un relevo suave que recolle unhas precipitacións anuais elevadas que forman por unha banda as brañas existentes no Candán, e por outra os manantiais que dan orixe ao nacemento do río Lérez, o Umia e o Deza. O estado de conservación da zona pode considerarse moi bo, dando fe disto a presenza de especies de flora e fauna pouco abundantes en Galicia, coma son o bufo real (*Bubo bubo*), a tartarãña cincenta (*Circus pygargus*), a gataformela (*Circus cyaneus*), a águia cobreira (*Circus gallicus*), o falcón peregrino (*Falco peregrinus*), a águia real (*Aquila chrysaetos*), o sisón (*Tetrax tetrax*), o lobo (*Canis lupus*), o gato bravo (*Felix sylvestris*), a lontra (*Lutra lutra*) e unha comunidade de herpetos e mórcegos ampla e variada, e plantas coma a *Thymalaea broteriana*, o *Ulex micranthus*, *Erica scoparia*, *Arnica montana*, etc.

Unha vez realizada a "parada técnica" das dúas para o xantar, ao final dos planos altos do Candán, os cales xa non volverán se-los mesmos (*en maio as retroexcavadoras e as máquinas de voladura proseguían o seu avance cara ao sur da Serra, conquistando xa catro quilómetros de altiplano*), iniciamos o descenso cara o val, pero antes escoitamos as

explicacións de dous xeógrafos de renome, preocupados pola desfeita dos montes galegos, sobre as peculiaridades xeomorfolóxicas destas montañas tan vellas. Desde o alto do camiño que nos leva o val obsérvase a superficie ocupada pola principal (polo menos en extensión) carballeira montana da provincia de Pontevedra, e o tramo alto do río Deza que

**A PRIMEIRA PARADA
TIVO LUGAR NO SÉCULO
XIV OU XV: NAS
NEVEIRAS DO MOSTEIRO
DE ACIBEIRO ONDE
SE FABRICABA XEO A
PARTIR DA NEVE CAÍDA**

baixa encaixado entre o monte do Testeiro e o Coco. Chegamos entón a aldea de Ameixedo, probablemente o conxunto arquitectónico rural mellor conservado do Concello de Lalín, ben integrado no medio e no borde superior da devesa. Curiosamente a Xunta pon máis pegas para construír neste lugar un establo que para poñer 175 aeroxeradores con 15 km

de pistas e dúas liñas eléctricas a uns centos de metros de distancia.

Aquí abonda a auga, que baixa polo camiño empedrado, rodeado de dous valados de pedra que se adentran na devesa, e que chega a unha albariza de estrutura peculiar, nunha Serra onde a presenza destas construcións é das máis importantes de Galiza. O último rexistro escrito de oso nesta comarca data de finais do século XIX.

A historia fala da presenza dunha gardería forestal posta polo Mosteiro de Acibeiro, ao verse este incapaz de controlar as sacas de madeira que facían os habitantes da Serra que, entre os séculos XV e XVI, se negaban a pagar foros por dito aproveitamento. A produción de carbón foi moi abundante na zona, manifestándose hoxe en día nas numerosas plataformas semicirculares presentes no bosque. Na metade do século pasado este aproveitamento aínda tiña unha forte presenza, dando os mestres de escola e os sastres boa conta do carbón producido. No 1993 aínda se recollía a casca dos carballos para obter os taninos empregados no curtido de peles e na fabricación de tinta.

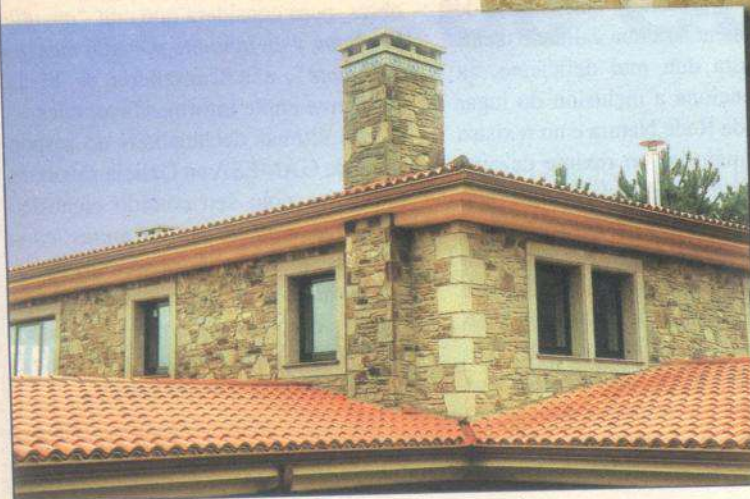
Entre o bosque pechado de carballos e acibos e alfombrado de musgo, o

Construímos o teu soño

CONSTRUCCIONES LIÑAGAR S.L.

Avenida de A Coruña, 43
15185 Cerceda - A Coruña
Teléfono 619 589 751

Obras da estrada PO-200 o seu paso pola Serra do Candán

grupo chega ate o río onde existe un muiño e unha ponte de pedra, formada por dúas plataformas de pedras e unha lousa de dous metros, pola que cruzamos, sempre na sombra do bosque.

Estamos no quilómetro 9 do percorrido, e todo o que estivemos a baixar na última hora toca subilo pola ladeira contraria. O final do roteiro está próximo e os participantes comezan a facer un balance de todo o visto, sentido e vivido no día, coincidindo todos na sorpresa de acabar de descubrir un Candán practicamente descoñecido e de enorme beleza, e coa tristeza de saber que se unha vez volven xa non estarán no memos lugar que visitaron.

A DESTRUCCIÓN DA SERRA DO CANDÁN POLOS PARQUES EÓLICOS

A Serra do Candán foi incluída na proposta da Rede Natura 2000, e polo tanto no Rexistro de Espacios Naturais a finais do 99. Nunca a Serra estiverá baixo unha figura de protección oficial, a cal merecía e que probablemente quede corta, pois alberga os valores suficientes coma para ser Parque Natural. Pero a situación de protección teórica convírtuse, na práctica dos anos 2000 e 2001, no peor momento polo que estes montes están a pasar. A transformación que está a sufrir é de grande impacto e cunhas consecuencias que o tempo dirá.

A situación ben dada principalmente pola construción dos parques eólicos, ao que se ven a sumar a construción dunha estrada de 9 metros de ancho, con carril lento, que substitúe a estrada vella, cun escaso tráfico, nunha zona de montaña que requirirá fortes desmontes e a destrución de tres carballeiras. Esta estrada pon a puntilla a destrución deste espacio

natural "protexido". Curiosamente as dúas obras comparten maquinaria.

A empresa eólica Gamesa, un auténtico líder mundial no sector gracias o apoio da Xunta, ten licencia para construír dous parques eólicos na Serra, despois de construír tres na Serra do Cando, próxima ao Candán e tamén incluída na proposta Rede Natura. O proxecto inclúe a instalación de 175 aeroxeradores, 2 liñas eléctricas, e abrir 15 km de pistas.

**A XUNTA PON MÁIS
PEGAS PARA CONSTRUIR NESTE LUGAR
UN ESTABLO QUE PARA
POR CENTOS DE AEROXERADORES, MAIS DE
QUINCE KILÓMETROS
DE PISTAS E DÚAS
LIÑAS ELÉCTRICAS NO
INTERIOR DA SERRA**

A empresa presentou uns estudos de impacto ambiental cunha calidade técnica merecedora dun mui deficiente, xa que non menciona a inclusión do lugar na proposta da Rede Natura e no rexistro de espacios naturais en rexime de protección; o estudo de cada parque non menciona a presenza do outro parque, cando estes están pegados; tampouco menciona que na zona afectada existe unha liña de alta tensión, e que pretenden construír dúas liñas eléctricas co seu respectivo estudo, o cal non menciona os parques eólicos; os estudos veñen sendo unha copia do presentado para o Cando, con datos de estacións meteorolóxicas

máis próximas a Portugal que o Candán; están asinados por unha farmaceutica e unha química, polo que non contaron na súa realización con expertos nos valores específicos da Serra; etc, etc...

No mes de decembro do 2000, e sen estar aprobadas e publicadas as declaracións de impacto ambiental (D.I.A.), informes vinculantes sen os cales non se pode construír, GAMESA entra no espacio natural protexido con catro palas, máquina de voladura, explosivos, e comeza as obras. Dez días máis tarde Gamesa ten que sacar os seus xoguets da zona, e despois de cinco meses a Consellería de Industria sanciona á empresa coa frioleira cantidade de un millón de pts. A finais de decembro, GAMESA conta xa coas autorizacións definitivas, e coa declaración de utilidade pública: "Ahora comenzaremos a construir cuando consideremos oportuno".

A Directiva de Hábitats dí que nos espacios da Rede Natura só se poderán levar a cabo obras de interese público prioritario, que non é o caso. A D.I.A. dos dous parques reconece o impacto das obras, pero considera que cun "amañito por aquí, y un tapadito por allí, mas que suficiente", e a Consellería de Medio Ambiente emite informes favorables.

As últimas declaracións do responsable de GAMESA en Galicia son extraordinarias polo seu contido científico: "Las aves rapaces no son tontas, como nos quieren hacer creer algunas personas, y saben volar entre los aerogeneradores", e con isto da por rematado o impacto na Serra. Tamén dí que pagarán a multa imposta por Industria.

* Martiño Nercellas é Biólogo e presidente da Asociación Ecoloxista Sobreira de Lalín.

TEMPOS

NOVOS

REVISTA MENSUAL DE INFORMACIÓN PARA O DEBATE

Para a defensa informativa de Galiza

Á VENDA EN QUIOSCOS E LIBRERÍAS

SUBSCRICIÓN: Rúa dos Porróns, 8 -2º · 15705 Santiago
Por teléfono: 981 557 119
Por fax: 981 557 117
Por e-mail: tempos@jet.es

EXPOSICIÓN ANTI-VÍA RÁPIDA DO MORRAZO

O pasado martes 22 de abril foi inaugurada a Exposición Gráfica Itinerante da Plataforma Anti-Vía Rápida do Morrazo: "As razóns do non" -Argumentos para a defensa da comarca contra unha agresión anunciada- exposta neses días no Café Teatro do Real, en Moaña. En 18 paneis agrupados en catro bloques, Patrimonio Histórico, Espacios Naturais, Impactos das infraestructuras de comunicación e Alternativas, a Plataforma expón a situación das comunicacións na comarca de O Morrazo, a problemática actual e a que derivaría da construción da proxectada vía de alta capacidade, proponendo alternativas racionais, útiles para tódolos usuarios e respectuosas co patrimonio cultural e natural, ao tempo que compatibles cun desenvolvemento armónico e sostible. O acto de presentación contou coa intervención de persoas da Cultura e do Ecoloxismo galego, e ao mesmo corresponde o texto de Xosé Mª Álvarez Cácamo que reproducimos aquí.

Información: Plataforma Anti-Vía Rápida do Morrazo. www.arrakis.es/~morrazo

VIA RAPIDA

XOSÉ MARÍA ÁLVAREZ CÁCAMO

Trátase de achaiar, ocupar, invadir e esnaquizar a xeografía e a historia completas do país coa monstruosa máquina esmagadora dun poder absoluto que non dialoga se non é co auditorio cómplice dos súbditos obedientes e interesados na inxesta miserábel das migallas ou, se cadra, nunha participación máis substancial en entremeses e postres. A esmagante ocupación traballa a partir dun programa exacto de reconversión territorial: xunqueiras e dunas, gándaras e matos, soutos e brañas... sucumben baixo a cuadrícula negra dos aparcamentos en primeira liña da maré máis alta e da colleita máis vizosa, á sombra medoña das grandes superficies e dos viaductos pendurados da néboa. Aldeas e arrueiros onde resiste aínda viva a memoria dun pobo en conversa de amizade natural coa súa terra son substituídos por ringleiras de chalets adosados con complemento de barbacoa en tixolo refractario e canizo plástico verde para pérgola, ledicia finisemanal dos cidadáns que viven un soño doente de corpos aglomerados como masa fariñenta a ferver en feliz e bado-co éxtase de descerebración colectiva.

Para alcanzar os paraísos do calcinado bosque milenario, urbanizado en bloques de pesadelo monocromo e axardinado con salgueiros choróns, arbustos rosaverdiazuis e tremendas beirarrúas de lousa bicolor con farolas estilo neo-rexionalista-pop, compre percorrer o territorio fendido nas alturas por unha

fita negra, fechada na vertixe da súa propia ansiedade paradisíaco, a velocidades que inpidan todo contacto cos indíxenas en proceso de extinción. A tensa serpe moura é unha estrada á que chaman Vía Rápida e que asenta a filosofía do seu trazado nos tres principios fundamentais do movemento xeométricamente acelerado: diñeiro, diñeiro, diñeiro. Tres veces diñeiro destinado a tres señores que, xa de antes, cultivaban o latifundio das finanzas e que precisan do esterozo veloz do alcátrán canalizado entre varandas de aluminio en dirección á leira das urbanizacións e dos paseos marítimos para que a colleita de euros transxénicos non se estrague na seca e medre máis e máis e máis. Unha vía rápida en dirección ás fontes do diñeiro.

Unha vía algo máis lenta, por exemplo unha estrada que, ensanchada as súas beiras, aberto en racional xeometría de circunvalación o seu rumbo cando fose preciso, percorrese as vilas e lugares que conforman o referente humano do territorio agredido, transportaría moito menos diñeiro cara ás arcas, huchas e petos dos señores ideólogos, promotores e propietarios (Santísima Trindade da Especulación Unha e Trina) da Vía Rápida. Produciría, iso si, un maior beneficio aos naturais do lugar, que verían mellorada as súas comunicacións interiores e resoltas -co sobranse que non se investise na faraónica fita velocísima- as infraestructuras sociais básicas das que carecen

(ambulatorios, centros culturais e educativos aceptados, por exemplo) sen grave deterioro nin irreversible esmagamento do seu mundo.

Pero ese mundo de seres humanos que habitan as vilas da beiramar e as aldeas do alto non constitúe nin sequera a decoración marxinal da Vía Rápida, desde onde só se verá pasar unha película inintelixíbel a seis mil revolucións por minuto, interrompida con certa frecuencia polos cortes dos accidentes automovilísticos e ralentizada a cámara lenta de cine cómico e mudo nos embotellamentos do final do filme, a catro ou cinco kilómetros de Aldán, poñamos por caso. Un final certamente cómico para tanta presa, para tanta velocidade, para tanto risco. Un final demasiado mudo para tanto barullo de moedas, rumor de escuros intereses e brado de prepotente agresión, que serán inevitábeis se nós non nos poñemos a subiar antes de que apareza en pantalla o león da Metro, a berrar contra o guionista, o director da película, os actores principais e mesmo contra o acomodador, desde aquí arriba, desde o galiñeiro, desde o anfiteatro dos curutos do Morrazo, desde a vía civil e democrática da indignación, desde a estrada principal do dereito a defender a nosa casa da invasión salvaxe do exército asfaltador, da intendencia especuladora, da bárbara cabalería que está a chegar en avance bestial pola Vía Rápida.

ASEMBLEA XERAL DE ADEGA

A Asemblea, celebrada o pasado mes de marzo en Santiago de Compostela, aprobou os informes de xestión e económico, así como unha serie de medidas organizativas que inclúen a contratación de persoal para o apoio ao traballo nacional da Asociación. Asimesmo, elixiu a directiva para os seguintes dous anos e acordou as liñas prioritarias de acción para o 2001.

Na Xunta Directiva continúan Manuel Soto Castiñeira na Presidencia, Daniel López Vispo na Secretaría Xeral e Rocio de la Iglésia Prego na Tesourería. Xosé Salvadores Cobas asume a Vicepresidencia e Alberto Sánchez Regueiro a Vicesecretaría Xeral. Son vocais da nova Xunta Directiva Valeri Esteban, Xan Duro, Carlos Vales, Xabier Vázquez Pumariño, Xan Pouliquen, Antón Fortuna, Sabela García, Ransés Pérez e Elvira Cienfuegos. A Xunta Directiva contará, ademais, cun representante de cada unha das delegacións locais.

Entre as liñas prioritarias de actuación que centraron o debate na Asemblea están a loita pola conservación dos ríos e dos espazos naturais, tendo-se acordado continuar co apoio ás accións de COGADER e a denuncia da masiva proliferación de par-

Pepe Salvadores

ques ecolóxicos en espazos de interese natural, a reivindicación dunha xestión adecuada do lixo e a denuncia da incineración, a divulgación dos problemas de contaminación dos alimentos e os riscos dos transxénicos, xuntamente co apoio á agricultura ecolóxica.

Por último, a Asemblea valorou como moi negativa a actual situación ambiental na Galiza, a pesar de constatar un notábel incremento no número de sócios/as de ADEGA e unha maior sensibilidade social e mobilización de colectivos afectados por obras impactantes, contaminación e deterioración dos recursos naturais. Só se explica isto pola falla absoluta de sensibilidade ambiental por parte do goberno da Xunta de Galicia e a manifesta supeditación aos intereses económicos dunhas poucas empresas.

DÍA MUNDIAL DA LOITA LABREGA

O 17 de Abril celébrase o Día Mundial da Loita Labrega, Día institucionalizado por Vía Campesina, movemento que agrupa organizacións labregas de Europa, América, Asia e África que xuntas representan a millóns de traballadores e traballadoras do agro; apostan por un modelo de produción respectuoso co medio ambiente, por unha agricultura sostible da que poidan vivir pequenos e medianos produtores de alimentos sans e de calidade. ADEGA sumouse ás demandas que Vía Campesina plantexara para este ano (aplicación do principio de soberanía alimentaria, abolición das patentes biolóxicas, oposición ós alimentos transxénicos,...) e, xunto con outras organizacións, participou na edición e difusión dun tríptico sobre os transxénicos, o segundo que edita sobre o tema. Ademais, dirixiuse ós Conselleiros de Medio Ambiente e Agricultura solicitando unha acción decidida cara a conservación das variedades autóctonas así como a súa oposición á patentabilidade da vida e ós cultivos de plantas transxénicas.

I ENCONTROS DE EDUCACIÓN AMBIENTAL

Organizados pola AS-PG, CIG-Ensino e ADEGA, coa colaboración do Concello de Poio, tiveron lugar os pasados 2-4 de marzo nesta localidade. Contaron coa participación de ensinantes en activo e doutras persoas que aspiran a selo, así como de xente que ven realizando actividades no eido da Educación Ambiental non formal. Serviron para reflexionar e debater sobre os obxectivos e a metodoloxía da Educación Ambiental así como sobre a súa situación actual no noso país e as previsións de futuro, e permitiron revisar algúns aspectos ambientais de actualidade (a produtividade e contaminación das rías, os residuos

urbanos, a produción e consumo de enerxía) e expuxéronse experiencias de Educación Ambiental con eles relacionados que se están a levar a cabo nos Centros de Ensino por parte do profesorado. Asimesmo, déronse a coñecer materiais e actividades deseñados e realizados dentro e fóra das aulas por parte de colectivos de Educación Ambiental, dos que o profesorado pode facer uso cando así o considere. Resultantes da AS-PG, CIG-Ensino e ADEGA, foron valorados moi positivamente, quedando aberta a posibilidade duns II Encontros, que moitos dos e das participantes reclamaban.

MOBILIZACIÓN CONTRA A AUTORIDADE PORTUÁRIA EN A CORUÑA

VERTIDO DE LODOS POSIBELMENTE CONTAMINADOS NA PRAIA DE OZA

Desde o comezo hai uns meses do dragado da Dársena e do muelle Centenario da Coruña, os veciños e veciñas do barrio de Oza-Os Castros denunciaron que eses lodos podían conter sustancias contaminantes, coma PCBs e metais pesados, resultado dos vertidos urbanos durante décadas. Estes lodos estábanse vertendo nunha balsa construída para o efecto na boca da Ría do Burgo, destruíndo parte da praia de Lazareto e situándose perto dos bancos marisqueiros, polo que podería orixinar un perigo de saúde para bañistas e de contaminación dos produtos marisqueiro da Ría.

ADEGA denunciou na prensa a falla de transparencia e pasividade das diferentes administracións, sobre todo da Autoridade Portuaria, á cal lle solicitamos que fixera pública a composición dos lodos e o seu contido en contaminantes, xa que, segundo eles

supoñen un escaso perigo de impacto ambiental, cousa que por suposto non fixeron. Así mesmo, cumpre destacar a total inoperatividade da Consellería de Medio Ambiente da Xunta e do Ministerio de Medio Ambiente do goberno central, que se inhibiron tanto de controlar o proceso, como de informar á cidadanía preocupada.

Todo o proceso de construción da balsa de lodos, dragado e vertido tiveron escasos, por non dicir nulos, controles para minimizar o impacto ambiental, xa que por exemplo a balsa non é estanca, pois dentro dela subía e baixaba a maré; asimesmo, durante a extracción e transporte dos lodos caían parte deles ao mar. As escasas informacións difundidas por Autoridade Portuaria non ofreceron ningunha garantía, dando a sensación de que tentaban facer o traballo as

agachadas, unha actuación consideramos como un atentado aos veciños e veciñas de Oza en particular e de Coruña en xeral. En último lugar, supón outro ataque máis a unha xa estropeada fonte de riqueza coma foi a nosa Ría.

Por iso, ADEGA apoiou e colaborou cos veciños/as e coa Asociación de Veciños Oza-Gaiteira-Os Castros na convocatoria da manifestación que tivo lugar o pasado Xoves 3 de Maio, pola paralización dos verquidos de lodos tóxicos en Oza. Resultou ser un éxito, xa que contou coa asistencia dunhas 5000 persoas e aglutinou a diferentes axentes sociais: sindicatos, partidos políticos (agás o PP), asociacións culturais, APAs, federación de asociacións de veciños,... e amosou unha fonda preocupación cidadán polo tema e unha oposición á xestión do Porto.

2 xeitos de coñecer o mar (en o grove)

>
24 acuarios con representacións
de diferentes biomas mariños,
mais de 150 especies e máis
de 15.000 animais, 2000 m2
expositivos sobre os mamíferos
marinos, o primeiro gran acuario
da comunidade galega
amosache os seus habitantes.

>
buques semisomexibiles
co casco transparente
que te amosarán os fondos,
habitats e especies
da ría de arousa.

acquariumgalicia

tel 986 73 15 15

fax 986 73 29 68

loc punta moreiras s/n reboredo

e_m info@aquariumgalicia.com

web aquariumgalicia.com

acquavisión / galicia

tel 986 73 12 46

loc pantalán #acquavisión

loc peirao de peralto

pob o grove.
36980, pontevedra

CONCURSO MEDIOAMBIENTAL DO CONCELLO DE SANTIAGO

Entre as obrigas da Concellaría de Medio Ambiente está a de favorecer a formación dunha conciencia social para a defensa e mellora do contorno e a de sentar as bases para o desenvolvemento sostíbel. Esta función desenvólvese mediante políticas prácticas, pero tamén por medio de campañas formativas e de difusión encamiñadas á sensibilización da poboación en xeral. A preocupación polo medio e as súas problemáticas poden expresarse tamén a través da creatividade artística e o espírito innovador. É con esta convicción que o Concello de Santiago convoca a I Edición do Concurso Medioambiental de Compostela, atendendo ás seguintes

BASES

- I.- O concurso desenvolverase en tres modalidades, denominadas ECOCONTOS, ECOFOTOS e ECOIDEAS, nas que poderá participar calquera persoa física, e terá como tema común o medio ambiente en todas as súas variantes.
- II.- Todos os traballos serán orixinais, sen que se poidan presentar aqueles que xa participaran noutro concurso.
- III.- Os traballos presentados ó concurso non levarán nome do autor ou autora, senón que serán asinados con pseudónimo. Cada traballo presentado levará xunto un sobre pechado no que, por fóra, deberá figurar o título do conto, da foto ou da idea e por dentro o nome completo do autor/a, enderezo, idade, teléfono, título do conto, poesía ou proxecto e pseudónimo utilizado.
- IV.- Os traballos presentaranse por correo certificado, polo que toda a documentación citada na base anterior deberá remitirse ó Concello de Santiago, en sobre pechado, facendo constar no seu exterior:

"I CONCURSO MEDIOAMBIENTAL"

MODALIDADE:

Concello de Santiago

Departamento de Medio Ambiente

Praza do Obradoiro s/n. 15705 Santiago

- V.- O xurado estará presidido polo Alcalde do Concello de Santiago ou persoa en quen delegue. A composición do mesmo farase pública 15 días antes da emisión do fallo..
- VI.- A decisión do xurado, que será inapelable, adoptase por maioría simple de entre os seus membros. O Concello resérvase a posibilidade de deixar deserto calquera dos premios do concurso.
- VII.- Os traballos non premiados devolveranse aos seus autores cando finalice o período de un ano que o Concello se reserva para a súa publicación ou explotación.
- VIII.- A técnica a desenvolver en cada categoría será totalmente libre, se ben teranse en conta as seguintes precisións:

I.- ECOCONTOS:

- As obras, que versarán sobre temas medioambientais, serán contos ou relatos breves, escritas en galego, inéditos e terán unha extensión mínima de 10 páxinas a dobre espacio.
- Establécese un primeiro premio de 400.000 ptas; un segundo de 200.000 ptas e un terceiro de 75.000 ptas.
- O prazo de admisión de traballos finaliza o 15 de setembro do ano 2001 e o fallo do xurado e entrega de premios realizárase na 1ª quincena de outubro do mesmo ano.
- A concesión do premio implicará a cesión en exclusiva ó Concello dos dereitos de propiedade intelectual e explotación dos traballos premiados, nos termos da lexislación vixente (R.D.L. 1/1996, do 12 de abril).

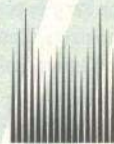
- O Concello de Santiago resérvase así mesmo, durante un ano, o dereito de publicación das obras presentadas e non premiadas. Neste sentido, os autores renuncian, a prol do Concello de Santiago, na primeira edición, a calquera tipo de remuneración polos seus dereitos de autor. Non obstante isto sen prexuízo de que os autores poidan facer uso dos dereitos de explotación que lles corresponden.

2.- ECOFOTOS:

O prazo de admisión de traballos finalizou o 7 de maio do ano 2001 e o fallo do xurado e entrega de premios realizárase na semana do 4 ó 8 de xuño do mesmo ano

3.- ECOIDEAS:

- Poderán presentarse dous tipos de traballos:
 - 1º. Ensaio e textos de divulgación sobre cuestións ambientais. Neste caso os traballos deberán ter unha extensión mínima de 25 páxinas e mecanografados a dobre espacio.
 - 2º. Propostas e proxectos innovadores que busquen mellorar a calidade de vida desde o punto de vista ambiental e promover o desenvolvemento sostíbel. Neste caso o xurado tomará en consideración tanto o carácter innovador da proposta ou proxecto como a viabilidade da súa aplicación práctica no Concello de Santiago.
- Establécese un primeiro premio de 400.000 ptas; un segundo de 200.000 ptas e un terceiro de 75.000 ptas.
- O prazo de admisión de traballos finaliza o 15 de setembro do ano 2001 e o fallo do xurado e entrega de premios realizárase na 1ª quincena de outubro do mesmo ano.
- O Concello de Santiago resérvase todos os dereitos de propiedade intelectual e explotación das obras premiadas e, durante un ano, os dereitos de publicación e explotación das obras non premiadas. Neste último caso, sen prexuízo de que os autores poidan facer uso dos dereitos de explotación que lles corresponden.
- XI.- A participación no certame supón a plena aceptación destas bases, sobre as que diante de calquera dúbida prevalecerá única e exclusivamente a opinión do xurado.

CONCELLO DE
SANTIAGO

medio ambiente

EN DEFENSA DA TERRA, DAS RIAS E DOS RÍOS:

Domingo 10 de xuño, ás 12 da mañá, MANIFESTACIÓN en Vilagarcía, acto reivindicativo con motivo do Día Mundial do Meio Ambiente. Convocan diversas organizacións sindicais, políticas e ecoloxistas.

ROTEIRO: Sábado e domingo 16 e 17 de xuño, roteiro pola PENA TREVINCA e a SERRA DO EIXE, no sureste de Galiza. Protección e conservación destas serras. Autobús desde Lugo.

MANIFESTACIÓN ANTIGLOBALIZACIÓN: Con motivo dunha próxima reunión do Banco Mundial, esta manifestación estaba prevista para o domingo 24 de xuño, ás 5 do serán, en Barcelona. ADEGA estaba a organizar unha representación ecoloxista da Galiza, pero no momento de pechar a redacción de Cerna saíu a nova de que o Banco Mundial cancelaba a súa reunión. No

caso de que se confirme, poñer-se en contacto con ADEGA para informar-se sobre a viaxe.

ACTIVIDADES MEDIOAMBIENTAIS EN CUBA

V Taller Internacional de reciclaje "RECICLAJE'2001". Días 17, 18 e 19 de Xullo de 2001. Palacio de Convenciones de la Habana (<http://www.metanica.islagrande.com>)

II Taller Internacional "La Educación Ambiental para el Desarrollo Sostenible". Do 24 ao 28 de Setembro do 2001. Universidade Pedagóxica "Juan Marinello". Matanzas (E-mail: almeida@cdict.umtz.edu.cu).

III Evento Internacional BIODIVERSIDAD Y TURISMO "BIOTUR 2002". Do 26 ao 30 de Outubro do 2002. Holguín (E-mail: delstt@mars.solmelia.cma.net).

L I V R O S**Globalización e cambio de milenio**

Aula Castelao de Filosofía. Colección Universitaria. Edicións Xerais, Vigo, 2001.

Dentro da colección Universitaria de Xerais, que ven publicando ensaios relacionados coa realidade social, política e económica da Galiza, aparece esta compilación de textos que serviron como base para as diferentes conferencias que coa premisa de "globalización e cambio de milenio" foron desenvolvidas na XVIIª edición (2000) da Semana de Filosofía- Aula de Castelao de Filosofía.

A Aula de Castelao de Filosofía naceu en Pontevedra en 1984 co fin de crear un foro de debate multidisciplinar onde reunir intelectuais de todo mundo co obxectivo de *pensar os problemas do presente a través da filosofía, na súa dimensión crítica e transformadora*. Un foro que trate temas de actualidade con fortes implicacións sociais que baixo a idea de *onde hai poder, hai resistencia*, fronte a un pensamento único, analice os efectos da actual globalización dende unha perspectiva non reduccionista nen exclusivamente económica.

Esta compilación de textos está dividida en dous grupos de autores. O primeiro deles corresponde a unha análise do ámbito xeral onde conceptos como sociedade *postindustrial*, *postmoderna* ou *global* ocupan o seu espacio afianzadas coa argumentación común dos autores acerca dun novo imperialismo baixo unha nova redefinición ideolóxica (neoliberalismo):

Jame Petras (militarización e imperialismo), **Ignacio Ramonet** (tecnoloxía), **Emilio Lledó** (cultura), **Jorge Álvarez Yagüez** (política) e **Oswaldo Martínez** (economía).

O outro grupo de autores, neste caso galeg@s, baseándose na dialéctica globalidade-localidade, re-constrúen unha identidade da Galiza do ano 2000 no marco dunha interdependencia europea e estatal: **Enrique Sáez Ponte** (economía e sociedade galega), **Xosé L. Barreiro Rivas** (a

identidade galega), **Luís Álvarez Pousa** (cultura, comunicación e política), **Herminio Barreiro Rodríguez** (educación). Bótase a faltar unha pequena biografía dos autores, pero a variedade e profundización temática ben o suplen.

Guía didáctica OS INCENDIOS FORESTAIS EN GALICIA

Xesús Pereiras López. Colección Guías didácticas Baía Verde. Baía Edicións (www.baiaeditions.com). A Coruña, 2001.

Esta unidade didáctica sobre os incendios forestais no noso país é unha ferramenta ben recomendábel para os/as educadores/as que desexen desenvolver actividades relacionadas co que aínda é un dos máis graves problemas da sociedade galega. Tamén resulta de interese para persoas a título individual que queiran, de xeito rápido e rigoroso, achegarse á problemática incendiaria. O seu autor, Xesús Pereiras López, é profesor de ensino medio, ecoloxista activo (foi vicepresidente de ADEGA ata hai pouco) e autor dunha tese de doutoramento sobre os efectos dos incendios en comunidades de mato.

A unidade, de 70 páxinas, aborda as causas estruturais e inmediatas dos lumes e os seus efectos, con especial atención aos ecolóxicos (solo, recursos hídricos, fauna, vexetación, atmosfera). Coñecer ben e atacar as causas estruturais (as que favorecen a aparición e extensión do lume) é fundamental para solucionar de verdade o complexo e difícil problema dos incendios. O Goberno galego non ten en conta esta premisa, preferindo centrar os seus esforzos na extinción e na minimización da importancia real do problema ("maquillaxe" das cifras de superficies queimadas, control dos medios de información,...), procurando só rendementos electorais a curto prazo.

A guía, ilustrada con numerosas gráficas, complétase cunha relación de 24 diapositivas comentadas sobre os aspectos máis relevantes dos incendios e unha proposta de actividades.

PREMIOS OSÍXENO E DIOXINA

Víctor Mosqueira fai entrega do premio a Paloma Fernández, da coordinadora antienfoco do Úmia

Os premios ambientais osíxeno e dioxina, sen dotación económica, están promovidos pola Asemblea local de ADEGA-Compostela, e teñen por obxectivo, por unha banda, o recoñecemento social e potenciación das iniciativas e accións destacables na defensa, conservación e mellora do noso medio ambiente, e por outra o rexeitamento de accións ou políticas ambientalmente negativas.

Consistiron na concesión dun diploma conmemorativo da edición e dunha réplica dun cartel histórico de ADEGA. Foron entregados a noite previa ao Día da Terra, o 21 de abril, no transcurso dunha cea que tivo lugar no restaurante *O Dezaseis*.

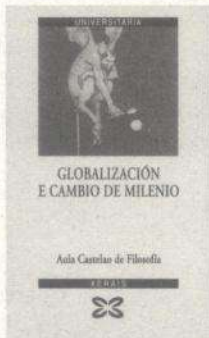
PREMIOS OSÍXENO:

Concellería de Medio Ambiente de Compostela; Coordinadora Antienfocos de Caldas, Cuntis e Moraña e Coordinadora Galega pola Defensa dos Ríos (COGADER); Cooperativa TERRA; AMARANTE-Ecoloxía e solidariedade; Federación Ecoloxista Galega (FEG)

PREMIOS DIOXINA:

Aos maiores atentados ecolóxicos: A Concellería de Medio Ambiente; o Concello de Porriño.

Á falla de sensibilidade ambiental: A Papeleira de Brandía S.A.; a Augas de Galicia.

Semana do *Medio* Ambiente

(DO 4 AO 8 DE XUÑO DE 2001)

Aula de Cultura de Caixa Galicia. Carreira do Conde nº 18. Compostela

4 de xuño:

Ás 20 H. Conferencia "Conservación e xestión dos recursos naturais: materia pendente", por *Marilar Aleixandre*, catedrática da Didáctica das Ciencias na U.S.C.

Ás 21:30 H. Grupo de teatro *Mofa e Befa*

5 de xuño:

Ás 11 H. Plantación simbólica de árbores por escolares de Compostela.

Ás 20 H. Conferencia "Alimentos transxénicos: para que?", por *Elvira Cienfuegos* (ADEGA)

Ás 21:30 H. Proxección do filme en V.O.S. *Acción civil*.

6 de xuño:

Ás 19 H. Conferencia "A contaminación electro-magnética: os efectos da telefonía móbil", por *Pedro Costa Morata*.

Ás 21 H. Proxección do filme *Entre xigantes*.

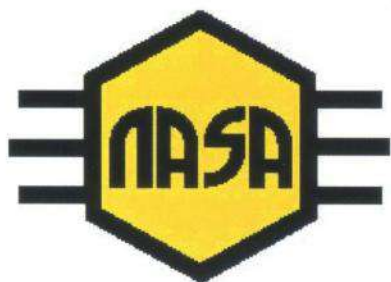
7 de xuño:

Ás 12:30 H. Entrega dos premios do concurso medioambiental *Ecofotos do Concello de Compostela*.

VENRES 1 E SÁBADO 2 DE XUÑO, ÁS 23,00 h.

ULTRANOITE LIXO

NAVE DE SERVICIOS ARTÍSTICOS

Coa colaboración de ADEGA

O espectáculo máis irre-verente da noite compost-elana celebra á súa maneira o Día Mundial do Medio Ambiente.

TELELIXOCOMIDALIXOVERTEDOIR-
ROSINCINERADORASSEXOECOLOXIA...
COMA SEMPRE HUMOR DE
RECICLAXE PARA USAR E TIRAR NO
LUGAR CORRESPONDENTE.

ACTUARÁN
CHEVEREMOFAEBEFACOOOLHAMSTER
TRESTÁNSMALABARANDAMOTHERFU
CKERSXURXOSOUTOPE-
PEPENABADEMONTICASTIÑEIRASMÓ
NICAGARCIAEMOITOSMÁIS...

San Lourenzo, 51 | SANTIAGO D.C.

E-mail: info@salanasa.com

Site: www.salanasa.com

Reserva de entradas no 981 573 998
ata o 31 de Maio

Xacobe Meléndrez

A NEGRA TERRA

De falar, falarei coa terra.
A terra verdadeira,
a negra terra
onde prende a raíz.
A terra que se pisa.
A terra que se queima e que se crava.
Ese enorme lenzo onde o home debuxa o seu capricho.
Onde o home se perde e se revolve en sombras.

A negra terra,
ese corpo de puta vella con dentes amarelos de tabaco,
con olleiras negras de tan azuls.
De falar, só con ela falarei
e falarei coas mans,
docemente coas unllas,
coa paixón dun amante,
como falan, cando albiscan a morte, os xabaríns feridos.
Coa terra, con esa negra terra
que cuspe, como sangue do pelto, primaveras.

Manuel Rivas